

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το μεταναστευτικό ζήτημα. Η στάση των κατοίκων της πόλης της
Κορίνθου απέναντι στους μετανάστες

Όνοματεπώνυμο: Θεοδοσίου Αγγελική (Α.Μ. 3032202001410)

Τριμελής εξεταστική επιτροπή: Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Καθηγητής, επιβλέπων
Καρακατσάνη Δέσποινα, Καθηγήτρια, μέλος
Νικολακάκη Μαρία, Καθηγήτρια, μέλος

ΚΟΡΙΝΘΟΣ, 2022

Copyright © 2022 Θεοδοσίου Αγγελική

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας έκδοσης, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση των μελετών για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα των κειμένων εκφράζουν τους συγγραφείς και μόνο.

Στα παιδιά μου
Δημήτρη, Χριστίνα, Αλεξάνδρα, Φίλιππο

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των μεταπτυχιακών σπουδών μου με την παρούσα Διπλωματική εργασία, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με βοήθησαν σ την εκπόνησή της.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του τμήματος της Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου για τις γνώσεις που μου προσέφεραν, αλλά ιδιαίτερα ευχαριστώ τον Καθηγητή κ.Σπυριδάκη Εμμανουήλ για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας και ολοκλήρωσα με επιτυχία.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω θερμά και τις συνεπιβλέπουσες Καθηγήτριες κ. Καρακατσάνη Δέσποινα και κ. Νικολακάκη Μαρία για την καθοριστική συμβολή τους στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη	7
Λέξεις Κλειδιά	8
Κεφάλαιο 1	9
Το μεταναστευτικό φαινόμενο	9
1.1 Ορισμός και βασικές κατηγορίες της μετανάστευσης	9
1.2 Όροι και έννοιες για το μεταναστευτικό	11
1.3 Θεωρητικές προσεγγίσεις.....	13
1.3.1 Νεοκλασική προσέγγιση.....	14
1.3.2 Ιστορική δομική προσέγγιση	15
1.3.3 Θεωρία των συστημάτων μετανάστευσης.....	16
1.3.4 Άλλες προσεγγίσεις για τη μετανάστευση	16
Κεφάλαιο 2	18
Μεταναστευτική πολιτική (ΕΕ-Ελλάδα).....	18
2.1 Εννοιολογική προσέγγιση.....	18
2.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην ΕΕ.....	19
2.2.1 Τα θεμέλια του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου για την μετανάστευση – Οι Συνθήκες ...	20
2.2.2 Η χάραξη πολιτικής μετά το 2011.....	22
2.2.3 Τελευταίες νομοθετικές εξελίξεις.....	25
2.3 Ελληνική μεταναστευτική πολιτική	33
2.3.1 Πρώιμη φάση ανάπτυξης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής	34
2.3.2 Η φάση ενηλικίωσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.....	36
2.3.3 Η φάση ωρίμανσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.....	36
2.2.4 Πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο	38
Κεφάλαιο 3	43
Στάσεις απέναντι στους μετανάστες	43
3.1 Η αντιμετώπιση των μεταναστών ιστορικά.....	43
3.2 Διαμόρφωση στάσεων απέναντι σε μετανάστες	45
3.3 Θεωρίες για τη διαμόρφωση των στάσεων	46
3.2.1 Η θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης.....	47
3.2.2 Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας	47
3.2.3 Η θεωρία των ολοκληρωτικών απειλών.....	48

3.4	Κοινωνικές προσεγγίσεις στο πλαίσιο των στάσεων στο θρησκευτικό πεδίο	49
	Κεφάλαιο 4	53
	Ερευνητικός σχεδιασμός –Μεθοδολογία έρευνας	53
4.1	Σκοπός έρευνας ερευνητικά δεδομένα	53
4.2	Μεθοδολογία.....	53
4.3	Στατιστική ανάλυση	55
	Κεφάλαιο 5	57
	Ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας	57
	Κεφάλαιο 6	91
	Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	91
6.1	Συζήτηση αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα έρευνας.....	91
	Βιβλιογραφία	96
	Παράρτημα	105

Περίληψη

Η μετανάστευση (migration) αποτελεί ένα φαινόμενο κοινωνικό, αδιάκοπο, πολυεπίπεδο και πολυδιάστατο. Σαφώς οι μεταναστευτικές ροές αποτελούν ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει σημαντικά τόσο την κοινή γνώμη όσο και την πανεπιστημιακή και επιστημονική κοινότητα. Οι αιτίες της μετανάστευσης είναι πολλαπλές και σύνθετες και η διχοτομική διάκρισή τους δεν μπορεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο ικανοποιητικά. Η μεταναστευτική πολιτική αναφέρεται για πρώτη φορά ως «θέμα κοινού ενδιαφέροντος» για τα κράτη-μέλη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (αρθ.Κ.1. ΣυνθΕΕ), που υπογράφηκε το 1992. Δεν είναι λίγες οι μελέτες που πραγματεύονται τις στάσεις και την γενικότερη αντίληψη των πολιτών της Ελλάδα για το μεταναστευτικό και τους μετανάστες ειδικότερα και πάνω σε αυτό το πλαίσιο θα κινηθεί η ανάπτυξη και ολοκλήρωση του θέματος της εν λόγω διπλωματικής εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των στάσεων δείγματος εκπαιδευτικών κατοίκων της πόλης της Κορίνθου απέναντι στους μετανάστες και το μεταναστευτικό ζήτημα. Ως προς το ερευνητικό σκέλος της διπλωματικής εργασίας, για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα και το δείγμα αποτέλεσαν κάτοικοι της πόλης της Κορίνθου, κατά το χρονικό διάστημα από 22/04/2022 έως 15/5/2022 (N=120). Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες ερωτήσεων. Τις γενικές με τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και τις ειδικές, Ελλάδα και μεταναστευτικό, στάσεις έναντι της μετανάστευσης και των προσφύγων και στάσεις έναντι της θρησκευτικής ταυτότητας. Αποτελείται συνολικά από είκοσι εννέα (29) ερωτήσεις μιας απάντησης αλλά και πολλαπλών επιλογών.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί κάτοικοι της πόλης της Κορίνθου είναι καλά ενημερωμένοι σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα και τη μεταναστευτική πολιτική με μεγάλο ποσοστό του δείγματος να διαφωνεί με τη τακτική που ακολουθείται από τη διαχείριση της κυβέρνησης σε αυτά τα θέματα. Πλέον, δεν εμπιστεύονται τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού, όπως θεωρούν ότι η παρουσία των μεταναστών στη Ελλάδα κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας. Σημαντικό ποσοστό συμφωνεί σε εκπαιδευτικό πλαίσιο ότι οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές και ακόμη ότι δε θα ενοχλούνταν εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από κάποιο σχολείο της πόλης της Κορίνθου.

Λέξεις Κλειδιά

Μετανάστευση, Μεταναστευτική πολιτική, Στάσεις εκπαιδευτικών κατοίκων της Κορίνθου, Θρησκευτική ταυτότητα μεταναστών - προσφύγων.

Κεφάλαιο 1

Το μεταναστευτικό φαινόμενο

1.1 Ορισμός και βασικές κατηγορίες της μετανάστευσης

Η μετανάστευση (migration) αποτελεί ένα φαινόμενο κοινωνικό, αδιάκοπο, πολυεπίπεδο και πολυδιάστατο, το οποίο ακολουθεί την εξέλιξη των ανθρώπων και των κοινωνιών τους από τα πρώτα κιόλας χρόνια όπου ο άνθρωπος οργανώνεται σε κοινωνίες και κατ' επέκταση ακολουθείται από κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές, θεσμικές, δημογραφικές, πολιτισμικές και ψυχολογικές μεταβολές. Πρόκειται για φαινόμενο που επηρεάζει και παράλληλα επηρεάζεται από τρεις βασικούς παράγοντες: τη χώρα προέλευσης, τη χώρα υποδοχής, αλλά και τους ίδιους τους μετανάστες. Οι τρεις βασικοί παράγοντες που διέπουν το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι αφενός (α) οι άνθρωποι και αφετέρου (β) οι χώρες υποδοχής και (γ) οι χώρες προελεύσεως των μεταναστών.

«Σε γενικές γραμμές, ως μετανάστευση ορίζεται η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου» (Τσαούσης, 1999: 238). Σε αυτό το πλαίσιο, ως παγκόσμιο και τοπικό ζήτημα είναι συνυφασμένο με την μετακίνηση ατόμων τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε ομαδικό (σε πληθυσμιακές ομάδες) από μία περιοχή σε κάποια άλλη, ασχέτως του αιτίου που την επιφέρει. Η ανάγκη αυτή για μετανάστευση οφείλεται σε κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές μεταβολές και κρίσεις, σε επαναστάσεις και πολεμικές συγκρούσεις, στις ανθρωπογενείς ή/και φυσικές καταστροφές, στις διαρκώς αυξανόμενες οικονομικές, κοινωνικές και χωρικές ανισότητες, καθώς και στην ανασφάλεια και επισφάλεια της αγοράς εργασίας που επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι παράγοντες που ωθούν ένα άτομο στην διαδικασία της μετανάστευσης μπορεί να είναι αρκετοί. Εντοπίζονται για παράδειγμα αίτια που οδηγούν/αναγκάζουν το άτομο να εγκαταλείψει τη χώρα του και αίτια που το προσελκύουν να επιλέξει την χώρα προορισμού του (Carletto et al., 2006). Όπως προαναφέρθηκε οι παράγοντες αυτοί μπορεί να σχετίζονται με την οικονομία, την κοινωνικά, την πολιτική, την δημογραφία, το περιβάλλον ή την θρησκεία μιας χώρας και μπορεί να εντοπιστούν είτε μεμονωμένοι είτε συνδυαστικά ως βασικά αίτια μετανάστευσης.

Οι βασικοί λόγοι που πιθανά αναγκάζουν κάποιον να μεταναστεύσει είναι οι ακόλουθοι:

- οικονομία (αναζήτηση εργασίας, προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης και γενικότερης οικονομικής ευμάρειας),

- επανένωση μελών οικογένειας
- ασφάλεια ατόμου ή/και ομάδας (φυγή από εμπόλεμες ζώνες και απολυταρχικά καθεστώτα ή γενικότερα από περιοχές που παραβιάζουν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα)

Μια βασική διάσταση της μετανάστευσης είναι ο χρόνος και κατ' επέκταση το ορισμένο χρονικό πλαίσιο που πραγματοποιείται το εκάστοτε μεταναστευτικό φαινόμενο. Έτσι ταξινομείται σε τρεις κατηγορίες: την παραδοσιακή, τη σύγχρονη και τη νεωτερική. Ως παραδοσιακή, ορίζεται αυτή η οποία εντοπίζεται πριν την έναρξη του Α' και Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ήταν υπερπόντια (Μουσούρου, 2009). Η σύγχρονη μετανάστευση εντοπίζεται κατά την σύγχρονη βιομηχανική εποχή και αφορά στην μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων για λόγους οικονομικούς. Αντίστοιχα, ως νεωτερική μετανάστευση νοείται η σύγχρονη μετανάστευση η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την βιομηχανοποίηση των αστικών κέντρων και αποτελεί συνιστώσα της ανάπτυξης (κοινωνικής και οικονομικής) που προέκυψε από αυτή και ως εκ τούτου οι λόγοι που την υποκινούν είναι εξίσου οικονομικοί (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003).

Στη βάση άλλων κριτηρίων που χαρακτηρίζουν το μεταναστευτικό φαινόμενο, η μετανάστευση μπορεί να προσδιοριστεί ως (Schnapper, 1991; Έμκε-Πουλοπούλου, 2007):

- α) μόνιμη ή προσωρινή (μακράς/μικρής διάρκειας), ανάλογα με τη διάρκεια παραμονής της μετακίνησης,
- β) εκούσια (voluntary) ή ακούσια (forced), ανάλογα με το επίπεδο επιλογής της μετακίνησης και με το αν προέρχεται ως αποτέλεσμα της ελευθερίας της σκέψης του μετανάστη ή είναι αναγκαστική,
- γ) ατομική ή ομαδική, ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που επιλέγει να μεταναστεύσει (στην κατηγορία αυτή ανήκει και η αλυσιδωτή, όπου την ομάδα ακολουθούν συγγενείς, φίλοι και γνωστοί),
- δ) νόμιμη ή παράτυπη, ως προς τον νομικό της χαρακτήρα, που είναι άμεσα συνυφασμένος με το κατά πόσο η διαδικασία έχει καταγραφεί από τις αρχές της χώρας υποδοχής,
- ε) εσωτερική ή εξωτερική/διεθνής, η οποία χαρακτηρίζεται από τη γεωγραφική κλίμακα και ειδικότερα από το εάν συντελείται εντός ή εκτός των ορίων μίας χώρας,
- στ) πρωτογενής ή δευτερογενής, διηπειρωτική ή υπερπόντια, ανάλογα με τον τόπο εγκατάστασης, και
- ζ) πλήρης (οριστική μετακίνηση χωρίς να διατηρείται μόνιμη κατοικία στη χώρα

καταγωγής) και ατελής (προσωρινή μετακίνηση για βιοποριστικούς λόγους).

Πέρα από τους παραπάνω τύπους, κατά τα τελευταία χρόνια, και ιδίως έπειτα από την αποδυνάμωση του σοσιαλισμού και τη δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων σε διεθνές επίπεδο με κύριο χαρακτηριστικό την παγκοσμιοποίηση της αγοράς στον τομέα της οικονομίας, έχουν προκύψει νέες αιτίες που οδηγούν στην μετανάστευση και αντίστοιχες κατηγορίες μεταναστών, όπως (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019):

1. η μετανάστευση για λόγους εκπαίδευσης και εξειδίκευσης,
2. η παλιννόστηση ή/και επιστροφή των πληθυσμών νόμιμα ή παράτυπα,
3. η κυκλική μετανάστευση, η οποία αφορά στην εποχική, διασυνοριακή εμπορική δραστηριότητα κ.λπ.,
4. η μετανάστευση υψηλής εξειδίκευσης εργαζόμενων, δηλαδή η μετακίνηση ανώτατων στελεχών, τεχνικών και επιστημόνων που μετακινούνται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης της αγοράς, μέσω πολυεθνικών εταιρειών, διεθνών οργανισμών και διεθνών Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ),
5. η κοινωνική μετανάστευση, η οποία αφορά κυρίως στην οικογενειακή επανένωση, τα εξαρτώμενα μέλη μιας οικογένειας που ακολουθούν τους νόμιμους μετανάστες στις νέες χώρες που εγκαθίστανται,
6. η μετανάστευση για περιβαλλοντικούς λόγους, όπως είναι οι καταστροφές μεγάλων εκτάσεων από φυσικά φαινόμενα (σεισμοί/πλημμύρες), η βιομηχανική ρύπανση των υδάτινων πόρων, η απερίμωση καλλιεργήσιμων εδαφών κ.ά.

1.2 Όροι και έννοιες για το μεταναστευτικό

Με γνώμονα όσα προαναφέρθηκαν παραπάνω για τις κατηγορίες μετανάστευσης, οι κεντρικές έννοιες και όροι που διατρέχουν το σύγχρονο μεταναστευτικό φαινόμενο είναι οι ακόλουθοι (Παπασιώπη-Πασιά, 2004, 2007):

- *Αλλοδαπός*. Ως αλλοδαπός ορίζεται κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο δεν είναι κάτοχος της ιθαγένειας από την χώρα – κράτος στην οποία είναι κάτοικος ή που δεν διαθέτει ιθαγένεια από καμία χώρα – κράτος (ανιθαγενής).
- *Μετανάστης*. Σαν μετανάστης χαρακτηρίζεται το άτομο και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή/και περιοχή με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και βελτίωσης του προσδόκιμου των ίδιων και των οικογενειών τους. Μάλιστα σύμφωνα με τον ορισμό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ),

προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό κάποιου ως μετανάστη είναι να διαβιεί μακριά από τη χώρα που γεννήθηκε ή τη χώρα της οποίας έχει την εθνικότητα, για περισσότερους από 12 μήνες.

- *Οικονομικός μετανάστης* είναι εκείνος ο οποίος μετακινείται με στόχο τη βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης.
- *Πολίτης τρίτης χώρας* είναι ο πολίτης μια χώρας - κράτους που δεν διαθέτει υπηκοότητα κάποιου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- *Μετανάστης «δεύτερης γενιάς»* είναι αυτός που έχει έναν τουλάχιστον γονιό υπήκοο τρίτης χώρας που ή γεννήθηκε στην Ελλάδα ή έχει μετακινηθεί σε αυτή σε μικρή ηλικία, διαμένει νόμιμα στη χώρα χωρίς ελληνική ιθαγένεια και έχει ενταχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- *Ασυνόδευτος ανήλικος* είναι αυτός που δεν έχει ενηλικιωθεί (δηλαδή δεν έχει συμπληρώσει 18 έτη) και είτε εισέρχεται στην χώρα άνευ συνοδείας ατόμου με νόμιμη άσκηση γονική μέριμνας/κηδεμονίας είτε εντοπίστηκε άνευ συνοδείας αφότου εισήλθε στη χώρα.
- *Δικαιούχος διεθνούς προστασίας*. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, δικαιούχος διεθνούς προστασίας είναι όποιος βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή της συνήθους διαμονής του και αδυνατεί ή δεν θέλει να επιστρέψει σε αυτήν εξαιτίας είτε βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης για φυλετικούς, θρησκευτικούς, κ.ο.κ λόγους, ή εξαιτίας των πολιτικών πεποιθήσεων ή σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής του, της σωματικής του ακεραιότητας ή της ελευθερίας του που μπορεί να προκληθούν από γενικευμένη βία ή από άλλα γεγονότα που διαταράσσουν σημαντικά τη δημόσια τάξη (καθεστώς επικουρικής προστασίας, ανθρωπιστικό καθεστώς).

Διάκριση μεταξύ πρόσφυγα και μετανάστη

Ο όρος *πρόσφυγας* διαφοροποιεί το άτομο που υφίσταται διώξεις από τον μετανάστη που εγκαταλείπει τη χώρα προέλευσης ή μόνιμης κατοικίας του για άλλα αίτια. Αναμφίβολα, η διαφορά των όρων πρόσφυγα και μετανάστη εντάσσεται στα πλαίσια της μετακίνησης/αποχώρησης χωρίς την επιβολή πιέσεων ή μη από τη χώρα προέλευσης του ή τη χώρα της μόνιμης διαμονής του.

Από την άλλη, η παραπάνω διάκριση δεν είναι πάντα προφανής και διακριτή. Αναλογιστούμε την περίπτωση ενός οικονομικού μετανάστη, θα μπορούσε να θεωρηθεί

πρόσφυγας εφόσον τα αίτια που τον «ανάγκασαν» στην εγκατάλειψη της χώρας του, ήταν αποτέλεσμα οικονομικών και κοινωνικών διακρίσεων σε βάρος της ομάδας στην οποία εντάσσεται. Αντίστοιχα, ο πρόσφυγας μπορεί να επιλέξει τη χώρα στην οποία αιτείται ασύλου βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων.

Αναλογιζόμενοι την λεπτή διάκριση μεταξύ των χαρακτηριστικών των προσφύγων με τους μετανάστες, καθίσταται ευκολότερα κατανοητή η δυσκολία της λήψης αποφάσεων και της εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής των χωρών υποδοχής, καθώς και η γενικότερη ορθή αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου.

1.3 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Οι μεταναστευτικές ροές αποτελούν ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει σημαντικά τόσο την κοινή γνώμη όσο και την πανεπιστημιακή και επιστημονική κοινότητα. Αφενός το ανθρωπογεωγραφικό εύρος και αφετέρου η πολυπλοκότητά του φαινομένου έχουν συμβάλει στη διατύπωση μιας σειράς προσεγγίσεων και θεωριών για το συγκεκριμένο ζήτημα, οι οποίες βασίζονται στην αιτιολογία αλλά και στις συνέπειες της μετανάστευσης (Καραμανλή, 2008). Αυτές διαφέρουν όσον αφορά τη θεώρηση και τα επίπεδα της ανάλυσης, μπορεί π.χ. να εστιάζουν σε επίπεδο ατόμου, νοικοκυριού, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, συχνά, οι θεωρητικές αυτές διαφοροποιήσεις είναι τεχνητές.

Οι αιτίες της μετανάστευσης είναι πολλαπλές και σύνθετες και η διχοτομική διάκρισή τους δεν μπορεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο ικανοποιητικά. Για παράδειγμα, οι χωριστές θεωρίες για την εσωτερική και τη διεθνή μετανάστευση, και οι δύο μορφές μετανάστευσης υποκινούνται συχνά από τις ίδιες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαδικασίες. Το ίδιο ισχύει και για τις διαφορετικές κατηγορίες μεταναστών, όπως ο διαχωρισμός σε μετανάστες και πρόσφυγες. Πέρα από τη διαφορά στο νομικό καθεστώς με το οποίο αντιμετωπίζονται, τα αίτια που τους υποκινούν είναι συχνά πολλαπλά και δύσκολα μπορούν να διαχωριστούν. Οι μετανάστες που μετακινούνται κυρίως για οικονομικούς λόγους μπορεί επίσης να έχουν υποστεί πολιτική καταπίεση και το αντίστροφο. Είναι δύσκολο επομένως να διαχωριστούν τα οικονομικά από τα κοινωνικά, τα πολιτιστικά και τα πολιτικά αίτια της μετανάστευσης. Για παράδειγμα, λόγω της κοινωνικής ανισότητας ή της καταπίεσης, ορισμένες μειονεκτούσες εθνοτικές ή ταξικές ομάδες στις κοινωνίες προέλευσης συχνά έχουν λιγότερες ευκαιρίες να μεταναστεύσουν διεθνώς, γεγονός που επίσης τους βλάπτει οικονομικά.

1.3.1 Νεοκλασική προσέγγιση

Η νεοκλασική προσέγγιση αποτελεί την πιο ευρέως γνωστή και πιθανόν την απαρχή των οικονομικών προσεγγίσεων σχετικά με τη μετανάστευση. Συντάχθηκε με στόχο την ανάλυση και ερμηνεία της εσωτερικής μετανάστευσης του πληθυσμού (κυρίως τη μετανάστευση του εργατικού δυναμικού) το διάστημα της οικονομικής ανάπτυξης (Ranis & Fei, 1961; Harris & Todaro, 1970). Ακολουθεί τις αρχές της οικονομικής θεωρίας που αφορούν στην αύξηση της αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού, τις αναμενόμενες απολαβές και την κινητικότητα του, εξετάζοντας τα αίτια της μετανάστευσης τόσο σε μακρο και μικρο οικονομικές κλίμακες.

Στη μακροοικονομική κλίμακα το παγκόσμιο αλλά και τοπικό μεταναστευτικό φαινόμενο, οφείλεται στις γεωγραφικές ανισότητες στην προσφορά και ζήτηση εργασίας που παράγουν τις μετακινήσεις του εργατικού πληθυσμού. Αυτή η μετακίνηση από τις χαμηλόμισθες χώρες στις υψηλόμισθες προκαλεί και εσωτερικές στις εκάστοτε αγορές εργασίας, οδηγώντας σε εξισορρόπηση των επιπέδων των μισθών. Αντίστροφη μετακίνηση ακολουθεί το κεφάλαιο και η εξειδικευμένη εργασία, από τις πλούσιες στις φτωχές χώρες. Η προοδευτική εξισορρόπηση των εθνικών αγορών εργασίας θα επιφέρει και περιορισμό της μετανάστευσης, καθώς εκλείπουν οι λόγοι που οδηγούν σε αυτή (Massey et. al., 2003).

Στη μικροοικονομική κλίμακα η προσέγγιση των νεοκλασικών θέλει την μετανάστευση ως απόρροια προσωπικής επιλογής βάσει της ελευθερίας της βούλησης του ατόμου, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και γενικότερα του βιοτικού του επιπέδου. Το άτομο, λοιπόν, μπορεί να αποφασίσει και να μεταναστεύσει σε μια περιοχή/χώρα με καλύτερες απολαβές, εφόσον το σύνολο το οφελών της κίνησης του υπερτερούν του κόστους αυτής.

Η μετανάστευση η ίδια θεωρείται ότι έχει ένα κόστος (από τα έξοδα μετακίνησης ως και την ψυχολογική προσπάθεια που καταβάλλεται για την προσαρμογή στο νέο περιβάλλον), το οποίο πρέπει να μπορεί να αποσβεστεί εντός ενός χρονικού ορίζοντα (π.χ. μερικά χρόνια, δεκαετία, κ.ά.).

Θεωρίες έλξης – απώθησης (push-pull theories)

Η νεοκλασική προσέγγιση δέχεται έντονες κριτικές καθώς είναι μια απλοϊκή προσέγγιση η οποία δεν επιτυγχάνει την ερμηνεία του πραγματικού μεταναστευτικού ζητήματος και των ροών (και των λοιπών παραγόντων) που το διέπουν ιστορικά και που εν τέλει ωθούν το άτομο στη μετανάστευση. Ως αποτέλεσμα, αναπτύχθηκαν οι θεωρίες έλξης - απώθησης που αφορούν τη μετανάστευση.

Κεντρικό ζήτημα των εν λόγω θεωριών είναι η καταγραφή της αιτιολογίας του μεταναστευτικού φαινομένου, μέσα από την χαρτογράφηση ενός συνδυασμού παραγόντων που έλκουν τα άτομα που μεταναστεύουν προς συγκεκριμένες περιοχές και παραγόντων που απωθούν αυτά τα άτομα από τις χώρες προέλευσής τους. Οι παράγοντες απώθησης μπορούν να είναι δημογραφικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί ενώ οι παράγοντες έλξης μπορούν να είναι όσοι απαντούν στους παραπάνω παράγοντες όπως λόγου χάρη οι οικονομικές ευκαιρίες ή η ζήτηση εργατικού δυναμικού κ. α. .

Μέσω των θεωριών έλξης-απόθησης επιχειρείται επομένως, η εξήγηση της μετανάστευσης ως ένα πολύ-παραγοντικό φαινόμενο όπου ο συνδυασμός των ποικίλων παραγόντων μπορούν να προσελκύσουν ή να απωθήσουν το άτομο προς ή από την εκάστοτε περιοχή, καθώς οι οικονομικοί παράγοντες που εντοπίζονται στην νεοκλασική θεωρία, είναι χρήσιμοι για την λήψη αποφάσεων ωστόσο δεν είναι ικανοί να αιτιολογήσουν άλλα ζητήματα όπως για παράδειγμα η πολιτική καταπίεση, η καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.λ.π. .

1.3.2 Ιστορική δομική προσέγγιση

Η ιστορική-δομική προσέγγιση (historical-structural approach) είναι σαφώς μια εναλλακτική προσπάθεια ανάλυσης και αντίληψης του ζητήματος της μετανάστευσης, η οποία άνθισε το διάστημα της δεκαετίας του '70 (Castles et al., 2013). Βασίζεται στη μαρξιστική θεωρία για την πολιτική οικονομία και στηρίζεται στην άνιση κατανομή της εξουσίας (τόσο οικονομικής όσο και πολιτικής) στην παγκόσμια αγορά.

Η εν λόγω προσέγγιση υποστηρίζει ότι οι εργαζόμενοι μετακινούνται στις βιομηχανοποιημένες χώρες όπου ωστόσο αντιμετωπίζουν άσχημες συνθήκες εργασίας και χαμηλές απολαβές σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους. Θεωρεί τη μετανάστευση έναν τρόπο μετακίνησης και μετατόπισης των φθηνών εργατικών χεριών, κάτι που δεν προσεγγίζεται ως φαινόμενο ατομικής επιλογής (όπως συμβαίνει στη νεοκλασική θεωρία), αλλά ως απόρροια της στρατολόγησης της εργασίας από το κεφάλαιο, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας για στελέχωση των θέσεων με φθινό εργατικό δυναμικό.

Σαφέστατα και σε αυτή τη προσέγγιση έχει ασκηθεί έντονη κριτική η οποία κατά κόρων βασίζεται στην μονοδιάστατη προσέγγιση ενός τόσο σύνθετου ζητήματος. Όσοι δεν υποστήριξαν την θεωρία αυτή, επιχειρηματολόγησαν χαρακτηρίζοντας την ως ανεπαρκή να προσεγγίσει καθολικά το ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, η επικράτηση της μονοσήμαντης λογικής του κεφαλαίου δεν εξηγεί το φαινόμενο της μετανάστευσης σε ολόκληρο το εύρος

του (π.χ. δεν εξηγεί πως η εργασιακή μετανάστευση μετατρέπεται σε μόνιμη παραμονή) καθώς επίσης δεν λαμβάνει υπόψη τα κίνητρα των ατόμων και των ομάδων στην απόφαση της μετανάστευσης ή στην επιλογή μεταναστευτικού προορισμού (Castles et al., 2013).

1.3.3 Θεωρία των συστημάτων μετανάστευσης

Η θεωρία των συστημάτων μετανάστευσης (migration systems theory) εντάσσει μια ακόμη εναλλακτική προσέγγιση στο φαινόμενο που μελετάμε. Βάσει αυτής, οι κύριοι παράγοντες που επιδρούν στη μετανάστευση σχετίζονται με τις μεταβολές της παγκόσμιας οικονομίας και η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως συνάρτηση της παγκοσμιοποίησης, της αλληλεξάρτησης των οικονομιών και της δημιουργίας νέων μορφών στην παραγωγική διαδικασία.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν αναπτύσσεται δηλαδή τυχαία ή άτακτα, προϋποθέτει προηγούμενες διεθνείς, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις, ενώ ως σύστημα επιδρά ταυτόχρονα στις χώρες προέλευσης και στις χώρες υποδοχής. Στις χώρες προέλευσης έχει επιπτώσεις στην κοινωνική διαστρωμάτωση και στη διαμόρφωση μιας κουλτούρας μετανάστευσης, ενώ στις χώρες υποδοχής επιδρά στην κοινωνική ένταξη και τις εθνοτικές συσσωματώσεις. Θεωρείται, λοιπόν, ότι υπάρχει σωρευτική αιτιότητα (cumulative causation), δηλαδή, όπου αναπτύσσονται δομές και λειτουργίες σχετικές με τη μετανάστευση, το πιθανότερο είναι να προκαλέσουν νέα μετανάστευση (Massey et al., 2013). Επιπλέον η επιτυχής μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει σε μια «κουλτούρα μετανάστευσης» κάποιων πληθυσμών ή κοινοτήτων (π.χ. Ελλάδα).

1.3.4 Άλλες προσεγγίσεις για τη μετανάστευση

Σε όλα όσα προαναφέραμε για τις θεωρίες που σχετίζονται με τη μετανάστευση, παρατηρούμε ότι το ζήτημα *«αντιμετωπίζεται συνολικά, ανεξαρτήτως της ερμηνευτικής τους ικανότητας»* (Παπάζογλου, 2018: 11). Παρόλα αυτά, έχουν αναπτυχθεί θεωρίες που αφορούν το μεταναστευτικό που σκιαγραφούν μία μόνο όψη του ζητήματος, όπως οι θεωρίες των εθνοτικών κοινοτήτων και μειονοτήτων, των εθνοτικών ταυτοτήτων κ.λπ. Στις περιπτώσεις αυτές το ζήτημα δεν προσεγγίζεται καθολικά και ολιστικά, πέραν συγκεκριμένων φάσεων της διαδικασίας όπως ο τρόπος οργάνωσης και ένταξης των ατόμων στις τοπικές κοινωνίες των χωρών υποδοχής.

Αναμφίβολα, υφίστανται και άλλες θεωρήσεις και αναλύσεις που αφορούν την

μετανάστευση, οι οποίες όμως δεν έχουν νόημα ανάλυσης στην εν λόγω δουλειά. Τέτοιες είναι κυρίως οικονομικές προσεγγίσεις, όπως η θεωρία των «νέων οικονομικών της μετανάστευσης» (new economics of migration theory), η θεωρία της επαγγελματικής μετανάστευσης, η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου, η φεμινιστική προσέγγιση, κ.λπ.

Κεφάλαιο 2

Μεταναστευτική πολιτική (ΕΕ-Ελλάδα)

2.1 Εννοιολογική προσέγγιση

Μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζεται το σύνολο των μέτρων, των πολιτικών και λοιπών πρακτικών, που αρθρώνονται πάνω σε δύο αναγκαίους και αλληλένδετους άξονες οι οποίοι αφενός διαμορφώνουν και επιτηρούν τις κινήσεις όπως την είσοδο και τη διαμονή, των μη πολιτών μιας περιοχής, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα μέτρα ενίσχυσης της διάθεσης για επαναπατρισμό ή παροδική διαμονή και για την καταπολέμηση της μετακίνησης ανθρώπων χωρίς έγγραφα ταυτοποίησης και, αφετέρου, αντιμετωπίζουν τους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς σε εθνικό έδαφος (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006).

Ο παραπάνω ορισμός είναι ευρύς και πολυδιάστατος, καταδεικνύοντας τη μεγάλη σημασία της χάραξης και άσκησης πρακτικών που αφορούν *«την εξωτερική επιβεβαίωση της εθνικής κυριαρχίας ενός κράτους»* αλλά *«και για την εσωτερική συνοχή μιας κοινωνίας»* (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 10). Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος άξονας της μεταναστευτικής πολιτικής αντιστοιχεί στην καθαρή «μεταναστευτική πολιτική» μιας χώρας και αναφέρεται στις πολιτικές και τη νομοθεσία που διέπει τις τεχνικές υποδοχής και νομιμοποίησης της διαμονής μεταναστών, αιτούντων και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στη χώρα υποδοχής, καθορίζοντας παράλληλα την πολιτική των επιστροφών που ασκεί η χώρα υποδοχής (οπ. π.). Ο δεύτερος άξονας αφορά τις «πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης» και αφορά στην κοινωνική πολιτική και συγκεκριμένα στις επιμέρους εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές υποδοχής και ένταξης μεταναστών, συμπεριλαμβανομένης της εκπαιδευτικής, στεγαστικής και εργασιακής πολιτικής (Schnapper, 2008). Οι ακολουθούμενες πολιτικές σε αυτό τον άξονα ενέχουν χαρακτήρα καταρχάς θετικό αποσκοπώντας στην καλλιέργεια των θεσμικών, τυπικών και κοινωνικών προϋποθέσεων σύγκλισης των μεταναστευτικών πληθυσμών με τους πολίτες της χώρας υποδοχής (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003).

Η Σαμπατάκου (2010) ορίζει ως ολοκληρωμένη μεταναστευτική εκείνη η οποία επικεντρώνεται στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών προς μία περιοχή και στον έλεγχο των αλλοδαπών σε αυτή, καθώς επίσης στην ενσωμάτωση των εγκατεστημένων μεταναστών. Αναφορικά με την πρώτη όψη της μεταναστευτικής πολιτικής, την «πολιτική ρύθμισης και ελέγχου της μετανάστευσης», επιχειρείται η ταξινόμηση των υφιστάμενων συστημάτων που επικρατούν στις χώρες στη βάση τριών κριτηρίων: α) τη χρονική διάρκεια παραμονής των μεταναστών, β) την επιλογή των μεταναστών βάσει ποιοτικών κριτηρίων και γ) τον χαρακτήρα και το επίπεδο άσκησης ελέγχου της νομιμότητας των μεταναστών. Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται οι επικρατέστερες ερμηνευτικές προσεγγίσεις «της πολιτικής ρύθμισης και ελέγχου της μετανάστευσης» και εξετάζονται ως επιμέρους κατηγορίες η θεσμική προσέγγιση, η νεοφιλελεύθερη θεσμική προσέγγιση, η μαρξιστική προσέγγιση, η προσέγγιση της εθνικής ταυτότητας, η συγκριτική/εσωτερική πολιτική κ.λπ. Επιπλέον, αναφορά γίνεται στις επιμέρους κατηγορίες ελέγχων και στον τρόπο εφαρμογής τους. Όσον αφορά στη δεύτερη πτυχή της εν λόγω πολιτικής, την «πολιτική ενσωμάτωσης των εγκατεστημένων μεταναστών», γίνεται εννοιολογική παρουσίαση της έννοιας της «ενσωμάτωσης», καθώς και μία κατηγοριοποίηση των πολιτικών ενσωμάτωσης που ακολουθούνται από τις διάφορες χώρες και της εξέλιξής τους (Σπυροπούλου, 2014).

Οι άξονες/όψεις της μεταναστευτικής πολιτικής δεν είναι δεδομένοι, συμβάλλοντας έτσι στη δυναμικότητα και την ποικιλομορφία του φαινομένου (ΙΜΕΠΟ, 2007 · Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003). Με άλλα λόγια, η μεταναστευτική πολιτική διαφέρει από *«χώρα σε χώρα, από ήπειρο σε ήπειρο και από περίοδο σε περίοδο ανάλογα με τις παγκόσμιες και επιμέρους πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και ανάλογα με τις διακρατικές συμφωνίες που κατά καιρούς συνάπτονται μεταξύ δύο ή και περισσότερων χωρών»* (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 10).

2.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην ΕΕ

Μια από τις κεντρικές αρχές της Μεταναστευτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) *«είναι η ύπαρξη μιας μακρόπνοης και ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής που θα βασίζεται στην αλληλεγγύη»* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 1). Στο πλαίσιο αυτό, η μεταναστευτική πολιτική αποσκοπεί στη διαμόρφωση και καθιέρωση μιας ισορροπημένης προσέγγισης *«για τη διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης και την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης»* (οπ. π.). Η ορθή διαχείριση των μεταναστευτικών ροών οδηγεί

εξασφαλίζει την δίκαιη μεταχείριση «των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στα κράτη-μέλη, την ενίσχυση των μέτρων για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης, της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, και την προώθηση στενής συνεργασίας με τις τρίτες χώρες σε όλους τους τομείς» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 1 – 2). Απώτερος σκοπός της πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΕ «είναι η ανάπτυξη ενός ενιαίου επιπέδου δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για τους νόμιμους μετανάστες, ισάξιο με αυτό που απολαμβάνουν οι ευρωπαίοι πολίτες» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 2).

2.2.1 Τα θεμέλια του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου για την μετανάστευση – Οι Συνθήκες

Η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων εντός της ΕΕ και οι αυξανόμενες πιέσεις των μεταναστευτικών κυμάτων οδήγησαν την ΕΕ στην συνειδητοποίηση της ανάγκης για κοινοτική δράση. Η εφαρμογή της συνθήκης Σένγκεν το 1985, που αφορά αφενός στον έλεγχο των συνόρων που περικλείουν τον χώρο της ΕΕ και αφετέρου στην ελεύθερη εσωτερική μετακίνηση Ευρωπαίων πολιτών, μαζί με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 όπου σχεδιάστηκε ένας ενιαίος χώρος αγοράς που επιτρέπει την χωρίς περιορισμούς κυκλοφορία αγαθών, ατόμων, υπηρεσιών και κεφαλαίων αποτέλεσαν αφετηρία για τη ήταν η απαρχή της χάραξης μιας ενιαίας, κοινής μεταναστευτικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική αυτή εντάσσεται στην κοινοτική φιλοσοφία της ΕΕ που σημαίνει πως συγκαθορίζεται και συνδιαμορφώνεται βάσει των αρχών της ΕΕ (Βαρβιτσιώτης & Καμπούρογλου, 2006).

Η μεταναστευτική πολιτική αναφέρεται για πρώτη φορά ως «θέμα κοινού ενδιαφέροντος» για τα κράτη-μέλη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (αρθ.Κ.1. ΣυνθΕΕ), που υπογράφηκε το 1992. Εδώ η μετανάστευση αποτελεί ιδιαίτερη θεματική για πρώτη φορά και εντάσσεται στο πλαίσιο της διακυβερνητικής συνεργασίας.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ προέβλεπε τα θέματα της πολιτικής ασύλου και των θεωρήσεων (visa) και οδήγησε σταδιακά στην υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997), η οποία αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών που κατέφθαναν στο έδαφος της Ευρώπης. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναλαμβάνει πλέον τη διαχείριση του τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής και η μετανάστευση αποτελεί αντικείμενο του Συμβουλίου των Υπουργών της ΕΕ επί των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Κοροντζής, 2021).

Ουσιαστικά, με την εφαρμογή της συγκεκριμένης συνθήκης τα ζητήματα που σχετίζονται με το άσυλο, τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των υπηκόων τρίτων χωρών, μεταφέρθηκαν από τον τρίτο διακυβερνητικό πυλώνα στον πρώτο κοινοτικό πυλώνα¹ και έγιναν κεντρικής σημασίας πολιτικά θέματα για την ΕΕ (Jaque, 2004). Με αυτόν τον τρόπο, επισφραγίστηκε ο κοινοτικός χαρακτήρας αυτών των τομέων της πολιτικής, που σημαίνει ότι πλέον ρυθμίζονται από νομική άποψη δεσμευτικά σε επίπεδο ΕΕ, στη βάση προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέβαλε ένα πενταετές χρονοδιάγραμμα με καταληκτική προθεσμία την 1η Μαΐου 2004 για την υιοθέτηση δέσμης συγκεκριμένων μέτρων, με στόχο την εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Αποτελεί ορόσημο στη δέσμευση των μελών της ΕΕ για συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων κυρίως όσον αφορά τον έλεγχο των συνόρων και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών (Παπασιώπη-Πασιά, 2007).

Συνθήκη της Λισαβόνας

Κατά το τέλος του 2009, τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας (ΣΛΕΕ), η οποία αναμφίβολα είναι ένα ορόσημο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Μετανάστευσης και Ασύλου αφού, οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές σε ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου, προσδίδοντας υπερεθνικό χαρακτήρα στην μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ για πρώτη φορά. Με τη Συνθήκη αυτή εδραιώθηκε η αρχή της αλληλεγγύης όπου οι εν λόγω πολιτικές πρέπει να ακολουθούνται από τις αρχές της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών.

Σημαντικές επίσης θεσμικές αλλαγές συντελέστηκαν και στο έως τότε σύστημα λήψης αποφάσεων, αφού εισάγεται η συναπόφαση (Ιωακειμίδης, 2010), η οποία χαρακτηρίζεται από «ειδική πλειοψηφία σε θέματα νόμιμης μετανάστευσης, καθώς και μια νέα νομική βάση για τα μέτρα ένταξης. Η συνήθης νομοθετική διαδικασία εφαρμόζεται πλέον για τις πολιτικές που αφορούν την παράτυπη αλλά και τη νόμιμη μετανάστευση, καθιστώντας το Κοινοβούλιο ισότιμο συννομοθέτη με το Συμβούλιο». (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 2). Παρόλα αυτά, αν προκύψει ξαφνική είσοδος μεταναστών τρίτων χωρών τα μέτρα που θα αφορούν τη συγκεκριμένη περίπτωση λαμβάνονται «μόνο από το Συμβούλιο, κατόπιν διαβούλευσης με το

---

¹ Η ΕΕ λαμβάνει αποφάσεις σε τρεις διακριτούς τομείς πολιτικής, οι οποίοι είναι γνωστοί και ως πυλώνες της ΕΕ. Πρώτος είναι ο Κοινοτικός Τομέας, που καλύπτει τις περισσότερες κοινές πολιτικές και οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά την κοινοτική μέθοδο με συμμετοχή της Επιτροπής, του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Ο δεύτερος πυλώνας καλύπτει την ΚΕΠΠΑ ενώ ο τρίτος πυλώνας αφορά την αστυνομική και δικαστική

Κοινοβούλιο (άρθρο 78 παρ. 3 ΣΛΕΕ)» (οπ. π.).

Βάσει του άρθρου 79, παράγραφος 5 ΣΛΕΕ, η εν λόγω συνθήκη κάνει επιπλέον ξεκάθαρο πως «η ΕΕ έχει συντρέχουσα αρμοδιότητα» (οπ. π.) μαζί τις χώρες της, σε ζητήματα που αφορούν το μεταναστευτικό και πιο συγκεκριμένα σε οτιδήποτε έχει να κάνει με το νούμερο των εισερχομένων μεταναστών που αναζητούν εργασία. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο «είναι αυτό που έχει την πλήρη αρμοδιότητα στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου» (οπ. π.).

2.2.2 Η χάραξη πολιτικής μετά το 2011

Η «Συνολική Προσέγγιση της Μετανάστευσης και της Κινητικότητας» (ΣΠΜΚ)

Η ΣΠΜΚ, έχει εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2011 και ορίζει το ευρύ πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ – τρίτων χωρών αναφορικά με τη μετανάστευση, το οποίο τοποθετεί στο επίκεντρό της την κινητικότητα των υπηκόων τρίτων χωρών και καθιστά τις εταιρικές σχέσεις περισσότερο βιώσιμες. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021: 2) η συνολική αυτή προσέγγιση βασίζεται σε τέσσερις προϋποθέσεις:

1. τη νόμιμη μετανάστευση και κινητικότητα,
2. την παράτυπη μετανάστευση, την εμπορία των ανθρώπων και τη σωματεμπορία,
3. τη διεθνή προστασία και την πολιτική για το άσυλο, και
4. τη μεγιστοποίηση του αναπτυξιακού αντίκτυπου της μετανάστευσης και της κινητικότητας.

Τέλος, «τα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών συνιστούν οριζόντιο θέμα στην εν λόγω προσέγγιση» (οπ. π.).

Η ΣΠΜΚ στηρίζεται σε δύο επιχειρηματικά πλαίσια: την Εταιρική Σχέση Κινητικότητας (ΕΣΚ) και το Κοινό Θεματολόγιο για τη Μετανάστευση και την Κινητικότητα (ΚΘΜΚ). Μέσω της ΕΣΚ επιδιώκονται προσεγγίσεις για την μεταρρύθμιση της διαχείρισης των νόμιμων μετακινήσεων προσώπων μεταξύ της ΕΕ και των τρίτων χωρών, που είναι διατεθειμένες να προσπαθήσουν προκειμένου να καταπολεμηθεί η παράτυπη μετανάστευση, ενώ το ΚΘΜΚ εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που ένα εκ των συμβαλλόμενων μερών, δεν είναι έτοιμο να αναλάβει δεσμεύσεις (Ανάγνου, 2014).

Επιπλέον, η εξωτερική διάσταση της μετανάστευσης και κυρίως ο έλεγχος των

συνεργασία στον ποινικό τομέα και οι αποφάσεις λαμβάνονται από το Συμβούλιο. βλ. «Οδηγός για την Κοινοτική Αργκό», διαθέσιμο στο <http://europa.eu/abc/>

μεταναστευτικών ροών, ενισχύθηκε μέσω των πολιτικών δημοκρατικοποίησης, στοιχείο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Ορισμένα από τα στοιχεία στα οποία εδράζεται η δημοκρατική εταιρική σχέση, είναι η σύναψη ΕΣΚ, η ενίσχυση της Επιτόπιας Συνεργασίας Σένγκεν, αλλά και της πλήρους αξιοποίησης των βελτιώσεων του κώδικα της ΕΕ για τις θεωρήσεις (Ανάγνου, 2014).

Οι στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές του Ιουνίου 2014

Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (ΠτΣ) «για τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» (οπ. π.), τέθηκε σε ισχύ κατά το τέλος του 2009 και ίσχυσε μέχρι και το 2014 ως διαδοχή των προγραμμάτων του Τάμπερε (1999) και της Χάγης (2004). Την άνοιξη του 2014, «η Επιτροπή εξέδωσε νέα ανακοίνωση που περιλαμβάνει το όραμά της για ένα Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ), με τίτλο «Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη: από τη θεωρία στην πράξη»² (Γεωργιάδης & Σκούρτη, 2019: 25). Βασιζόμενο στο άρθρο 68 της ΣΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατέληξε το καλοκαίρι του 2014 στον σχεδιασμό στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών «σχετικά με τον νομοθετικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό στους τομείς της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης» για μέχρι και το 2020, με στόχο την μεταφορά, εφαρμογή και εδραίωση των ισχυόντων νομικών κανονισμών.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο και ιδίως με Συμπεράσματα στις 26-27 Ιουνίου 2014, (EUCO 79/14. CO EUR 4, CONCL 2. Σημεία 1-13), η ΕΕ χρειάζεται «μια αποτελεσματική πολιτική μετανάστευσης, ασύλου και συνόρων υπό άρτια διαχείριση, (...) με γνώμονα τις αρχές της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών (...) σύμφωνα με το άρθρο 80 ΣΛΕΕ» και την ουσιαστική εφαρμογή της πολιτικής αυτής, αφού ληφθούν υπόψη προκλήσεις όπως η αστάθεια και οι παγκόσμιες και ευρωπαϊκές δημογραφικές τάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, υπογραμμίζεται η ανάγκη εφαρμογής μιας σφαιρικής προσέγγισης για τη μετανάστευση, που θα βελτιστοποιεί τα οφέλη της μετανάστευσης, πρωτεύοντας όλους εκείνους που χρειάζονται βοήθεια, με παράλληλη ουσιαστική αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης και επιτυχημένη διαχείριση των συνόρων της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για τη Μετανάστευση

Σχεδόν έναν χρόνο μετά την ανακοίνωση του ΧΑΕΔ το 2014, η Επιτροπή ανακοίνωσε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για τη Μετανάστευση³, όπου παρουσιάζει ένα σύνολο μέτρων με σκοπό τον έλεγχο και μείωση του μεταναστευτικού φαινομένου ειδικά στον

² SWD(2014) 63 τελικό, COM(2014) 154 τελικό της 11^{ης} Μαρτίου 2014.

³ COM(2015) 240 final της 13.5.2015.

Μεσογειακό χώρο, αλλά και γενικότερα. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τον έλεγχο των συνόρων και την ορθή διαχείρισή τους, τη μείωση των κινήτρων παράτυπης μετανάστευσης, την μεταρρύθμιση της κοινής πολιτικής για το άσυλο και τη μετανάστευση με απώτερο στόχο την ενίσχυσή της. Επίσης προέβλεπε και μεταβολές στο καθεστώς της «μπλε κάρτας», την ιεράρχηση υπαρχουσών και ένταξη νέων προτεραιοτήτων στις πολιτικές ένταξης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Στη βάση αυτών των μεταρρυθμίσεων, έναν χρόνο μετά, το 2016 η Ευρωπαϊκή επιτροπή ανακοίνωσε οδηγίες που αφορούν τη νόμιμη μετανάστευση και το άσυλο⁴. Οι βασικοί πυλώνες που αφορούν τη (νόμιμη) μετανάστευση και την αναζήτηση ασύλου στα σύνορα της ΕΕ είναι (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 3)

- 1. αναθεώρηση της οδηγίας για την μπλε κάρτα,*
- 2. προσέλκυση καινοτόμων επιχειρηματιών στην Ένωση,*
- 3. διαμόρφωση ενός πιο συνεκτικού και αποτελεσματικού μοντέλου για τη διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης σε επίπεδο Ένωσης μέσω αξιολόγησης του ισχύοντος πλαισίου, και*
- 4. ενίσχυση της συνεργασίας με τις κυριότερες χώρες προέλευσης για την εξασφάλιση νόμιμων οδών προς την ΕΕ με παράλληλη βελτίωση της επιστροφής των ατόμων που δεν έχουν το δικαίωμα παραμονής.*

Μερικά χρόνια μετά, τον Οκτώβριο του 2019 εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μία έκθεση προόδου που αφορά την εφαρμογή των ευρωπαϊκών πρακτικών για το μεταναστευτικό⁵, εξετάζοντας την πρόοδο που είχε γίνει καθώς και τις όποιες παραλείψεις μπορεί να είχα συμβεί κατά το διάστημα εφαρμογής των μέτρων. Σχεδόν δυο χρόνια μετά, το φθινόπωρο του 2021, και έναν χρόνο αφότου το είχε τεθεί σε ισχύ το νέο σύμφωνο για το άσυλο και τη μετανάστευση, το ίδιο όργανο ανακοίνωσε για πρώτη φορά έκθεση σχετική με τη μετανάστευση και το άσυλο⁶, καλύπτοντας όλα τα φάσματα της διαχείρισης του μεταναστευτικού και καταγράφοντας τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις των πολιτικών που ασκούνται για την μετανάστευση και το άσυλο τα τελευταία χρόνια.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το 2018 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, στελεχωμένο από ειδικούς εμπειρογνώμονες και είναι υπεύθυνο για την παρακολούθηση της

---

⁴ *Μεταρρύθμιση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου και προώθηση των νόμιμων οδών προς την Ευρώπη.* COM(2016) 197 τελικό της 6^{ης} Απριλίου 2016

⁵ *Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration.* COM(2019) 481 final της 16.10.2019.

εξέλιξης και εφαρμογής των σχετικών πολιτικών και συμβάλει στην συνεργασία των χωρών της ΕΕ με σκοπό την παροχή πληροφοριών για τη μεταναστευτική πολιτική (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο

Το νέο σύμφωνο δημοσιεύθηκε από την Επιτροπή τον Σεπτέμβριο του 2020, με σκοπό να ενσωματώσει τη διαδικασία ασύλου στην ευρύτερη διαχείριση του μεταναστευτικού, κάνοντας την τμήμα των πρώτων προκαταρκτικών ελέγχων αλλά και της επιστροφής, με ταυτόχρονη κάλυψη της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων, των ισχυρότερων προβλέψεων, της ετοιμότητας και της αντιμετώπισης κρίσεων με έναν αλληλέγγυο μηχανισμό⁷.

Προβλέπεται επιπλέον και η προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων, και έτσι προτείνεται η «ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων προσέλκυσης ταλέντων στην ΕΕ με βασικές χώρες εταίρους» μέσω της ολοκλήρωσης «των διαπραγματεύσεων σχετικά με την οδηγία για την μπλε κάρτα» και μιας δημόσιας διαβούλευσης για τη νόμιμη μετανάστευση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 4). Για τους τρεις τελευταίους μήνες του 2021, προτάθηκε επίσης ένα πακέτο μέτρων για την ενίσχυση των εθνικών κυβερνήσεων της ΕΕ για την κάλυψη των αναγκών τους που αφορούν «τη μετανάστευση εργατικού δυναμικού, και αναθεώρηση της οδηγίας για τους επί μακρόν διαμένοντες και επανεξέταση της οδηγίας για την ενιαία άδεια παραμονής, καθώς και τον καθορισμό των επιλογών ανάπτυξης μιας δεξαμενής ταλέντων της ΕΕ, η οποία θα αποτελέσει μια πανευρωπαϊκή πλατφόρμα για τη διεθνή πρόσληψη υπηκόων τρίτων χωρών» (οπ. π.).

2.2.3 Τελευταίες νομοθετικές εξελίξεις

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στις προηγούμενες ενότητες της εργασίας, ήδη από το 2008 έχει τεθεί σε ισχύ ένα σύνολο οδηγιών και μέτρων για το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ευρώπη, μερικές από τις οποίες πλέον εφαρμόζονται ύστερα από μεταρρυθμίσεις.

Νόμιμη μετανάστευση

Ύστερα από μια σειρά δυσκολιών για τη θεσμοθέτηση μιας ενιαίας διάταξης που ν εστιάζει

---

⁶ *Report on Migration and Asylum*. COM(2021) 590 final της 29.9.2021.

⁷ Περιλαμβάνει σύσταση της Επιτροπής [C(2020) 6467 final της 23.9.2020] για την ανάπτυξη συμπληρωματικών νόμιμων οδών προστασίας, όπως η επανεγκατάσταση και άλλες μορφές εισδοχής για

στην μετανάστευση του εργατικού δυναμικού στην ΕΕ ακολούθως παρουσιάζεται η τομεακή νομοθεσία, για κάθε είδος ομάδας ή/και ατόμων που μεταναστεύουν, στο πλαίσιο θέσπισης μιας πολιτικής μετανάστευσης σε ευρωπαϊκό-ενωσιακό επίπεδο.

Η «μπλε κάρτα» που έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω στην εργασία, αφορά μια *«μια ταχεία διαδικασία έκδοσης ειδικής άδειας παραμονής και εργασίας, με πιο ελκυστικές συνθήκες, προκειμένου οι υπήκοοι τρίτων χωρών να μπορούν να αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης στα κράτη-μέλη»* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 4). Υπάγεται στην οδηγία 2009/50/ΕΚ που πραγματεύεται τα προαπαιτούμενα για την είσοδο και διαμονή υπηκόων από τρίτες χώρες *«με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης»* (οπ. π.).

Τον Μάιο του 2014 δημοσιεύθηκε η πρώτη έκθεση για την εφαρμογή της συγκεκριμένης οδηγίας, ενώ τον Ιούνιο του 2016 η Επιτροπή πρότεινε μια μεταρρύθμιση, συμπεριλαμβανομένων ευνοϊκότερων κριτηρίων εισόδου, εργασίας (π.χ. κατώτατου μισθού, διάρκειας συμβάσεων εργασίας κ.ο.κ.), καλύτερων διατάξεων περί επανένωσης οικογενειών και *«κατάργησης των παράλληλων εθνικών καθεστώτων, στην οποία τα κράτη-μέλη αντιτάχθηκαν»* (οπ. π.). Την δημοσίευση αυτή, ακολούθησε η επανάληψη των εργασιών αναθεώρησης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και έτι το φθινόπωρο του 2021 επικυρώθηκε η συμφωνία. Σύμφωνα με την συμφωνία μεταξύ των δύο αυτών φορέων, προβλέπονται πιο ελαστικά κριτήρια εισόδου (*«έγκυρη σύμβαση εργασίας ή δεσμευτική εξάμηνη εργασία»* (ο. π.)), με παράλληλη μείωση του κατώτατου ορίου μισθού των αιτούντων για να είναι δικαιούχοι μπλε κάρτας και την παροχή διευκολύνσεων στους κατόχους για να ταξιδεύουν στις χώρες της ΕΕ καθιστώντας ευκολότερη την επανένωση οικογενειών.

Αναφορικά με την ενιαία άδεια παραμονής και εργασίας, η οδηγία 2011/98/ΕΕ εντάσσει μία *«κοινή απλουστευμένη διαδικασία για υπηκόους τρίτων χωρών που υποβάλλουν αίτηση για άδεια διαμονής και εργασίας σε κράτος-μέλος»* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 4 – 5), όπως επίσης και μία *«κοινή σειρά δικαιωμάτων για τους νόμιμους μετανάστες»* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. 2021: 5). Στην τελευταία μελέτη για την εφαρμογή της οδηγίας⁸, που εγκρίθηκε την άνοιξη του 2019, διαπιστώθηκε πως *«οι υπήκοοι τρίτων χωρών που δεν έχουν πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους περιορίζουν την επίτευξη του στόχου της οδηγίας για την προώθηση της ενσωμάτωσής τους και της μη διακριτικής μεταχείρισης»* (οπ. π.). Έτσι η

ανθρωπιστικούς λόγους, όπως προγράμματα κοινοτικής χορηγίας, αλλά και διαδρομές που συνδέονται με την εργασία και την εκπαίδευση.

⁸ COM(2019) 160 final της 29.3.2019.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πρότεινε την μεταρρύθμιση της οδηγίας έως και τα τέλη του 2021 με σκοπό την γενικότερη βελτίωση της αλλά και ειδικότερα την δημιουργία ενός απλούστερου και ορθώς ορισμένου πεδίου εφαρμογής, λαμβάνοντας υπόψη τους όρους εισόδου των εργαζομένων όλων των επιπέδων ειδίκευσης.

Η Οδηγία 2014/36/ΕΕ, που εκδόθηκε στις αρχές του 2014, καθορίζει τα κριτήρια εισροής και διαμονής για τους υπηκόους από τρίτες χώρες λόγω εποχιακής εργασίας. ‘Οι διακινούμενοι εποχιακοί εργαζόμενοι’, όπως αποκαλούνται στην συγκεκριμένη οδηγία, έχουν δικαίωμα νόμιμης και προσωρινής παραμονής στην ΕΕ για μέγιστο χρονικό διάστημα πέντε έως εννέα μήνες (το οποίο εξαρτάται από τη χώρα προέλευσης), για την άσκηση εποχιακά εξαρτώμενης δραστηριότητας, διατηρώντας παράλληλα την κύρια κατοικία τους στην χώρα προέλευσης. Στην οδηγία διευκρινίζονται και τα δικαιώματα που διαθέτουν οι συγκεκριμένοι εργαζόμενοι. Το καλοκαίρι του 2020, και ενώ στην ΕΕ εφαρμόζοντα ήδη μέτρα για την προστασία των πολιτών από την πανδημία του COVID-19, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε πληροφορίες και οδηγίες για όσους βρίσκονταν σε συνθήκη εποχιακής εργασίας ανακοινώνοντας επίσης πως η πρώτη έκθεση εφαρμογής επρόκειτο να δημιουργηθεί για το 2021⁹.

Όσον αφορά τις μετακινήσεις εργαζομένων τρίτων χωρών, από χώρα σε χώρα εντός όμως της ίδιας εταιρείας, η οδηγία 2014/66/ΕΕ αφορά τους κανονισμούς για την είσοδο και την παραμονή αυτών των εργαζομένων εντός της ΕΕ. Είναι σε ισχύ από την άνοιξη του 2014 όπου έκτοτε διευκολύνεται η προσωρινή μετάθεση διευθυντικών στελεχών, ειδικευμένων και ασκούμενων εργαζομένων σε επιχειρήσεις και πολυεθνικές εταιρείες (σε υποκαταστήματα ή σε θυγατρικές) εντός ΕΕ.

Η έκθεση που αφορά στην υλοποίηση των συγκεκριμένων προϋποθέσεων επρόκειτο να κατατεθεί μέχρι και τα τέλη του 2019.

Όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι επιθυμούν να μεταναστεύσουν στην ΕΕ για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς ή/και πρακτικής άσκησης ή/και παροχή εθελοντικών υπηρεσιών ή/και για συμμετοχή σε προγράμματα ανταλλαγής μαθητών ή/και για συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης και απασχόλησης, τέθηκε σε ισχύ την άνοιξη του 2016. Μέσα στα επόμενα δύο έτη η συγκεκριμένη οδηγία όφειλε να έχει εφαρμοστεί στο θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας κράτους-μέλους της ΕΕ. Η παρούσα οδηγία αναθεώρησε και αντικατέστησε τις προηγούμενες νομικές πράξεις για φοιτητές/μαθητές και ερευνητές,

---

⁹ COM(2020) 4813 final της 16.7.2020.

διευρύνοντας το πεδίο και απλοποιώντας την υλοποίησή τους.

Η οδηγία που εφαρμόζεται για τους επί σειρά ετών διαμένοντες εντός συνόρων ΕΕ εγκρίθηκε το 2003 και ύστερα από ορισμένες τροποποιήσεις παραμένει σε ισχύ. Πιο συγκεκριμένα, η οδηγία 2003/109/ΕΚ ύστερα από την τροποποίηση του 2011 προέβλεπε σχετικές διατάξεις και για τους πρόσφυγες όπως και λοιπούς ανθρώπους που δικαιούνται διεθνή προστασία. Οκτώ χρόνια μετά, το 2019, η έκθεση για την εφαρμογή της οδηγίας 2003/10/ΕΚ αναφέρει πως «αντί να προωθείται ενεργά το ευρωπαϊκό καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, τα κράτη μέλη εκδίδουν κατά κύριο λόγο άδειες για τους επί μακρόν διαμένοντες σε εθνικό επίπεδο, και μόνο λίγοι υπήκοοι τρίτων χωρών χρησιμοποιούν το δικαίωμά τους να μετακινούνται σε άλλα κράτη μέλη» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 5). Η ΕΕ σκοπεύει να αναθεωρήσει την συγκεκριμένη οδηγία για την ενίσχυση του δικαιώματος μετακίνησης και εργασίας των επί μακρόν διαμενόντων και σε άλλες χώρες της ΕΕ. Στην πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη διαχείριση του ασύλου και της μετανάστευσης και την τροποποίηση της οδηγίας 2003/10/ΕΚ του Συμβουλίου και του προτεινόμενου κανονισμού (ΕΕ) XXX/XXX [Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης]¹⁰ καθώς και στην εγκεκριμένη οδηγία περί μπλε κάρτας¹¹, περιλαμβάνονται προτάσεις μεταρρυθμίσεων που αφορούν και τους επί μακρόν διαμένοντες της οδηγίας 2003/109/ΕΚ.

Τέλος, «οι κατηγορίες τακτικής μετανάστευσης που δεν καλύπτονται ακόμη από τη νομοθεσία της ΕΕ περιλαμβάνουν τους εργαζόμενους» χαμηλής ειδίκευσης που εισέρχονται χρονικά διαστήματα άνω των εννέα μηνών, όπως επίσης «τους επενδυτές και τους αυτοαπασχολούμενους υπηκόους τρίτων χωρών» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 6).

Ένταξη

Επόμενη οδηγία που θα μας απασχολήσει είναι η 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου η οποία ορίζει κανονισμούς που αφορούν το δικαίωμα των μεταναστών στην επανένωση της οικογένειας υπερβαίνοντας το δικαίωμα για τον σεβασμό στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή (σύμφωνα με το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα). Βάσει της έκθεσης εφαρμογής του 2008 η οποία συμπεραίνει πως η εν λόγω οδηγία δεν είχε τεθεί σε ορθή και πλήρη εφαρμογή από τα κράτη-μέλη, την άνοιξη του 2014 δημοσιεύθηκε από την Επιτροπή ανακοίνωση¹² προσφέροντας σαφείς οδηγίες προς τις χώρες της ΕΕ για τον σωστό τρόπο υλοποίησής της.

¹⁰ {SWD(2020) 207 final, COM(2020) 610 final της 23.9.2020.

¹¹ Repealing Directive 2009/50/EC 2007/0228(CNS)

¹² COM(2014) 210 final της 3.4.2014.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021: 6) η «*αρμοδιότητα της ΕΕ στον τομέα της ένταξης είναι περιορισμένη*». Το καλοκαίρι του 2011 η Επιτροπή έδωσε έγκριση την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών¹³ ενώ, το καλοκαίρι του 2020, ο ίδιο φορέας δημοσίευσε ένα Σχέδιο Δράσης για την Ενσωμάτωση και την Ένταξη έως και το 2027 μέσω ενός πλαισίου δράσεων και συγκεκριμένων πρωτοβουλιών στοχεύοντας στην ενίσχυση των χωρών της ΕΕ για την ενσωμάτωση και την ένταξη του υπέρογκου αριθμού των σχεδόν 34 εκατ. μόνιμων κατοίκων από τρίτες χώρες που ζουν νόμιμα στην επικράτεια της ΕΕ. Το έργο αποτελεί ένα κράμα μέτρων για την παρακολούθηση και αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων, με την προσπάθεια προώθησης της ένταξης και συμμετοχικότητας των μεταναστών στην ευρωπαϊκή κοινωνία, με την ευκαιρία αύξησης των χρηματοδοτήσεων από τα όργανα της ΕΕ, και επίσης με την οικοδόμηση πολυμερών εταιρικών σχέσεων σε πολλαπλά επίπεδα διακυβέρνησης. Τα ήδη υπάρχοντα μέσα περιλαμβάνουν το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για τη Μετανάστευση (European Migration forum - EMF), τον Ευρωπαϊκό Ιστότοπο για την Ένταξη (European Website on Intergation - EWSI¹⁴), το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ένταξης (European Integration Network – EIN) και τη νεοσύστατη (ρώτη συνεδρίαση τέλος του 2020) Ομάδα Εμπειρογνομόνων για τις Απόψεις των Μεταναστών (Expert Group on the Views of Migrants) αναφορικά με τη μετανάστευση, το άσυλο και την ένταξη.

Τα συγκεκριμένα χρηματοδοτικά μέσα υποστήριξης στις εθνικές πολιτικές ένταξης είναι βασισμένα στο Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ολοκλήρωσης (TAME) και στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+) ενώ από το 2021, σύμφωνα με το νέο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ), έγινε πρόταση η συμπερίληψής τους στα πλαίσια των TAME και ΕΚΤ+ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Παράτυπη μετανάστευση

Στο πλαίσιο της καταπολέμησης της παράτυπης μετανάστευσης, η ΕΕ έχει εγκρίνει δύο βασικά νομοθετήματα:

- Η πρώτη είναι η επονομαζόμενη «δέσμη μέτρων για τους διακινητές παράνομων μεταναστών» που περιλαμβάνει τις οδηγίες 2002/90/ΕΚ και 2002/946/ΔΕΥ. Η 2002/90/ΕΚ ορίζει το έγκλημα της συνδρομής στην παράνομη είσοδο, στη διέλευση και στη διαμονή ανθρώπων, ενώ η 2002/946/ΔΕΥ επιβάλλει ποινικές κυρώσεις έναντι τέτοιων

¹³ Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών {SEC(2011) 957 τελικό}, COM(2011) 455 τελικό της 20.7.2011.

¹⁴ European Website on Integration. https://ec.europa.eu/migrant-integration/home_en

συμπεριφορών. Εν συνεχεία μέσω της οδηγίας 2011/36/ΕΕ γίνεται ρύθμιση της εμπορίας ανθρώπων προλαμβάνοντας και καταπολεμώντας την, προστατεύοντας έτσι τα θύματά της. Η δέσμη αυτή συμπεριλαμβάνει και την Οδηγία 2004/81/ΕΚ, η οποία καθορίζει την έκδοση αδειών παραμονής σε θύματα εμπορίας ή/και παράνομης διακίνησης όπου τα θύματα θα έρχονται σε συνεργασία με τις εκάστοτε αρχές. Επίσης, την άνοιξη του 2015, η Επιτροπή έδωσε την έγκριση του Σχεδίου δράσης της ΕΕ «κατά της λαθραίας διακίνησης μεταναστών (2015-2020)»¹⁵ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 7) το οποίο συμπεριλαμβάνει την αξιολόγηση REFIT¹⁶ (η οποία είχε τεθεί προς δημόσια διαβούλευση) στο τρέχον νομοθετικό πλαίσιο, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ για το λαθρεμπόριο μεταναστών παραμένει αναγκαίο (οπ. π.). Η Επιτροπή, ύστερα από σχετική ψηφοφορία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Ιούλιο του 2018, κλήθηκε στην ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών προς τα κράτη-μέλη, με σκοπό την αποφυγή της ποινικοποίησης προς στην ανθρωπιστική βοήθεια. Σε αυτά τα πλαίσια η ανακοίνωση¹⁷ που εκδόθηκε από την Επιτροπή, αφορά την παροχή καθοδήγησης «σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας για την υποβοήθηση» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 7), και αναφέρει «ότι η εκπλήρωση της νομικής υποχρέωσης για διάσωση ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα δεν μπορεί να ποινικοποιηθεί» (οπ. π.), δίχως το αίτημα κάποιας πρόσθετης δράσης, «αφήνοντας τις δραστηριότητες έρευνας και διάσωσης στα χέρια ΜΚΟ και ιδιωτικών σκαφών» (οπ. π.). Ύστερα από την δημόσια διαβούλευση, το φθινόπωρο του 2021 με τίτλο «Καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών: σχέδιο δράσης της ΕΕ για την περίοδο 2021-2025»¹⁸, το εν λόγω σχέδιο δράσης εγκρίθηκε και «θα περιλαμβάνει την εντατικοποίηση των προσπαθειών για την πρόληψη της ποινικοποίησης της ανθρωπιστικής βοήθειας και έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της δέσμης μέτρων για τους διακινητές το 2023» (οπ. ο.).

- Η δεύτερη είναι η Οδηγία Επιστροφής-2008/115/ΕΚ που «καθορίζει κοινά πρότυπα της ΕΕ, καθώς και διαδικασίες για την επιστροφή παρατύπως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» (οπ. π.). Είναι εγκεκριμένη από την άνοιξη του 2014 και από το φθινόπωρο του

---

¹⁵ COM(2015) 285 final της 27.5.2015. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

¹⁶ SWD(2017)120

¹⁷ C(2020) 6470 final της 23.9.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

¹⁸ COM(2021) 591 της 29.9.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

2015 έχει δημοσιευτεί το «Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την επιστροφή»¹⁹ και το ίδιο διάστημα εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τα συμπεράσματα αναφορικά με την μελλοντική πολιτική επιστροφών. Την άνοιξη του 2017, το σχέδιο δράσης συμπληρώθηκε ύστερα από αναοιη Επιτροπή συμπλήρωσε/ανανέωσε το σχέδιο δράσης όπου εμπεριείχε μια αποτελεσματικότερη πολιτική επιστροφής στην ΕΕ²⁰ και μία «σύσταση για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα επιστροφών»²¹ (οπ. π.). Το φθινόπωρο του 2017, δημοσιεύτηκε το ανανεωμένο «Εγχειρίδιο περί επιστροφής»²², παρέχοντας καθοδήγηση προς τις εθνικές αρχές των κρατών-μελών αναφορικά με τα καθήκοντά τους και την εκτέλεσή τους για την επιστροφή μεταναστών. Επιπροσθέτως, έναν χρόνο πριν (2016), εγκρίθηκε ο κανονισμός 2016/1953/ΕΕ θεσπίζοντας ένα ευρωπαϊκό ταξιδιωτικό έγγραφο επιστροφής για τους παράνομα διαμένοντες υπηκόους από τρίτες χώρες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021). Επίσης, ο «πρόσφατα αναβαθμισμένος και ενισχυμένος Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) συνδράμει όλο και περισσότερο τα κράτη-μέλη στις δραστηριότητες που συνδέονται με την επιστροφή» (οπ. π.: 8). Το 2018, το φθινόπωρο προτάθηκε μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναθεώρηση για την οδηγία περί επιστροφής, προς επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών. Παραδείγματα αποτελούν μία καινούρια διαδικασία επί των συνόρων της ΕΕ που αφορά όσους αιτούνται ασύλου, οι πιο σαφείς ενέργειες και προϋποθέσεις για την αποφυγή της κατάχρησης, στοχευμένα σχέδια για οικειοθελή επιστροφή που θα σχεδιαστούν από εκάστοτε χώρες της ΕΕ, καθώς και σαφείς κανονισμούς για την περίοδο κράτησης των μεταναστών. Μέσω της στοχευμένης εκτίμησης για τις άμεσες επιπτώσεις του σχεδίου, συμπέρανε πως η εφαρμογή των αυξημένων κρατήσεων στις χώρες μέλη της ΕΕ θα ήταν ιδιαίτερα κοστοβόρα (European Union, 2019). Μάλιστα, ήταν ανύπαρκτες οι «σαφείς αποδείξεις ότι η πρόταση θα οδηγήσει σε αποτελεσματικότερες επιστροφές, αλλά είναι πιθανό να οδηγήσει σε παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παράνομων μεταναστών» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 8). Κατά το τέλος του έτους 2020 ψηφίστηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η εφαρμογή της ‘Οδηγίας Επιστροφής’ (2019/2208(INI)) και υπογραμμίζεται πως η υλοποίηση των πολιτικών επιστροφών

---

¹⁹ COM(2015) 453 final της 9.9.2015. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

²⁰ COM(2017) 200 final της 2.3.2017. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

²¹ 2017/432 της 7.3.2017. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

οφείλει να είναι μετρήσιμη συμπεριλαμβάνοντας πάντα οτιδήποτε αφορά στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την διαδικασία εγγύησης επιστροφής, και όχι μόνο ποσοτικά δεδομένα όπως τους αριθμούς των επιστροφών. Μετά τη δημοσίευση του σχεδίου έκθεσης της εισηγήτριας στις αρχές του 2020, οι μεταρρυθμιστικές διαδικασίες για την οδηγία επιστροφής αναλήφθηκαν από την επιτροπή LIBE έναν χρόνο μετά. Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί οικειοθελούς επιστροφής και επανένταξης²³, στοχεύοντας στην βελτιστοποίηση της συνοχής στις διαδικασίες μεταξύ των χωρών της ΕΕ, δημοσιεύτηκε την άνοιξη του 2021. Επιπρόσθετα, η δυνατότητα για επιστροφή αποτελεί έναν αλληλέγγυο μέσω μεταξύ των χωρών της ΕΕ βάσει του προτεινόμενου κανονισμού περί ασύλου και διαχείρισης του μεταναστευτικού.

Αναφορικά με όσους απασχολούν σε εργασία άτομα που διαμένουν σε κάποια χώρα-μέλος της ΕΕ παρατύπως, η 2009/54/EK οδηγία περιγράφει κάθε είδους κυρώσεων και μέτρων που εμπίπτουν σε ανάλογες περιπτώσεις. Τα πρώτα πρακτικά για την εφαρμογή την συγκεκριμένης οδηγίας κατατέθηκαν την άνοιξη του 2014 και αναθεωρήθηκαν επτά χρόνια μετά, το 2021, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στην δημοσίευση της νέας εφαρμογής για την οδηγία²⁴ ενισχύεται η εφαρμογή παράλληλης προστασίας των δικαιωμάτων της εφαρμογής με παράλληλη προστασία των δικαιωμάτων όσων διαμένουν παράτυπα εντός των συνόρων της ΕΕ.

Ήδη από την αρχή της χιλιετίας, όλες οι χώρες που συμμετέχουν στην ΕΕ αποδέχονται και εφαρμόζουν από κοινού τους κανονισμούς περί απελάσεων, βάσει της οδηγίας 2001/40 όπου γίνεται σεβαστή και τηρείται «η απόφαση ενός κράτους-μέλους να απελάσει υπήκοο τρίτης χώρας που βρίσκεται σε άλλο κράτος-μέλος» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 8 – 9).

Την ίδια στιγμή, η Ένωση «διαπραγματεύεται και συνάπτει συμφωνίες επανεισδοχής (*readmission agreements*) με χώρες καταγωγής και διέλευσης με στόχο την επιστροφή παράτυπων μεταναστών, και συνεργάζεται με αυτές τις χώρες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 9). Μέσω αυτών των συμφωνιών, προβλέπεται η δημιουργία «μικτών επιτροπών επανεισδοχής» (οπ. π.) που είναι υπεύθυνες για

---

²² 2017/2338 της 16.11.2017. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

²³ *The EU Strategy on voluntary return and reintegration*. COM(2021) 120 final της 27.04.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

²⁴ COM(2021) 592 final της 29.9.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

την εφαρμογή τους. Επιπλέον οι εν λόγω συμφωνίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις αντίστοιχες συμφωνίες για διευκόλυνση εκδόσεως θεώρησης, παρέχοντας κίνητρα περί των συζητήσεων εκ νέου εισδοχής σε Τρίτη χώρα χωρίς όμως να αυξάνονται τα ποσοστά παράτυπης μετανάστευσης. Από τις αρχές του 2021 μέσω σχετικής ανακοίνωσης περί της ενίσχυσης των συνεργασιών επιστροφής και επανεισδοχής²⁵, παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα της έκθεσης εφαρμογής που αφορά την συνεργασία χωρών εταίρων αναφορικά με την επανεισδοχή ως πυλώνα έγκρισης περιοριστικότερων ή ελαστικότερων κανονισμών περί θεωρήσεων σε τρίτες χώρες.

Τέλος, από την άνοιξη του 2020 έχουν συνάψει είκοσι τέσσερις «άτυπες συμφωνίες περί επιστροφής και επανεισδοχής, οι οποίες έχουν προκαλέσει έντονη κριτική από το Κοινοβούλιο λόγω του ότι δεν εμπίπτουν στον έλεγχό του, εγείροντας μάλιστα ζητήματα λογοδοσίας και διαφάνειας» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021: 9).

2.3 Ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Η ανάπτυξη της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής ξεκίνησε στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, όπου καταγράφονται οι πρώτες μεταναστευτικές εισροές στη χώρα. Τα βασικά σημεία μεταναστευτικών νόμων ψηφίστηκαν το 1991, το 2001 το 2005 και το 2007, ενώ τα προγράμματα νομιμοποίησης ανεπίσημων μεταναστών έλαβαν χώρα το 1998, το 2001 και το 2005. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι πολιτικές ελίτ, τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, οι εργατικές ενώσεις, διάφοροι κοινωνικοί φορείς όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και η εκκλησία στην διαμόρφωση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής αναδεικνύοντας σύμπνοια μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων μέχρι πρόσφατα στο ζήτημα αυτό.

Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζεται από μία λογική η οποία διαιωνίζει το πρόβλημα της προσωρινότητας με την βραχυπρόθεσμης προοπτικής μέτρων που λαμβάνονται από την πολιτεία αφήνοντας συνεχώς σε μετέωρη θέση τους μετανάστες μέσα στην ελληνική κοινωνία. Προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητή η οργάνωση της ελληνικής πολιτικής για την μετανάστευση, αυτή διακρίνεται σε τρεις περιόδους (Τριανταφυλλίδου, 2010):

α) Την πρώιμη φάση (1991-2001) κατά τη διάρκεια της οποίας υπήρχε μετανάστευση στην Ελλάδα χωρίς όμως το κράτος να λαμβάνει κάποια μέτρα αναφορικά με την συνολική

---

²⁵ COM(2021) 56 final της 10.2.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0455&from=EN>

αντιμετώπιση του ζητήματος.

- β) Τη φάση ενηλικίωσης (2001-2005) με τη ψήφιση του πρώτου συνολικού νόμου για τη μετανάστευση και την επίσημη αναγνώριση του μακρόχρονου χαρακτήρα του φαινομένου.
- γ) Τη φάση ωρίμανσης (2005-σήμερα) όπου η Ελλάδα πρέπει να αντιληφθεί τη θέση της ως πρώτη χώρα εισόδου στην ΕΕ και να ορίσει πολιτική διαχείρισης νόμιμης και παράτυπης μετανάστευσης καθώς και ένταξης μεταναστών.

2.3.1 Πρώιμη φάση ανάπτυξης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Η Ελλάδα λόγω των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών κατά τη νεότερη ιστορία της, αποτέλεσε μέχρι και τα μέσα του περασμένου αιώνα μια χώρα όπου οι μόνιμοι κάτοικοι της την άφηναν για να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες και ιδίως ηπειρούς ενώ κατά την περίοδο του μεσοπολέμου οι Έλληνες μετανάστευαν και προς την Δυτική Ευρώπη. Κατά το τέλος '80, οι μεσογειακές χώρες έγιναν υποδοχείς μεταναστευτικών κυμάτων από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό, σε συνδιασμό με το αίτιο που αύξησε της μεταναστευτικές ροές από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, η πτώση του καθεστώτος του υπαρκτού σοσιαλισμού, συνέβαλε στην αύξηση της οικονομικής κατάστασης της Μεσογείου (και της Ελλάδας) καθώς και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής (Γεωργιάδης & Σκούρτη, 2019).

Οι μεταναστευτικές αυτές ροές, ξεκινούσαν συνήθως από Βαλκανικές χώρες και τις χώρες που υπάγονταν στην ΕΣΣΔ, όπου η ύπαρξη της ελληνικής διασποράς ήταν εμφανής και ενισχύθηκε ύστερα από εμφύλιες συρράξεις (οπ. π.). Η εισροή των μεταναστών στις αρχές του 1990 υπήρξε μαζική, περιλαμβάνοντας μετανάστες Έλληνες εθνικής καταγωγής, παλινοστούντες, Ρωσοπόντιους, Βορειοηπειρώτες, κατοίκους πρώην κομμουνιστικών χωρών στην Κεντρική και ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, Ασιάτες και Αφρικανοί, ενώ παράλληλα έλαβε χώρα και ο επαναπατρισμός ορισμένων Ελλήνων στη διασποράς της Αμερικής, της Αυστραλίας και της Δυτικής Ευρώπης.

Κατά η Ελλάδα δεν διέθετε νομικό πλαίσιο περί ελέγχου εισροών μεταναστών, καθώς όλα ρυθμιζόνταν από το Ν.4310/1929 *«Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων»* (αναθεωρήθηκε το 1948). Τα ζητήματα σχετικά με την μετανάστευση, ρυθμιζόνταν από τον Ν.1975/1991: *«Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και*

άλλες διατάξεις». Μέσω του εν λόγω νόμου στενευόταν ουσιαστικά βασικά η μείωση των μεταναστευτικών ροών, ο αυστηρότερος έλεγχος των εξωτερικών ελληνικών συνόρων και η απέλαση των παράνομων μεταναστών από τη χώρα, αποκλείοντας σχεδόν όλες τις ευκαιρίες απασχόλησης για τους αλλοδαπούς (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009). Ωστόσο πολλοί αλλοδαποί ήρθαν στη χώρα, εγκαταστάθηκαν και βρήκαν εργασία άνευ των απαιτούμενων νόμιμων εγγράφων. Υπολογίζεται πως εκείνο το διάστημα στην Ελλάδα ζούσαν και εργάζονταν τουλάχιστον 400.000 μετανάστες «χωρίς χαρτιά» (Φακιολάς, 1999).

Ωστόσο με την πάροδο των ετών, γινόταν όλο και περισσότερο εμφανές πως οι εν λόγω μετανάστες δεν θα έφευγαν εύκολα από τη χώρα και πως οι αυστηρότεροι συνοριακοί έλεγχοι και οι μαζικές απελάσεις δεν ήταν αρκετές για την αντιμετώπιση του πρωτόγνωρου αυτού φαινομένου για τα ελληνικά δεδομένα. Έτσι λόγω αυτών των συνθηκών οι αρχές της χώρας οδηγήθηκαν σε μεταρρύθμιση του τότε ισχύοντος νομικού πλαισίου περί αλλοδαπών διαμενόντων στην Ελλάδα. Με τα Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ) που δημοσιεύτηκαν το 1997, καθιέρωσαν το πρώτο σχέδιο νομιμοποίησης μεταναστών χωρίς χαρτιά στην Ελλάδα. Η βασική πολιτική διαχείρισης της ανεπίσημης μετανάστευσης στην Ελλάδα ήταν η μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεις «σκούπα», δηλαδή μαζικοί έλεγχοι σε δημόσιους χώρους και αθρόες συλλήψεις και απελάσεις με συνοπτικές διαδικασίες.

Το ΠΔ.358/1997 με τίτλο *«Προϋποθέσεις και Διαδικασία, για τη Νόμιμη Παραμονή και Εργασία Αλλοδαπών στην Ελλάδα, που δεν είναι Υπήκοοι των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης»* και το ΠΔ.359/1997 με τίτλο *«Χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε Αλλοδαπούς»* αποτέλεσαν την απαρχή για καταγραφή και νομιμοποίηση των παράτυπων μεταναστών. Έτσι, περισσότεροι από 370.00 άνθρωποι έκανα αίτηση για την λήψη της επονομαζόμενης «λευκής κάρτας», δηλαδή, μιας κάρτας με ορισμένη χρονική διάρκεια παραμονής που μελλοντικά στόχευε στην υλοποίηση των διαδικασιών για την νόμιμη παραμονή του ατόμου στη χώρα. Από τους 37.641 αιτούντες μόλις οι 212.860 κατάφεραν να φτάσουν στη δεύτερη φάση έχοντας έτσι τη δυνατότητα να αιτηθούν για τη λεγόμενη «πράσινη κάρτα», η οποία θα τους εξασφάλιζε νόμιμη παραμονή στη χώρα, για ένα, δύο ή πέντε έτη (Σαρρής, 2008). Πέραν των ατελειών, των παραλείψεων και των δυσκολιών στην εφαρμογή του, το σχέδιο έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ομαλοποίηση των μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα (Τριανταφυλλίδου, 2005). Άρχισε να γίνεται προσέγγιση μέσω μελετών στα χαρακτηριστικά των μεταναστών και εκτίμηση των μεταναστευτικών ροών (Καβουνίδα, 2007).

2.3.2 Η φάση ενηλικίωσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Το 2001 υποβλήθηκε στη Βουλή των Ελλήνων ο νόμος Ν.2910/2001 με τίτλο «*Είσοδος και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με Πολιτογράφηση και άλλες Διατάξεις*», στοχεύοντας σε ένα νέο πρόγραμμα νομιμοποίησης, ελέγχου και αντιμετώπισης των παράνομων μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα. Επίσης περιελάμβανε κανονισμούς ζητημάτων αναφορικά με τον έλεγχο των συνόρων καθώς και σαφέστερα κριτήρια για την είσοδο αλλοδαπών στη χώρα που ερχόντουσαν με σκοπό την εργασία ή τις σπουδές καθώς και θεμάτων ποολιτογράφησης αλλοδαπών που ήδη ζούσαν στη χώρα (Kirgianos et al., 2003). Και πάλι, υποβλήθηκαν σχεδόν 370.000 αιτήσεις για νομιμοποίηση παραμονής, αλλά ομοίως με την προηγούμενη προσπάθεια, το έργο δέχθηκε κριτική για ύπαρξη ελλείψεων και ανεπαρκειών λόγω υποστελέχωσης. Ο νόμος αναθεωρήθηκε το 2002, αλλά τα προβλήματα παρέμειναν αφού οι άδειες για παραμονή και εργασία χορηγούνταν μόνο για ένα έτος. Κατά την έναρξη του 2004 η εθνική κυβέρνηση κατέληξε στη χορήγηση αδειών παραμονής διετούς διάρκειας με τον νόμο Ν.3202/2004, προς διευκόλυνση και μείωση του φόρτου εργασίας της δημόσιας διοίκησης και διευκόλυνσης των μεταναστών (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009).

Ανατρέχοντας ξανά στο 2001, και την πρώτη προσπάθεια ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, αξίζει να αναφέρουμε την πλαισίωση ενός τριετούς σχεδίου δράσης, από την ελληνική κυβέρνηση με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου και της Επιτροπής, που θα οδηγούσε στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών για το διάστημα 2002-2005. Το πλαίσιο αυτό περιελάμβανε κανονισμούς και οδηγίες περί ένταξης αλλοδαπών στην εγχώρια αγορά εργασίας, την προσβασιμότητα στην υγεία και περίθαλψη, την προσπάθεια περιορισμού των ρατσιστικών και ξενοφοβικών συμπεριφορών. Ωστόσο τα σχέδια αυτά δεν υλοποιήθηκαν, λόγω έλλειψης πολιτικής βούλησης και οικονομικών πόρων.

2.3.3 Η φάση ωρίμανσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Τον Αύγουστο του 2005 ψηφίστηκε, και τέθηκε σε ισχύ από την έναρξη του έτους 2006, ο νόμος Ν.3386/2005 με τίτλο «*Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*» που προέβλεπε ζητήματα σχετικά με τη μετανάστευση, συμπεριλαμβανομένων των Οδηγιών 2003/86/EK περί δικαιώματος επανένταξης οικογενειών και 2003/109/EK περί επί μακρόν διαμενόντων. Εντός του άρθρου 91 του εν λόγω νόμου εντασσόταν ένα σχέδιο νομιμοποίησης αλλοδαπών χωρίς χαρτιά στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, προέβλεπε τη ρύθμιση θεμάτων για είσοδο, διαμονή και κοινωνική

ένταξη ανθρώπων προερχόμενων στην Ελλάδα από τρίτες χώρες, πρακτικά ζητήματα για πιο αποτελεσματική υλοποίηση των κανονισμών, όπως και τη παροχή δυνατότητας για νόμιμη τακτοποίηση της παραμονής στην Ελλάδα εκείνων που, για παράδειγμα, οι άδειες διανομής τους είχαν λήξει ή είσοδός τους στη χώρα πραγματοποιήθηκε πριν την εφαρμογή του Ν.2910/2001 και παρέμεναν παράνομα στην ελληνική επικράτεια, πληρώνοντας τις ειδικότερες διατάξεις του Ν.3386/2005 (ΕΚΚΕ, 2008), εξαιρουμένων των πολιτών της ΕΕ, των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο στόχευε στην βέλτιστη διαχείριση των αδειών παραμονής των υπηκόων για εργασία, σπουδές, οικογενειακή επανένωση καθώς και άλλους ειδικούς λόγους.

Ο Ν.3386/2005 χαρακτηρίζεται από την θέσπιση του *«Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης»*, που προώθησε και διευκόλυνε την ένταξη αλλοδαπών στην Ελλάδα, εστιάζοντας: *«α) στην πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, β) στην επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων για την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας, γ) στην ένταξη στην αγορά εργασίας και δ) στην ενεργό κοινωνική συμμετοχή»* (Σταματοπούλου, 2007: 16). Παρά τις μεταρρυθμίσεις που διαδέχθηκαν τον παραπάνω νόμο, εξακολουθεί να αποτελεί τον βασικότερο άξονα της ελληνικής νομοθεσίας περί μεταναστευτικού, καθώς ενσωματώνει στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο τις κοινοτικές οδηγίες, επιβάλλει αυστηρές διοικητικές, ποινικές και οικονομικές κυρώσεις στους παρόχους υπηρεσιών σε αλλοδαπούς που βρίσκονται στην χώρα χωρίς νόμιμα έγγραφα, και γ) ενοποιεί τις άδειες εργασίας και παραμονής σε ένα κοινό έγγραφο (Σαρρής, 2008).

Γίνεται εύκολα αντιληπτό πως ο η ελληνική νομοθεσία παρείχε το δικαίωμα κατοχής νόμιμων εγγράφων παραμονής στη χώρα σε όλους τους αλλοδαπούς που διέμεναν στη χώρα άνευ των απαραίτητων εγγράφων, με συνηθέστερη απαίτηση, την έως τότε παραμονή τους στη χώρα για ορισμένο χρονικό διάστημα πριν από την θέσπιση του νόμου. Αξίζει να σημειωθεί πως η αίτηση του δικαιώματος νομιμοποίησης είχε ορισμένο χρονικό διάστημα εφαρμογής, το οποίο έληξε λίγο αφότου κοινοποιήθηκε το νέο θεσμικό πλαίσιο.

Το 2007, ακολουθεί η ψήφιση του Ν.3536/2007 με τίτλο *«Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης»*, με διατάξεις που μεταρρυθμίζουν και συμπληρώνουν τις αντίστοιχες από τον Ν.3386/2005. Με το νέο νόμο επιχειρείται ο έλεγχος και περιορισμός των κολλημάτων που προέκυψαν λόγω της γραφειοκρατικής διαδικασίας κατά την περίοδο εφαρμογής του Ν.3386/2005 (ΕΚΚΕ, 2008). Θεσμοθετείται επιπλέον και η σύνθεση ενός αντιπροσωπευτικού κεντρικού οργάνου, της Εθνικής Επιτροπής για την

κοινωνική ένταξη, με αποστολή την διαβούλευση προτάσεων σε ζητήματα που αφορούν στην ένταξη μεταναστών όπως επίσης και στην τόνωση του κοινωνικού διαλόγου, στο πλαίσιο διαμόρφωσης πολιτικών προώθησης της ένταξης των μεταναστών (Τριανταφυλλίδου, 2010).

2.2.4 Πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο

Η μεταναστευτική πολιτική είναι ένα κρίσιμο στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με το σύνολο των αναπτυξιακών στρατηγικών της Ελλάδας, διαμορφώνοντας την κοινωνία, την οικονομία και εξασφαλίζοντας την κοινωνική συνοχή. Σύμφωνα με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής η «σταθερότητα της νόμιμης διαμονής αποτελεί βασικό στοιχείο της κοινωνικής ένταξης των πολιτών τρίτων χωρών και διασφαλίζεται επαρκώς μόνο με την απόκτηση αδειών διαμονής μακράς διάρκειας, καθώς οι κάτοχοι των τίτλων αυτών δεν διατρέχουν τον κίνδυνο έκπτωσης ανά τακτά διαστήματα, για τυπικούς λόγους και παράλληλα είναι φορείς συγκεκριμένων ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που διασφαλίζουν και προάγουν την κοινωνική τους ένταξη» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 16).

Μέσω του Κώδικα για την Μετανάστευση και την Κοινωνική Ένταξη (Ν.4251/2014) επιτυγχάνεται η «κωδικοποίηση της μεταναστευτικής νομοθεσίας» (οπ. π.), ύστερα από μεταρρύθμιση με στόχο: «α) τη συγκέντρωση των διατάξεων της μεταναστευτικής νομοθεσίας, β) την εναρμόνιση με τη νομοθεσία της ΕΕ, και γ) τον εξορθολογισμό του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και την αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών που εντοπίστηκαν κατά την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας» (οπ. π.).

Συγκεκριμένα, ο Κώδικας έκανε απλούστερη τη διαδικασία έκδοσης άδειας παραμονής, συνέβαλε στη μείωση των κατηγοριών αδειών παραμονής και στην αύξηση της διάρκειάς τους, επανεξέτασε την προσβασιμότητα στην αγορά εργασίας, ενθάρρυνε φιλικό επενδυτικό κλίμα και διευκόλυνε την «πρόσβαση στο καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος» (οπ. π.). Επίσης, εφαρμόστηκε ένα πλαίσιο που προστατεύει τα ανήλικα άτομα και ένα ευνοϊκότερο πρόγραμμα παραμονής για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς προκειμένου να διευκολυνθεί η προοπτική ένταξής τους και να μην βρίσκεται εγκλωβισμένη «στις γενικές διαδικασίες και προϋποθέσεις για την ανανέωση των αδειών διαμονής, κινδυνεύοντας (...) να απολέσει τη νομιμότητα της διαμονής της»_(οπ. π.). Συγχρόνως, με τον νόμο Ν.4018/2011 οι Υπηρεσίες Αλλοδαπών και Μετανάστευσης μεταρρυθμίστηκαν σε Υπηρεσίες Μιας Στάσης (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019).

Επίσης, με τον Κώδικα θεσπίζεται «ένα προστατευτικό πλαίσιο δικαιωμάτων» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 16), έτσι ώστε οι υπήκοοι από τρίτες χώρες να έχουν πρόσβαση σε «ενισχυμένη προστασία» βάσει των αρχών «της ισότητας και της μη διάκρισης λόγω φύλου, φυλής, γλώσσας ή θρησκείας και με σεβασμό των ατομικών τους δικαιωμάτων, το οποίο βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη με ιδιαίτερη έμφαση στα δικαιώματα των παιδιών» (οπ. π.). Επιπλέον, ακολούθησε η τροποποίηση των όρων και των προϋποθέσεων στην πρόσβαση σε πολυετείς τίτλους παραμονής, με σκοπό «την προώθηση της άδειας διαμονής επί μακρόν διαμένοντος, η οποία λόγω των αυξημένων δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης σε σειρά πεδίων της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, αποτελεί ένα είδος «ανταμοιβής» ενταξιακού προσανατολισμού για όσους μετανάστες/μετανάστριες αποδεικνύουν ότι έχουν αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με την Ελλάδα, διαμένοντας και εργαζόμενοι/εργαζόμενες νόμιμα στη χώρα επί σειρά ετών». Αναφορικά με τα μακροχρόνια εθνικά καθεστώτα, δηλαδή δεκαετούς και αορίστου χρόνου άδειες διαμονής της προηγούμενης νομοθεσίας, αυτά εξακολούθησαν να ισχύουν παράλληλα, «αλλά με κατάργηση της αυτοδίκαιης ανανέωσής τους και μετάβασής τους στο ενωσιακό καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος με ευνοϊκότερους όρους». (οπ. π.)

Εκτός απ' τον νόμο Ν.4332/2015 και την ένταξη της οδηγίας 2011/98/ΕΕ εφαρμόστηκε μια ομάδα ρυθμίσεων που αφορούν στον τρόπο που εξετάζονται οι αιτήσεις σχετικών με την έκδοση ενιαίων αδειών, με κύριο μέλημα την ύπαρξη διαφάνειας και αποτελεσματικότητας τη συγκεκριμένης διαδικασίας, διασφαλίζοντας έτσι και την απαιτούμενη ασφάλεια προς τους μετανάστες (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019).

Επιπλέον, «σημαντική νομοθετική ρύθμιση αποτελεί η λειτουργία ενός παράλληλου συστήματος επαναφοράς σε καθεστώς νομιμότητας ή νομιμοποίησης των πολιτών τρίτων χωρών μέσω εξατομικευμένης διαδικασίας (εξαιρετικοί λόγοι)» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 17), που ή είχαν οριστική άδεια παραμονής της τελευταίας δεκαετίας ή ζουν στην Ελλάδα για περισσότερα από επτά έτη, προσκομίζοντας αντίστοιχα αποδεικτικά έχουν τροποποιηθεί οι σχετικοί κανονισμοί που φανερώσουν πως έχουν δημιουργήσει σχέσεις με τη χώρα. Επί προσθέτως, οι κανονισμοί που διασφαλίζουν τη νομιμότητα της παραμονής των μεταναστών δεύτερης γενιάς, έχουν τροποποιηθεί και έχουν γίνει ευνοϊκότεροι, παρέχοντας πρόσβαση στην άδεια παραμονής μεταναστών από τρίτες χώρες, ανεξάρτητα απ' τη νομιμότητα ή το νομιμοποιητικό τίτλο που κατέχουν και εφόσον ολοκληρώνονται έξι τάξεις στο ελληνικό σχολείο πριν από το 23^ο ηλικιακό τους έτος (οπ. π.). Σημείο σταθμό στη συγκεκριμένη διαδικασία, αποτελεί η τροποποίηση της άδειας παραμονής σε ένα ενιαίο,

κοινό έγγραφο, αξιοποιώντας βιομετρικά δεδομένα (οπ. π.)

Επίσης, μαζί με τον νόμο Ν.4368/2016 και την Κοινή Υπουργική Απόφαση Α3(γ)/ΓΠ/οικ.25132/4-4-2016 τίθεται σε ισχύ και «το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης σε όλες τις δημόσιες δομές υγείας για την παροχή νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε ανασφάλιστους και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών (...) και των αιτούντων (...) και δικαιούχων διεθνούς προστασίας» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 18). Έτσι, εγγυάται από τις εθνικές αρχές, η ελεύθερη προσβασιμότητά σε βιοτικής αξίας υπηρεσίες, καθώς επίσης οι παραπάνω παροχές είναι πλήρης συμπεριλαμβάνοντας και οποιασδήποτε μορφής νοσηλεία, διάγνωση και αγωγή φαρμάκων.

Ο Ν.4375/2016 εστιάζει σε ζητήματα που αφορούν την κοινωνική ένταξη αφού γίνεται εκ νέου σύσταση της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ένταξης, που ουσιαστικά στοχεύει «στη μελέτη, σχεδιασμό και εφαρμογή της πολιτικής ένταξης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας» και των μεταναστών στην Ελλάδα (οπ. π.).

Με το Προεδρικό Διάταγμα 123 του 2016 έγινε η σύσταση του υπάρχοντος Υπουργείου για την Μεταναστευτική Πολιτική όπου βασικό του μέλημα είναι η «διοικητική, θεσμική και συμβολική αναβάθμιση της διαχείρισης της μετανάστευσης, του ασύλου και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης» (οπ. π.).

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2019: 18), με το υπ' αριθ. ΠΔ.122/2017 έγινε σύσταση της Διεύθυνσης για την Προστασία Αιτούντων Άσυλο, στοχεύοντας στην «εφαρμογή της εθνικής πολιτικής για την υποδοχή αιτούντων (...) διεθνούς προστασίας, κυρίως μέσω του σχεδιασμού, παρακολούθησης και υλοποίησης προγραμμάτων προστασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες».

Επίσης στο ίδιο διάταγμα εντός του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής ιδρύεται το Συμβούλιο Στρατηγικού Σχεδιασμού (ΣΣΣ), που αποτελεί ένα «όργανο διαβούλευσης για θέματα διαμόρφωσης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των δημοσίων πολιτικών που συνθέτουν την αποστολή του Υπουργείου, με σκοπό την όσο το δυνατόν πληρέστερη ανάδειξη των πολύπλοκων θεμάτων προς την αποφασίζουσα πολιτική ηγεσία» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 18).

Νομοθετικό πλαίσιο περί ασύλου

Το θεσμικό πλέγμα που συστήνει, οργανώνει και συμβάλλει στην ορθή λειτουργία και εφαρμογή της δουλειάς της Υπηρεσίας Ασύλου, αποτελείται από τα εξής νομοθετήματα:

Η εν λόγω Υπηρεσία Ασύλου ιδρύθηκε από τον νόμο Ν.3907/2011 (Α'7), ξεκινώντας την δράση της το 2013 και πλέον εντάσσεται στα όργανα του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής λειτουργώντας ωστόσο ως αυτόνομη υπηρεσία που υπάγεται άμεσα στον Υπουργό. Κύριο μέλημα της υπηρεσίας είναι να εφαρμόζει τη νομοθεσία περί ασύλου και οποιασδήποτε άλλης μορφής υπερεθνική προστασίας αλλοδαπών, καθώς και να συνδράμει στα έργα που αφορούν στο σχέδιο ορθής διαμόρφωσης σχετικά με την εθνική πολιτική για το άσυλο. Επιπλέον, μια από τις αρμοδιότητες της Υπηρεσίας είναι να εφαρμόζει την Σύμβαση της Νέας Υόρκης (1954) για την νομική κατάσταση των ανιθαγενών (Παπασιώπη-Πασιά, 2015).

Η Υπηρεσία Ασύλου δρα βάσει του ΠΔ.141/2013 (ΦΕΚ Α-226-21.10.2013) το οποίο εντάσσει στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο την τροποποιημένη Ευρωπαϊκή οδηγία 2011/95/ΕΕ περί απαιτήσεων αναγνώρισης και καθεστώτος αλλοδαπών/ανιθαγενών που δικαιούνται διεθνή προστασία, προς ενιαία συνθήκη περί προσφύγων ή ατόμων δικαιούχων επικουρικής προστασίας και προς του περιεχομένου «της προβλεπόμενης προστασίας σε συνδυασμό με το Ν.4375/2016, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (με το Ν.4399/2016, την ΚΥΑ αριθμ. 13257/ΦΕΚ 3455/Β'26.10.2016 και το Ν.4485/2017) με τον οποίο μεταφέρθηκαν στο εθνικό δίκαιο οι διατάξεις της αναδιατυπωμένης Οδηγίας 2013/32/ΕΕ (...) σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και την ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, ενώ επίσης προβλέφθηκαν αναθεωρημένες διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 19).

Στα πλαίσια εφαρμογής του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου περί παροχής διεθνούς προστασίας, η Υπηρεσία Ασύλου λειτουργεί βάσει της τροποποίησης του Κανονισμού της ΕΕ 604/2013 αναφορικά με την εφαρμογή «των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους-μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος-μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από άπατριδα» (οπ. π.) και του Κανονισμού της ΕΕ 603/2013 που αφορά στη «θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 19).

Ενισχυμένο θεσμικό πλαίσιο υποστήριξης της άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής

Κατά την τελευταία διετία έχει υπάρξει μια πληθώρα νομοθετικών πρωτοβουλιών που έχουν δημιουργήσει ένα καινούριο, πληρέστερο νομικό πλέγμα, που συμβάλλει στην υποστήριξη

των μεταναστευτικών πολιτικών. Αυτές περιλαμβάνουν (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 19):

- α) Τη θέσπιση του Εθνικού Μηχανισμού Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής (Ν.4445/2016)
- β) Τη σύσταση του Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (Ν.4356/2015)
- γ) Τη σύσταση του Εθνικού Μηχανισμού Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού²⁶
- δ) Τη σύσταση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΥΣΚΟΠ²⁷)

---

²⁶ Άρθρα 8-12 του Ν.4491/2017 (ΦΕΚ 152/Α'/13.10.2017) «Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου - Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις».

²⁷ Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38 της 2.11.2015 (Α'137), όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 3 της 24.1..2017 (Α'8).

Κεφάλαιο 3

Στάσεις απέναντι στους μετανάστες

3.1 Η αντιμετώπιση των μεταναστών ιστορικά

Κάθε ιστορική καταγραφή που αφορά τον άνθρωπο, αποδεικνύει πως οι μεταναστευτικές ροές είναι συνυφασμένες με το ανθρώπινο είδος. Από την παλαιολιθική μέχρι και την σύγχρονη και νεότερη ιστορία βρίσκονται αφηγήματα εσωτερικών και εξωτερικών διαμαχών και πολέμων χαρακτηριζόμενες από τις επακόλουθες πληθυσμιακές μετακινήσεις. Κατά συνέπεια, η Ελληνική Ιστορία διαδραματίζει σημαίνον ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνικής κοινής γνώμης περί μεταναστών και προσφύγων, και ακόμη πιο σημαντικό σε σχέση με την πλειονότητα άλλων περιοχών του πλανήτη. Δεν είναι λίγες οι γενιές της νεότερης Ελλάδας που έγιναν μάρτυρες της μαζικής μετανάστευσης κυρίως προς άλλες δυτικές χώρες. Για παράδειγμα, την περίοδο 1880-1920, οι ΗΠΑ υποδέχτηκαν 370.000 Έλληνες, αριθμός που αντιστοιχούσε περίπου στο 15% του τότε συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας (Dixon et. al., 2019).

Με την λήξη των Βαλκανικών πολέμων, οι έντονες πολιτικές και γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας οδήγησαν «σε μαζική ανταλλαγή πληθυσμών το 1922, που επικυρώθηκε επίσημα το 1923» (Dixon et. al., 2019: 69). Την ίδια περίοδο, το εν λόγω συμβάν «αποτελέσε τη μεγαλύτερη οργανωμένη μετακίνηση προσφύγων» (οπ. π.), καθώς έγινε λόγος για την αναγκαστική μετεγκατάσταση σχεδόν δύο εκατομμυρίων πολιτών: περίπου 1,3 εκατομμυρίων χριστιανών που ξεριζώθηκαν από τα εδάφη της σημερινής Τουρκίας για την Ελλάδα, και 585 χιλιάδων μουσουλμάνων που αναγκάστηκαν να μετακινηθούν από την Ελλάδα στην Τουρκία. Παρότι οι επανεγκατεστημένοι ελληνοχριστιανοί εντάχτηκαν εν τέλει στην Ελλάδα, αυτή η εμπειρία αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί μια μαύρη σελίδα στην Μεσογειακή Ιστορία (Καλύβας, 2015).

Ως επί το πλείστον, «η μεταναστευτική εμπειρία της Ελλάδας αφορούσε περισσότερο τον εκπατρισμό παρά τη μετανάστευση» (Dixon et. al., 2019: 69). Το διάστημα που ακολούθησε τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πληθώρα Ελλήνων διέφυγαν στις βορειοευρωπαϊκές χώρες, καθώς και σε άλλες ηπείρους, ως οικονομικοί μετανάστες, αναζητώντας εργασία. Μέχρι τα μισά της δεκαετίας του 1970 ο καθαρός μεταναστευτικός ρυθμός απέκτησε θετικό πρόσημο αφού Έλληνες της Κύπρου, της Τουρκίας, της Αιγύπτου και του Ζαΐρ κατέφτασαν στην Ελλάδα (Τριανταφυλλίδου & Βεΐκου, 2002). Το πρόσημο αυτό παρέμεινε θετικό μέχρι και

την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής ύφεσης, το 2009 η οποία οδήγησε Έλληνες νεαρότερων ηλικιών σε αρνητική μεταβολή του πρόσημου αυτού. Σαφώς αυτό άλλαξε μόλις λίγα χρόνια αργότερα με την αρχικά σταδιακή και έπειτα κάθετη αύξηση των εισερχόμενων προσφύγων στη χώρα. Παρατηρώντας τα τελευταία δεδομένα από την Παγκόσμια Τράπεζα, κατέγραψαν θετικό δείκτη καθαρής μετανάστευσης περίπου 50.000 ατόμων ετησίως (Παγκόσμια Τράπεζα, 2017).

Οι Έλληνες γνωρίζουν ότι πολλοί νέοι άνθρωποι μετακομίζουν στο εξωτερικό για ένα καλύτερο μέλλον. Οι ανησυχίες περί απώλειας της εθνικής μας ταυτότητας ενισχύονται λόγω του τρόπου που τα μεταναστευτικά μοτίβα και οι δημογραφικές τάσεις συνδιάζονται *«με τη μαζική εισροή νεοεισερχόμενων από διαφορετικούς πολιτισμούς»* (Dixon et al., 2019: 69). Άλλωστε οι μεταναστευτικές εμπειρίες βρίσκονται ανέκαθεν στο μυαλό του Έλληνα και συχνά αποτελούν ζήτημα διαλόγου σε αντιπαραβολή με τον προβληματισμό τους για την ένταξη των μεταναστών/προσφύγων, ένα ζήτημα που απασχολεί ολόκληρη την παγκόσμια κοινότητα (Dixon et al., 2019).

Δεν είναι λίγες οι μελέτες που πραγματεύονται τις στάσεις και την γενικότερη αντίληψη των πολιτών της Ελλάδας για το μεταναστευτικό και τους μετανάστες ειδικότερα (Doxiadis & Matsaganis, 2012; Chtouris et al., 2014; Galariotis et al., 2017; Λιαλιούτη και συν., 2017), καταγράφονται ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ξενοφοβίας. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα ευρήματα δεν μπορούν να αποτελέσουν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας αλλά οποιαδήποτε κοινωνίας μικρότερης κλίμακας η οποία γίνεται τόπος 'προτίμησης' μεταναστών ανά διαστήματα. Αναλογιζόμενοι την περίπτωση των μεταναστών που έφυγαν από την Ελλάδα και έφτασαν στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, αντιμετώπισαν το μίσος και τις ρατσιστικές συμπεριφορές των ντόπιων αφενός λόγω φυλετικών διακρίσεων και αφετέρου καθώς υπήρχε η πεποίθηση πως εργάζονταν εις βάρος της τοπικής κοινωνίας. Η συνθήκη αυτή, μικρή διαφορά είχε από την αντίστοιχη που εκτέθηκαν και οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας μόλις εγκαστάθηκαν στην Ελλάδα ύστερα από τον ξεριζωμό που τους επέβαλε η καταστροφή της Μικράς Ασίας. Μαρτυρίες αποδεικνύουν πως, οι ντόπιοι Έλληνες εξέφραζαν συναισθήματα μίσους και έχθρας προς τους πρόσφυγες πιστεύοντας πως θα κάλυπταν τις θέσεις εργασίας ως φτηνά εργατικά χέρια (Αποστολόπουλος & Τενεκίδης, 1980). Επίσης, λόγω της ανησυχίας των Ελλήνων για την ασφάλεια της δημόσιας υγείας και των γενικότερων κινδύνων που ελλοχεύουν οι προοπτικές για μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων, επέφεραν τη χρήση της Μακρονήσου σε χώρο υποδοχής. Ουσιαστικά, ήταν ένας «σταθμός καραντίνας» νεοεισερχόμενων προσφύγων για

την προστασία της δημόσιας υγείας (Lovejoy, 1927).

Η έρευνα της Social Change Initiative σε συνεργασία με το More in Common (2019: 69) έδειξε πως «οι στάσεις των Ελλήνων απέναντι στη μετανάστευση είναι πολύ περισσότερο συγκεχυμένες από όσο φαίνεται στις δημόσιες συζητήσεις». Σύμφωνα με την ίδια πηγή, η Ελλάδα δεν χωρίζεται σε δύο εκ διαμέτρου αντιφατικές απόψεις για την μετανάστευση. Μάλιστα αρκετοί πολίτες της χώρας, ειδικά όσοι ανήκουν στις μεσαίες ομάδες, φέρουν αντιλήψεις που καταρχάς φαίνονται αντίθετες. Παρουσιάζουν ανησυχία για το μεταναστευτικό σε σχέση με τα οικονομικής φύσεως ζητήματα της χώρας, αλλά «αυτές οι ανησυχίες συνυπάρχουν με βαθύτερες ανθρωπιστικές επιταγές» (Dixon et. al., 2019: 69). Εν κατακλείδι, τα πορίσματα της δουλειάς των Dixon et. al. (2019) κάνουν εμφανές πως πολλές απ' αυτές τις ανησυχίες αντιμετωπίζονται δίχως να είναι υποχρεωτικό να υιοθετηθούν μεταναστευτικές πολιτικές αποκλεισμού.

3.2 Διαμόρφωση στάσεων απέναντι σε μετανάστες

Η έννοια της στάσης προς τους μετανάστες βρίσκεται στο κέντρο της συζήτησης για την βαθύτερη ανάλυση και κατανόηση των ανθρώπινων συμπεριφορών. Κοινωνικοί επιστήμονες, όπως ψυχολόγοι έχουν καταβάλει πολλές προσπάθειες για να συλλέξουν περιγραφικά δεδομένα που να αφορούν την στάση των ανθρώπων σε πληθώρα ζητημάτων που απασχολούν την κοινωνία. Έχουν μελετήσει θέματα συνοχής μεταξύ γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών στοιχείων των στάσεων, και έχουν μελετήσει και εφαρμόσει αποτελεσματικές στρατηγικές για την αλλαγή στάσης και πεποίθησης. Οι στάσεις απέναντι σε ένα ζήτημα έχουν ερμηνευθεί βάσει διαφόρων στόχων που εντάσσονται στον διάλογο θεσμούς (λ.χ. θρησκεία), μειονότητες, καθώς και συγκεκριμένα άτομα όπου κανείς αλληλεπιδρά. Τέτοιες στάσεις αξιοποιούνται συνήθως για να προβλεφθούν συγκεκριμένες πράξεις, αφού προδιαθέτουν τον άνθρωπο να δράσει μέσω κάποιου συγκεκριμένου τρόπου (Ajzen, 1987).

Στο όρο της στάσης εμπεριέχονται τρεις εννοιολογικά διακριτές αντιδράσεις προς κάποιο αντικείμενο. Πρώτον, η γνωστική αντίδραση συμπεριλαμβάνει οποιαδήποτε σκέψη και πεποίθηση για το αντικείμενο. Δεύτερον, η συναισθηματική αντίδραση αποτελείται από οποιαδήποτε διάθεση, θετική ή αρνητική σχετικά με το αντικείμενο. Τρίτο, η συμπεριφορική αντίδραση αναφέρεται στην συμπεριφορά που παρατηρείται, και αποτελεί τον τρόπο που εκφράζονται οι πεποιθήσεις και τα συναισθήματα προς το αντικείμενο (Γεώργας, 1995).

Εντάσσοντας τις στάσεις στην μελέτη αυτών των στάσεων που χτίζουν τα άτομα προς το

μεταναστευτικό και τους ανθρώπους που σχετίζονται με αυτό είναι πιθανό να εμπεριέχονται γνωστικά στοιχεία (πεποιθήσεις σχετικά με τους μετανάστες), συναισθηματικά στοιχεία (φόβο, ανασφάλεια) και συμπεριφορικά στοιχεία (υποστηρικτισμός ή αποφυγή) (Hogg & Vaughan, 2010). Οι Stephan et al. (2000) αξιοποίησαν την ενσωματωμένη θεωρία για την απειλή και την προκατάληψη, όπου τέσσερις τύποι απειλών (ρεαλιστική απειλή, συμβολική απειλή, άγχος, αρνητικά στερεότυπα) προκαλούν την προκατάληψη, με όλα τα είδη απειλών να αποτελούν προβλεπτικούς παράγοντες των στάσεων μιας ομάδας απέναντι σε κάποια άλλη.

Ο Allport (1954, όπ. αναφ. στο Corenblum & Stephan, 2001) αναφέρει πως «η υποκείμενη φύση της προκατάληψης είναι ουσιαστικά η ίδια για όλες τις ομάδες». Ουσιαστικά, διαφορετικές ομάδες μπορούν να αντιπαρατίθενται μεταξύ τους για σχεδόν ίδιους λόγους. Αντιπαραβάλλοντας τα συναισθήματα για την απειλή και την προκατάληψη υποδηλώνεται πως τα σχέδια που στοχεύουν στη σύσφιξη της σχέσης μεταξύ των διαφορετικών ομάδων οφείλουν να εστιάζουν στο πρόβλημα που ορίζει η αντιληπτή απειλή (Corenblum & Stephan, 2001). Προκειμένου να εξαλειφθεί ο φόβος της απειλής συνίσταται η χρήση προγραμμάτων προσανατολισμένων στην κοινοποίηση πληροφοριών για διάφορες ομάδες, με όλα τα μέλη (μειονοτικών και κυρίαρχων ομάδων) να λαμβάνουν συμμετοχή ως ισότιμα.

Οι συμβολικές απειλές αναγνωρίζουν την ύπαρξη ομαδικών διαφορών σε αξίες, πεποιθήσεις και κανόνες συμπεριφοράς. Δεν λαμβάνουν όμως υπόψη πως υφίστανται κοινές αξίες, προσδοκίες και στόχοι (Corenblum & Stephan, 2001). Δίνοντας έμφαση στα κοινά στοιχεία που φέρουν τα άτομα και δημιουργώντας στόχους που φέρνουν κοντά διαφορετικού τύπου ομάδες, καθίσταται δυνατή η αντιστάθμιση όχι μόνο της αντίληψης για ομαδικές διαφορές αλλά και της αναπόφευκτης και αμετάβλητης φύσης που τις χαρακτηρίζει (Gaertner et. al., 1999, όπ. αναφ. στο Corenblum & Stephan, 2001).

3.3 Θεωρίες για τη διαμόρφωση των στάσεων

Η διαμόρφωση της γενικότερης στάσης και συμπεριφοράς ενός ατόμου απέναντι σε κοινωνικά ζητήματα επηρεάζεται αρχικά από τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του ατόμου. Οι πιο σημαντικοί φορείς κοινωνικοποίησης και κοινωνικής διαπαιδαγώγησης είναι το οικογενειακό περιβάλλον, διαμέσου των αρχών και αξιών που αναπαράγονται εντός της οικογένειας, η παιδεία και η εκπαίδευση, ως φορέας αφομοίωσης κοινωνικών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς (Parsons & Bales, 1956), καθώς επίσης οι κοινωνικές συναναστροφές και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).

Ειδικότερα για τους παράγοντες που επηρεάζουν τις στάσεις και αντιλήψεις απέναντι σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, έχουν αναπτυχθεί δύο βασικές θεωρήσεις: η θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης, που βασίζεται στην ανάλυση των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, που βασίζεται σε πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως και θρησκευτικούς.

3.2.1 Η θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης

Η θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης πραγματεύεται τον ανταγωνισμό των ατόμων περί απόκτησης οικονομικών και κοινωνικών αγαθών (Coenders et al., 2005). Προέρχεται από το κλασικό πείραμα κοινωνικής ψυχολογίας του Muzaffer Sherif, το οποίο διεξήχθη το 1961 και ασχολείται με τις ενδο-ομαδικές, τις εξω-ομαδικές σχέσεις και τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων (Γεώργας, 1995).

Προκειμένου να εξετάσει τις συγκρούσεις ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες, ο Sherif διεξήγαγε μια έρευνα συγκρίνοντας δύο ομάδες αρρένων 11-12 ετών, οργανώνοντας μια σειρά αγωνισμάτων. Κατά τη διάρκεια των αγώνων και καθώς συνεχιζόταν ο ανταγωνισμός, παρατηρήθηκαν προκατάληψη και συγκρούσεις μεταξύ των ομάδων, αρχικά μόνο λεκτικά, με χλευασμούς και βρισιές και αργότερα με χειροδικίες.

Το πείραμα έδειξε ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των ομάδων βελτιώνει την αλληλεγγύη μέσα σε μια συγκεκριμένη ομάδα και αυξάνει την εχθρότητα μεταξύ των ομάδων (Coenders et al., 2005).

Με βάση τα παραπάνω, η ανταγωνιστικότητα μεταξύ των ατόμων μπορεί να επεκταθεί μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και κυρίως μεταξύ γηγενούς πληθυσμού και μεταναστών, λαμβάνοντας υπόψη τη διαχρονική αντίληψη σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στην αγορά εργασίας και την οικονομία. Εξάλλου, χαρακτηριστική είναι η άποψη ότι οι μετανάστες εργάζονται εις βάρος του γηγενούς πληθυσμού. Ωστόσο, μελέτες έχουν αναδείξει ότι οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην απασχόληση και στις αμοιβές του γηγενούς πληθυσμού είναι αμελητέες (Firedbert & Hunt, 1995; Dustmann & Glitz, 2005).

3.2.2 Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας

Οι Tajfel & Turner (1979), αναφέρουν πως η κοινωνική ταυτότητα συντελείται από τις όψεις της αυτοεικόνας ενός ατόμου που προέρχονται από τις κοινωνικές κατηγορίες ή ομάδες στις οποίες το άτομο πιστεύει πως ανήκει. Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας εστιάζει σε πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες που διαμορφώνουν στάσεις και αντιλήψεις

απέναντι στους μετανάστες. Σύμφωνα με αυτήν, τα άτομα που ανήκουν σε μια συγκεκριμένη ομάδα, συγκριτικά με άλλες κοινωνικές ομάδες, προσπαθούν να αποδώσουν θετικά χαρακτηριστικά στη δική τους για να ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους (Coenders et al., 2005). Η κοινωνική σύγκριση συνδυάζει την ένταση διατομικών διαφορών (μέσω της κατηγοριοποίησης) με το κίνητρο για θετική κοινωνική ταυτότητα προκειμένου να παραχθούν διακρίσεις και πιθανώς διομαδική σύγκρουση.

Συγκεκριμένα, ο γηγενής πληθυσμός μιας χώρας υποδοχής μεταναστών, με βάση την εθνική του ταυτότητα και την πολιτισμική του ομοιογένεια, διαμορφώνει διαφορετικά τη στάση του απέναντι στους μετανάστες. Επιπλέον, καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση των στάσεων και των αντιλήψεων του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες αποτελεί ένα μείγμα πολιτικών, θεσμικών, κοινωνικών, γεωγραφικών, ιστορικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών του κάθε κράτους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η διαμόρφωση των στάσεων απέναντι στους μετανάστες και τη μετανάστευση γενικότερα, επηρεάζεται κυρίως από το φόβο του τοπικού πληθυσμού σχετικά με τις οικονομικές επιπτώσεις αλλά και την πιθανότητα αλλοίωσης της εθνικής και πολιτισμικής του ομοιογένειας (Coenders et al., 2005).

3.2.3 Η θεωρία των ολοκληρωτικών απειλών

Στους πυλώνες των προαναφερθέντων θεωριών περί τη διαμόρφωσης στάσεων, αναπτύχθηκε η σημαντικότερη θεωρία η οποία περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο πληθυσμός μιας τοπικής κοινωνίας αντιλαμβάνεται τους μετανάστες: την Ολοκληρωτική Θεωρία Απειλών (Integrative Threat Theory - ITT) (Stephan & Stephan, 1996).

Πρόκειται για ένα πιο ολοκληρωμένο πρότυπο απειλής και προκαταλήψεων, σύμφωνα με το οποίο η απειλή διακρίνεται σε τέσσερις βασικούς τύπους: τη ρεαλιστική απειλή (ανταγωνισμός για πόρους), τη συμβολική απειλή (που προκύπτει από ασυμβατότητα στις κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες), την ενδομαδική ανησυχία (που βασίζεται στην ομαδική αλληλεπίδραση και την πιθανότητα αρνητικού αποτελέσματος για το άτομο, όπως αμηχανία, απόρριψη ή γελοιοποίηση) και τα αρνητικά στερεότυπα.

Η ρεαλιστική απειλή καλύπτει κάθε απειλή για την ευημερία της εσω-ομάδας και των μελών της και εστιάζει στην υποκειμενικά αντιληπτή σύγκρουση μεταξύ των ομάδων. Η συμβολική απειλή επικεντρώνεται στην αιτία της προκατάληψης, η οποία έγκειται στην πεποίθηση κάποιου ότι οι αξίες του απειλούνται (Gaertner & Dovidio, 1986, όπ. αναφ. στο Stephan et al., 2005). Η ενδομαδική ανησυχία αφορά την ανησυχία εντός της ομάδας, όπου το άτομο

αισθάνεται ότι απειλείται προσωπικά καθώς ανησυχεί για την αρνητική του εικόνα (Stephan & Stephan, 1985, όπ. αναφ. στο Stephan et al., 2005). Τα αρνητικά στερεότυπα για την έξω-ομάδα μπορούν να δημιουργήσουν την αντίληψη της απειλής μεταξύ των μελών της έσω-ομάδας, όταν εξυπηρετούν τις αρνητικές προσδοκίες σχετικά με τη συμπεριφορά των μελών της έξω-ομάδας (Hamilton et al., 1990). Πιο συγκεκριμένα, όταν τα μέλη της έξω-ομάδας χαρακτηρίζονται ως επιθετικά και αναξιόπιστα, τότε τα μέλη της έσω-ομάδας αισθάνονται ότι απειλούνται με την προοπτική αλληλεπίδρασης (Stephan et al., 2005).

Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες που βασίζονται σε αυτή τη θεωρία επικεντρώνονται στις επιπτώσεις των ρεαλιστικών και συμβολικών απειλών στη στάση και τη συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού έναντι των μεταναστών.

Μελέτες έχουν δείξει ότι οι αρνητικές στάσεις και τα συναισθήματα, καθώς και η αποδοκιμασία διαφόρων ενεργειών κατά των μεταναστών, σχετίζονται με το εάν η τοπική κοινωνία τους αντιλαμβάνεται ως απειλή ή όχι (Tartakovsky & Walsh, 2016).

3.4 Κοινωνικές προσεγγίσεις στο πλαίσιο των στάσεων στο θρησκευτικό πεδίο

Όσον αφορά το ζήτημα των θρησκευτικών εκφράσεων του ανθρώπου, είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι τις περισσότερες φορές τουλάχιστον στο πεδίο των κοινωνικών προσεγγίσεων η θρησκεία περιγράφεται σαν ένας κοινωνικός θεσμός, η λειτουργία του οποίου γίνεται κατανοητή μέσα από τις εκφάνσεις του στο κοινωνικό πεδίο. Πρόκειται για μία συνειδητή επιλογή, χάρη στην οποία η κοινωνική ανάλυση συνήθως δεν εμπλέκεται στην ουσιοκρατική προσέγγιση της θρησκείας. Η ουσιοκρατική προσέγγιση εστιάζει στην οντολογία και στα πρωτεύοντα χαρακτηριστικά τις εμπειρίες της πίστης. Ενώ λοιπόν η υπερβατική πτυχή αποτελεί τις περισσότερες φορές ένα σημείο αναφοράς της θεολογικής επιστήμης, στις κοινωνικές επιστήμες είναι συχνότερη η περιγραφική προσέγγιση. Η τελευταία καταγράφει και ταξινομεί τις εμπειρικές εκδηλώσεις του θρησκευτικού βιώματος στο κοινωνικό πεδίο. Η μεθοδολογική αυτή επιλογή καθιστά δυνατή την αφαιρετική χρήση του όρου «θρησκεία» αντί του όρου «θρησκείες» υπό τον οποίο στην πραγματικότητα εννοείται σχεδόν πάντοτε το ποικιλόμορφο και πολύπλοκο πλέγμα των θρησκευτικών συστημάτων (Τσιρώνης, 2018, σελ: 22).

Υπό το πρίσμα αυτό, οι κοινωνικές επιστήμες κατασκευάζουν και ταξινομούν κατηγορίες με βάση τα στοιχεία της θρησκείας που μπορούν να καταγραφούν, να ποσοτικοποιηθούν ή να ταξινομηθούν ποιοτικά στη βάση την κοινωνικής έκφασής τους (Bellah, 1991, σελ: 21).

Ακόμη, κάτω από αυτές τις συνθήκες οι κοινωνικοί επιστήμονες αναλαμβάνουν την πρόκληση να διατηρήσουν τη συνοχή των θεμελιωδών αρχών τις επιστημολογικής παράδοσής τους αλλά και να επιχειρήσουν νέους τρόπους προσέγγισης των θρησκευτικών φαινομένων, να δημιουργήσουν νέους ιδεότυπους στο πλαίσιο των επιτελούμενων κοινωνικών μετασχηματισμών (πχ. μετανάστευση) αλλά και να υπερβούν τον κίνδυνο των ελληνοκεντρικών γενικεύσεων (Τσιρώνης, 2018, σελ: 21).

Ο Ulrich Beck κάνει λόγο για την ανάγκη μιας αλλαγής παραδείγματος στις κοινωνικές επιστήμες, ώστε η ανάλυση να μπορεί να συμπεριλάβει την αλληλεπίδραση του παγκόσμιου και τοπικού στοιχείου σε ένα διασυνδεδεμένο και πολυτροπικό πλέον κόσμο που κυριαρχεί και το μεταναστευτικό ζήτημα. Ταυτόχρονα, λοιπόν μέσα σε αυτό το πλαίσιο τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αντιμετωπίζονται όχι μόνο με ατομικούς όρους, αλλά και σε ένα παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο. Είναι ωστόσο αδιανόητο, αν δεν διαθέτουν την αξίωση καθολικής ισχύος, η οποία παραχωρεί τα δικαιώματα αυτά σε όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από την ιδιότητα, την τάξη, το φύλο, την εθνικότητα ή τη θρησκεία (Beck, 2000, σελ: 84).

Παρόλα αυτά η μυστική, μυστηριακή και υπερβατική προοπτική του θρησκευτικού βιώματος παραμένει τις περισσότερες φορές εκτός της κοινωνικής ανάλυσης. Η κοινωνική ανάλυση εστιάζει στα επιφανόμενα των δομών μιας θρησκείας, στα χαρακτηριστικά της συστημικής έκφρασής της καθώς και στη λειτουργία της στο κοινωνικό πεδίο, ή επιχειρεί μία γενικότερη κατηγοριοποίηση των στοιχείων που συγκροτούν τα θρησκευτικά συστήματα χωρίς να επιχειρεί να ορίσει οντολογικά, τι είναι η «θρησκεία». Άλλωστε η ακριβής ετυμολόγηση του όρου «θρησκεία» τόσο στα ελληνικά όσο και στα λατινικά επιδέχεται διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Με αυτό το δεδομένο οι κοινωνιολόγοι της θρησκείας ανατρέχουν στη λατινική ρίζα του όρου «θρησκεία» (religio στα λατινικά) αναζητώντας όχι μόνο την προέλευση της αλλά κυρίως την πολιτισμική εξέλιξη της. Στα ελληνικά ο όρος παραπέμπει μάλλον στην έννοια της λατρείας και της επιτέλεσης των θρησκευτικών καθηκόντων (Burkert, 1993, σελ: 556). Ωστόσο η ετυμολογία της λατινικής λέξης είναι αμφίσημη ως προς τα συμπεράσματα που επιτρέπει να εξαχθούν (Τσιρώνης, 2018, σελ. 23, 24).

Σύμφωνα με τα λόγια του Beckford «η θρησκεία» είναι πραγματική, με την έννοια ότι επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων και των κοινωνιών αντίστοιχα. Η θρησκεία πέρα από τη θεολογική της έννοια που της προσδίδεται είναι ένας πολυλειτουργικός κοινωνικός θεσμός και ταυτόχρονα μια εξουσία, δομή, ένα δίκτυο ανταλλαγών, ένα πλαίσιο ερμηνείας του κόσμου, ένα συμβολικό σύστημα που δίνει νόημα, ελπίδα, αξίες και ταυτότητα (Beckford,

2008, σελ:24).

Η προσέγγιση λοιπόν της έννοιας της «θρησκείας» στις κοινωνικές αλλά και στις ανθρωπιστικές επιστήμες ήταν πάντοτε ένα εγχείρημα γεμάτο ένταση. Οι κοινωνικές επιστήμες δεν ασχολήθηκαν βέβαια με την προσέγγιση του βαθύτερου νοήματος του εσωτερικού αυτού πεδίου της ανθρώπινης εμπειρίας, ή τουλάχιστον δεν ασχολήθηκαν με την προοπτική της θεολογικής προσέγγισης. Ορισμένες φορές δίνεται μάλιστα η εντύπωση ότι οι απόπειρες κατασκευής των σχετικών ταξινομικών κατηγοριών γίνονται με σχετική αμηχανία ως ένα αναγκαίο βήμα για τη δομική εγκυρότητα της θεωρίας που επικεντρώνεται στις κοινωνικές εκφάνσεις του θρησκευτικού φαινομένου. Όπως είναι αυτονόητο, οι αναλυτικές αυτές προσεγγίσεις επηρεάστηκαν από τα γενικότερα θεωρητικά ρεύματα, αλλά και από τις ιδέες που αναπτύχθηκαν στην πρώην νεωτερικότητα περί συνεχούς προόδου, εστίαση στο καινοτόμο και το καινοφανές κλπ (Γκότσης, 1996, σελ: 22). Ειδικότερα τα θρησκευτικά συστήματα λειτουργούν μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο και αλληλεπιδρούν με άλλους κοινωνικούς θεσμούς, σε κοινωνίες που ενέχουν κίνδυνο-ρίσκο (Beck), ενός ανεξέλεγκτου κόσμου (Giddens) και σε περιόδους ασάφειας (Bauman) (Tsironis & Almpan, 2020, σελ: 1).

Σε όλο σχεδόν το φάσμα του σύγχρονου βίου υπάρχουν ποικίλες εξελίξεις που ευνοούν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο μία συνεχιζόμενη συζήτηση περί θρησκείας: οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις Η.Π.Α. και στην Ευρώπη, οι πόλεμοι στο Αφγανιστάν και στη Συρία, οι εμφύλιοι στην Αφρικανική Ήπειρο, η συζήτηση για τα όρια και τις προοπτικές και σύγχρονης δημοκρατίας, η ανάπτυξη των Μ.Μ.Ε., η αμεσότητα και η μαζικότητα της διακίνησης ψηφιακών δεδομένων, η επαναχάραξη των ιδεολογικών συγκρούσεων και η πολιτισμική αναφορά στους νέους γεωπολιτικούς σχεδιασμούς, η ρηχότητα του καταναλωτισμού, η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την πιθανή σύνδεση της προτεσταντικής ηθικής με την οικονομική λειτουργία, ο πολιτισμικός πλουραλισμός, ο ρόλος της εξατομίκευσης στη συγκρότηση της προσωπικής ταυτότητας, και η χαλάρωση των συλλογικών αναφορών, οι στρατευμένοι αντί θρησκευτική κριτική αλλά και η ανάδυση του θρησκευτικού λόγου στα κοινωνικά δίκτυα κ.α. Μέσα λοιπόν σε αυτό το πλαίσιο των συντελεσμένων τεκτονικών αλλαγών περί θρησκείας, θετικά ή αρνητικά μοιάζει να είναι διαρκώς παρών η θρησκευτική αναφορά περισσότερο ίσως και από την ίδια τη θρησκεία, ως συλλογικό εμπίωμα, πράξη ή λειτουργία (Steiner, 2013, σελ: 3).

Η κατανόηση της νέας πραγματικότητας και του ρόλου που λαμβάνει μέσα σε αυτή την αλλαγή είναι η θρησκεία, την οποία ανέλαβε να αναμετρηθεί μαζί της ο Beck τα τελευταία

χρόνια της ζωής του. Ιδιαίτερως ενδιαφέρθηκε να προσδιορίσει εάν και με ποιους όρους μπορεί να συμβάλλει η θρησκεία στο κοσμοπολίτικο όραμα της παγκόσμιας ειρήνης και αν είναι φορέας ενός συγκρουσιακού φορτίου που οδηγεί την ανθρωπότητα απαρέγκλιτα στη διαμάχη (Τσιρώνης, 2018, σελ: 152).

Ο 20ός αιώνας ήταν ένας αιώνας θρησκευτικής αναταραχής. Οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να μετακινηθούν, μεταφέροντας και την θρησκευτική τους ταυτότητα στις αποσκευές τους. Η παγκοσμιοποίηση και η ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας δημιούργησαν τις συνθήκες για την άμεση μετάδοση θρησκευτικών μηνυμάτων (Barnavi, 2007, σελ:14). Σε έναν λοιπόν παγκόσμια διασυνδεδεμένο κόσμο, όπου οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με οποιαδήποτε διαφοροποιημένη θρησκευτική αναφορά, για άλλη μια φορά έρχονται στο προσκήνιο νέα διλήμματα στο πλαίσιο κάποιων κοινωνικών εννοιών της θεωρίας του Beck οι οποίες με έναν ιδιαίτερη τρόπο μεταμορφώνονται. Ποιος λοιπόν θα είναι ο ρόλος μιας τοπικής κοινωνικής προοπτικής εν μέσω ενός νέου διεθνούς πλαισίου που ορίζει τη σύγχρονη πραγματικότητα; Πώς διασφαλίζεται ο σεβασμός της συλλογικής θρησκευτικής ταυτότητας μαζί με το σεβασμό της επιλογής των ατόμων να διαμορφώνουν τις δικές τους θρησκευτικές ταυτότητες; Πώς αντιμετωπίζει κανείς την ετερότητα, όταν αυτή δεν είναι μια μακρινή πραγματικότητα αλλά μια πραγματική κατάσταση εντός της τοπικής κοινωνικής πραγματικότητας (Beck et al. 2014, σελ: 210); Η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία καλούνται να αντιμετωπίσουν αρκετά από αυτά τα ερωτήματα ως αποτέλεσμα της πρόσφατης μεγάλης κλίμακας μετακινήσεων προσφύγων και μεταναστών στα σύνορά τους, κυρίως δε μετά το ξέσπασμα του πολέμου στη Συρία. Η νέα πραγματικότητα αποδείχτηκε πολυσύχναστο φαινόμενο, καθώς το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο αλλάζει δραματικά, τα παραδοσιακά κοινωνικά δίκτυα του νοτιοευρωπαϊκού δικτύου πρόνοιας τα οποία φαίνονται να φτάνουν στα όριά τους (Tsironis & Almpiani, 2018, σελ: 7).

Κεφάλαιο 4

Ερευνητικός σχεδιασμός –Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Σκοπός έρευνας ερευνητικά δεδομένα

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση των στάσεων δείγματος εκπαιδευτικών κατοίκων της πόλης της Κορίνθου, απέναντι στους μετανάστες και το μεταναστευτικό ζήτημα. Ως προς το ερευνητικό σκέλος της διπλωματικής εργασίας, για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα και το δείγμα αποτέλεσαν κάτοικοι της πόλης της Κορίνθου, κατά το χρονικό διάστημα από 22/04/2022 έως 15/5/2022 (N=120). Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες ερωτήσεων. Τις γενικές με τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος και τις ειδικές, Ελλάδα και μεταναστευτικό, στάσεις έναντι της μετανάστευσης και των προσφύγων και στάσεις έναντι της θρησκευτικής ταυτότητας. Αποτελείται συνολικά από είκοσι εννέα (29) ερωτήσεις μιας απάντησης αλλά και πολλαπλών επιλογών.

Στην πορεία έγινε ανάλυση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν, οι οποίες αναφέρονται και αναλύονται αμέσως στο παρακάτω υποκεφάλαιο. Το δείγμα των ερωτηματολογίων, που χρησιμοποιήθηκε για τη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών, ώστε να διεξαχθούν συμπεράσματα για την εν λόγω έρευνα, είναι ανώνυμο και έχει σκοπό να μας πληροφορήσει σχετικά με τις στάσεις κατοίκων της πόλης της Κορίνθου απέναντι στους μετανάστες και το μεταναστευτικό ζήτημα.

4.2 Μεθοδολογία

Ο σκοπός αυτού του υποκεφαλαίου είναι να περιγράψει τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα. Δεδομένου, ότι ο στόχος της εν λόγω έρευνας, είναι να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών κατοίκων της πόλης της Κορίνθου για θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής που ακολουθεί η Ελλάδα και στη συνέχεια να διεξάγει συμπεράσματα, ήταν αναγκαίο αυτή, να ακολουθήσει κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογία έτσι ώστε να είναι αποτελεσματική και έγκυρη.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η ποσοτική μέθοδος ανάλυσης. Σκοπός της ποσοτικής ανάλυσης είναι να ανακαλύψει τις αιτίες της αλλαγής των κοινωνικών φαινομένων μέσω αντικειμενικής μέτρησης και αριθμητικής ανάλυσης. Στο είδος της

έρευνας αυτής χρησιμοποιεί συνήθως τη Deductive reasoning, δηλαδή ο ερευνητής αρχίζει με μία ήδη υπάρχουσα θεωρία και αναμένει μία απάντηση. Η ποσοτική ανάλυση αποβλέπει στην επαλήθευση μιας υπόθεσης μέσω αριθμητικών στοιχείων. Η κοινωνική ζωή έχει μια κανονικότητα δεν είναι ένα χάος. Συνεπώς, στόχος είναι η γενίκευση (γενικές αρχές). Δηλαδή, καταλήγει σε γενικεύσεις και σε εμπειρικά θεμελιωμένες θεωρίες μέσω ερευνητικών υποθέσεων. Τα κοινωνικά φαινόμενα εξετάζονται μέσω μεταβλητών που τα εκλαμβάνει ως εξωτερικά χαρακτηριστικά. Τα στοιχεία/δεδομένα (data) πρέπει να είναι αντικειμενικά – χωρίς προκαταλήψεις. Βέβαια η επίτευξη της επιστημονικής αντικειμενικότητας αποτελεί ιδεατό, μάλλον, παρά πραγματικότητα.

Πειραματική – ο/η ερευνητής/τρια ελέγχει τις συνθήκες (X, ομάδες, μέτρηση).

Δειγματοληπτική – συλλογή δεδομένων μέσω κλειστών (κυρίως) ερωτηματολογίων.

Δευτερογενής έρευνα - Άντληση πληροφοριών μέσω των υπαρχόντων στοιχείων που έχουν συλλεχθεί, από στατιστικές υπηρεσίες/ κρατικές υπηρεσίες/ ερευνητικά κέντρα/ ιστορικές πηγές/ πανεπιστήμια κλπ.

Ανάλυση περιεχομένου -- ανάλυση κειμένων/ ντοκουμέντων -- ποσοτικοποιείται το περιεχόμενο και τοποθετείται σε συγκεκριμένες κατηγορίες με συστηματικό τρόπο – Εφαρμογή σε πολλές μορφές επικοινωνίας (Blaikie, 2004).

Η δειγματοληπτική μέθοδος περιλαμβάνει (Survey Research):

Στόχος - γενίκευση.

Έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων.

Υποθέσεις: πρόταση/εις που προβλέπουν την σχέση μεταξύ μεταβλητών /παραμένουν σταθερές κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Εκτίθενται στα στοιχεία.

Αναλόγως επιβεβαιώνονται ή απορρίπτονται.

Υπάρχουν δύο κατηγορίες δειγμάτων:

Δείγμα πιθανοτήτων ή τυχαία δείγματα.

Τα τυχαία δείγματα είναι τα πιο κατάλληλα στην επιστημονική εμπειρική έρευνα γιατί είναι αντιπροσωπευτικά και επίσης επιτρέπουν την χρήση των νόμων των πιθανοτήτων για την επαγωγή από το δείγμα στον πληθυσμό.

Δείγμα μη – τυχαίο – (δείγμα ευκολίας, σκόπιμο, χιονοστιβάδας, ποσοστώσεων).

Τα μη τυχαία δείγματα δεν μπορούν να δώσουν γενικεύσεις από το δείγμα στον πληθυσμό, γιατί δεν είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού, όμως χρησιμοποιούνται σε περιγραφικές έρευνες, όταν δεν μπορεί να γίνει πλήρης καταγραφή του πληθυσμού, (π.χ., χρήστες ουσιών, μη νόμιμους μετανάστες, κλπ) (Bryman, 2004).

Η αξιοπιστία των μετρήσεων σαφώς επηρεάζει την αξία των ερευνητικών αποτελεσμάτων και γι' αυτό το λόγο το παραπάνω ερωτηματολόγιο προσαρμόστηκε στα πλαίσια της παρούσας μελέτης. Έγινε μια πρώτη πιλοτική προσέγγιση στατιστικής ανάλυσης σε δείγμα δέκα (10) κατοίκων της πόλης της Κορίνθου προκειμένου να αξιολογήσουν το ερωτηματολόγιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι μικρές βελτιωτικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, αφορούσαν στο γλωσσικό ύφος χωρίς να αλλοιωθεί ή να αλλαχθεί το περιεχόμενο των ερωτήσεων. Συνολικά, η εσωτερική συνάφεια του τελικού ερωτηματολογίου υπήρξε ικανοποιητική για το συγκεκριμένο δείγμα βάση του δείκτη Cronbach's α .

4.3 Στατιστική ανάλυση

Για την καλύτερη μελέτη των στοιχείων της έρευνας και την καλύτερη ανάλυση των ευρημάτων της, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο IBM – SPSS Statistics v.24.0 έκδοση για Windows. Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων θα ξεκινήσει από την απλή περιγραφική ανάλυση και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων θα γίνει με την περιγραφή των

στατιστικών πινάκων – διαγραμμάτων που θα δημιουργηθούν στα διάφορα βήματα της διαδικασίας. Συγκεκριμένα εξετάστηκαν και αναλύθηκαν οι περιγραφικοί δείκτες των μεταβλητών. Έγινε χρήση των βασικών μέτρων θέσης και διασποράς, καθώς και των συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων για την περιγραφή των γενικών χαρακτηριστικών των εκπαιδευτικών κατοίκων του δείγματος της πόλης της Κορίνθου και των ερωτήσεων περί στάσεων και θέσεων για θέματα μεταναστευτικής πολιτικής.

4.3.1. Στοιχεία δεοντολογίας

Η παρούσα ερευνητική μελέτη ανταποκρίθηκε στις θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές, οι οποίες διέπουν τη διεξαγωγή μίας έρευνας. Ειδικότερα, τηρήθηκε πλήρης εχεμύθεια ως προς τις πληροφορίες που αφορούν τους συμμετέχοντες και διαφυλάχθηκε η ασφάλεια του σχετικού υλικού, κατοχυρώθηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων και τα αποτελέσματα που προέκυψαν χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά και μόνον για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας.

Κεφάλαιο 5

Ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας

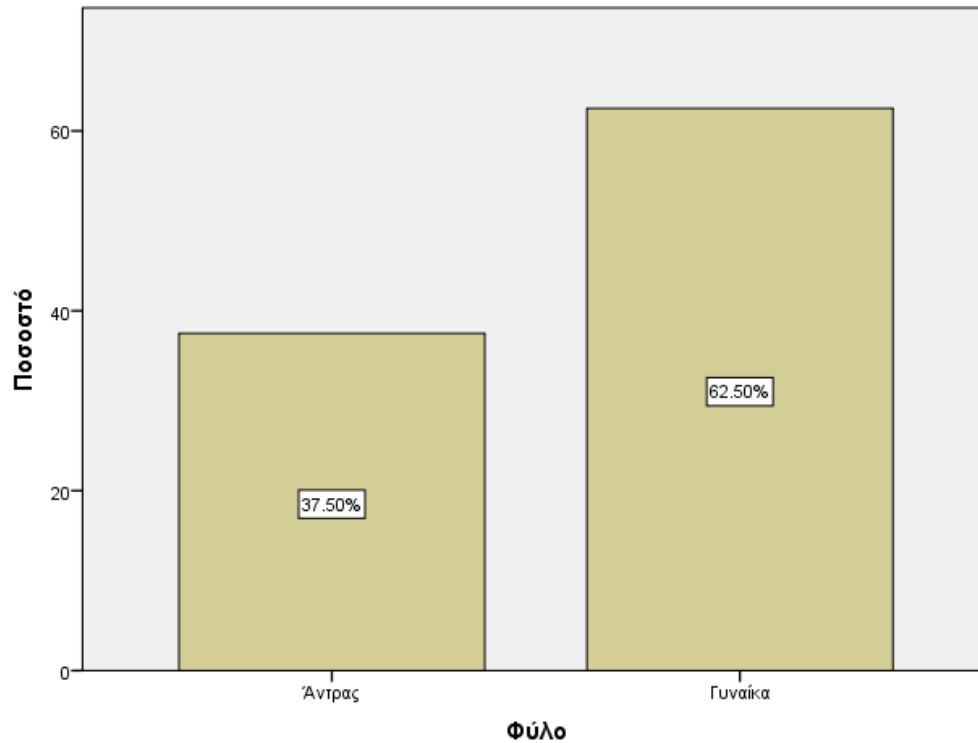
5.1. Περιγραφική ανάλυση στοιχείων έρευνας

Στους παρακάτω πίνακες – διαγράμματα, παρουσιάζονται τα στατιστικά αποτελέσματα που προέκυψαν από τη περιγραφική ανάλυση των δεδομένων του συνόλου του δείγματος: Οι παρακάτω πίνακες 1-4 και τα γραφήματα 1-4 παρουσιάζουν τα δημογραφικά στοιχεία που συλλέχθηκαν από το δείγμα των 120 ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από εκπαιδευτικούς. Στον πίνακα 1 και στο αντίστοιχο γράφημα, παρατηρούμε ότι από το δείγμα οι 75 είναι γυναίκες και οι 45 άντρες, με ποσοστό 62.5% και 37.5% αντίστοιχα. Ο πίνακας και το γράφημα 2 παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την ηλικία του δείγματος. Όπως είναι εμφανές τα περισσότερα (44) άτομα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 51 έως 60 ετών, ενώ τα περισσότερα στην αμέσως επόμενη και μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα, αυτή των 61 ετών και άνω. Συνεπώς σχεδόν το μισό ποσοστό του δείγματος (46,7%) είναι μεγαλύτερο των 52 ετών. Από την άλλη, τα λιγότερα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα είναι κάτω των 30 ετών (12 άτομα), ελαφρώς περισσότεροι (29 άτομα) ανήκουν στην ομάδα 21-40 ετών και λίγο λιγότεροι (23) στην ομάδα των 41-50 ετών. Όπως φαίνεται στον πίνακα 3 και στο ακόλουθο γράφημα 3, η πλειοψηφία του δείγματος ήταν κάτοχοι Μεταπτυχιακού Διπλώματος και απόφοιτοι Πανεπιστημίου (40 ανά κατηγορία). Η μειοψηφία με ποσοστό 5.8% έχει Διδακτορικό ενώ 33 άτομα του δείγματος είναι απόφοιτοι Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Στον πίνακα και το γράφημα 4 μπορούμε να δούμε τα έτη προϋπηρεσίας των ερωτώμενων. Τα περισσότερα άτομα του δείγματος (44) έχουν από 21 έως 33 έτη προϋπηρεσίας, λίγο λιγότεροι (33 άτομα) έχουν περισσότερα από 31 έτη προϋπηρεσίας, 25 έχουν 11 έως 20 έτη προϋπηρεσίας και μόλις 18 έχουν λιγότερο από 10 χρόνια προϋπηρεσίας.

Πίνακας 1: Κατανομή του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει φύλου.

Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό
------	-----------	---------

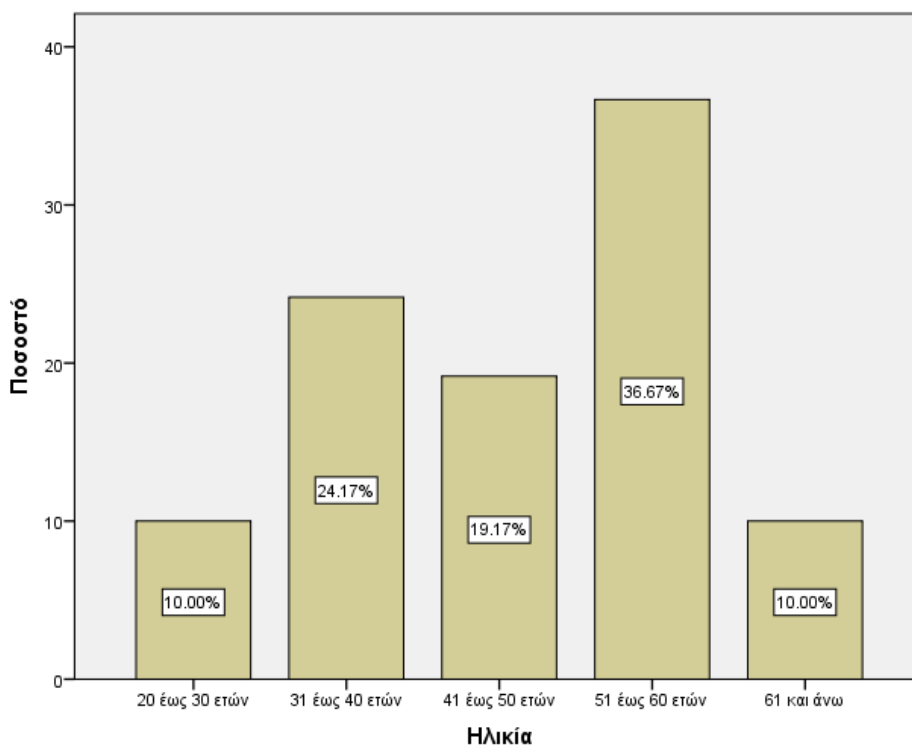
Άντρας	45	37.5
Γυναίκα	75	62.5
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 1: Ραβδόγραμμα κατανομής συχνοτήτων του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει φύλου.

Πίνακας 2: Κατανομή του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει ηλικίας.

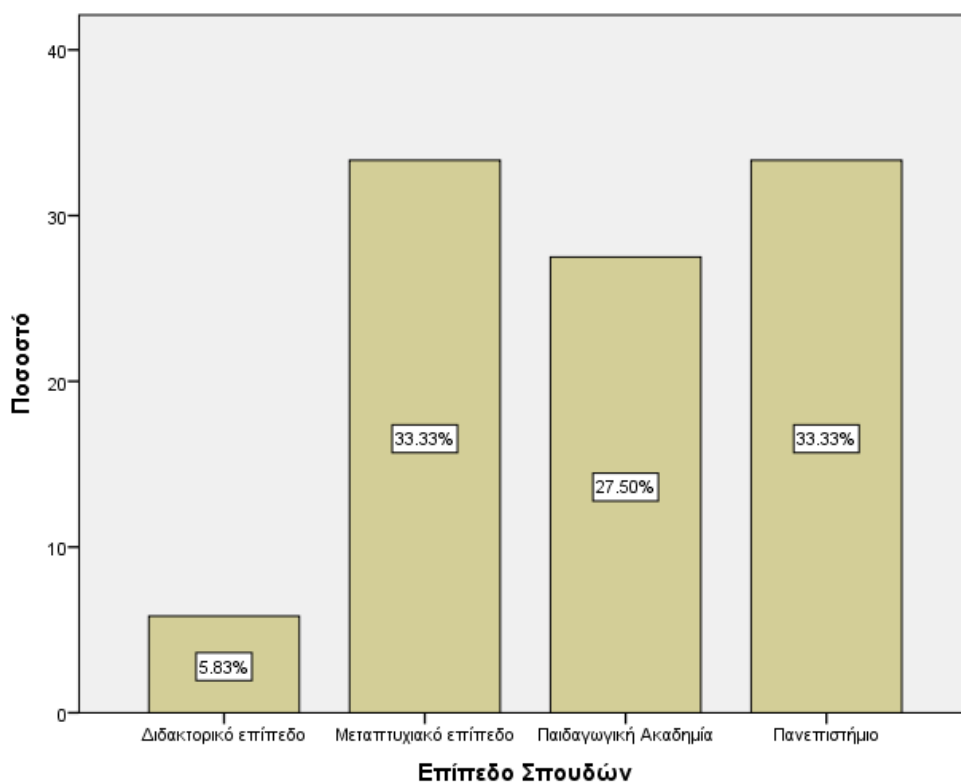
Ηλικία	Συχνότητα	Ποσοστό
20 έως 30 ετών	12	10.0
31 έως 40 ετών	29	24.2
41 έως 50 ετών	23	19.2
51 έως 60 ετών	44	36.7
61 και άνω	12	10.0
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 2: Ραβδόγραμμα κατανομής συχνοτήτων του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει ηλικίας.

Πίνακας 3: Κατανομή του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει επιπέδου σπουδών.

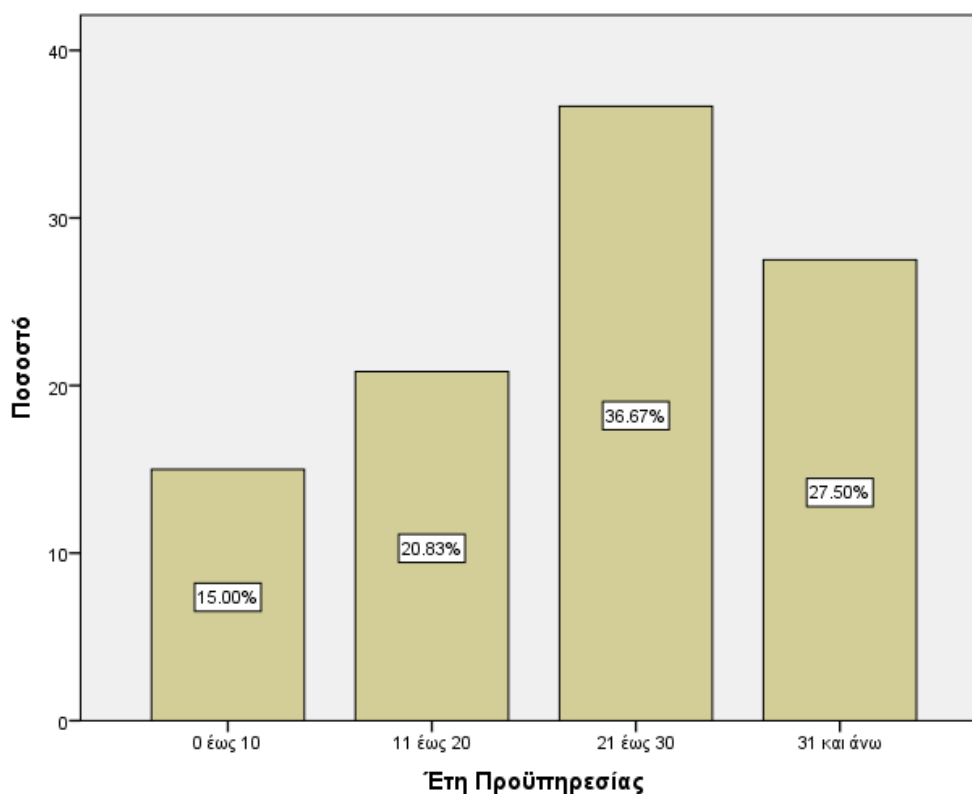
Επίπεδο Σπουδών	Συχνότητα	Ποσοστό
Διδακτορικό επίπεδο	7	5.8
Μεταπτυχιακό επίπεδο	40	33.3
Παιδαγωγική Ακαδημία	33	27.5
Πανεπιστήμιο	40	33.3
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 3: Ραβδόγραμμα κατανομής συχνοτήτων του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει επιπέδου σπουδών.

Πίνακας 4: Κατανομή του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει ετών προϋπηρεσίας.

Έτη Προϋπηρεσίας	Συχνότητα	Ποσοστό
0 έως 10	18	15.0
11 έως 20	25	20.8
21 έως 30	44	36.7
31 και άνω	33	27.5
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 4: Ραβδόγραμμα κατανομής συχνοτήτων του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει Ραβδόγραμμα κατανομής συχνοτήτων του δείγματος των εκπαιδευτικών βάσει ετών προϋπηρεσίας.

Στον πίνακα 5 και στο γράφημα 5 παρουσιάζονται οι απόψεις του δείγματος για το αν ει ικανοποιημένοι/ες με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα. Το 40% διαφώνησε, 30.8% διαφώνησε απόλυτα το 27.5% κράτησε ουδέτερη στάση ενώ μόλις το 1.7% συμφώνησε.

Πίνακας 5: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην ερώτηση «Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα».

Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	48	40.0
Διαφωνώ απόλυτα	37	30.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	33	27.5

Συμφωνώ	2	1.7
Σύνολο	120	100.0

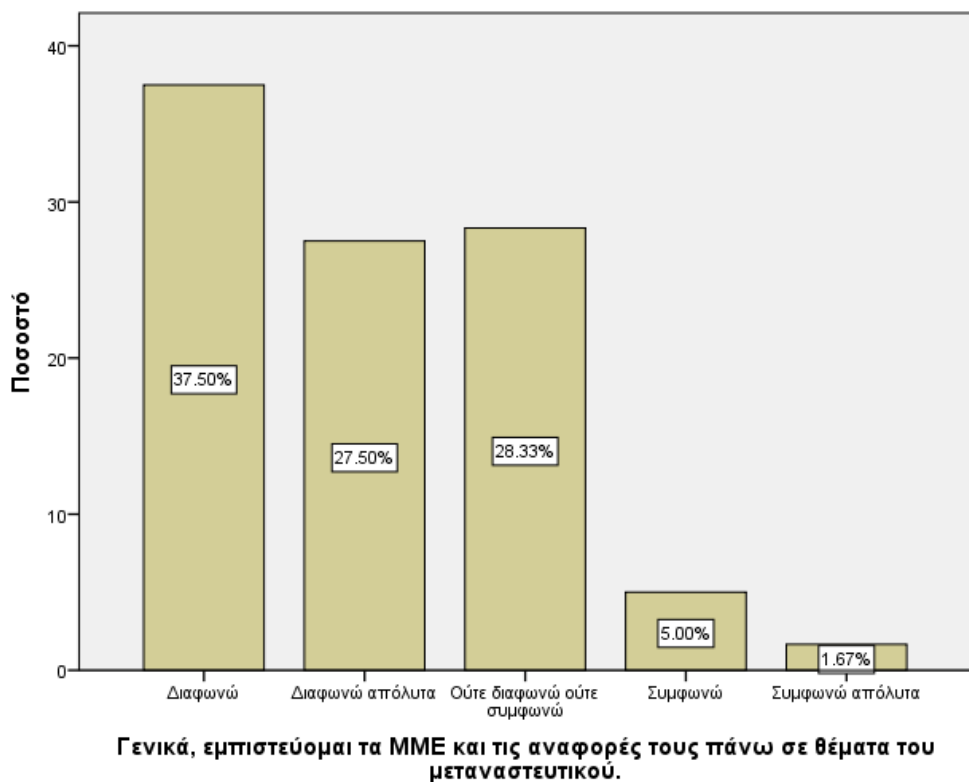

Γράφημα 5: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην ερώτηση «Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα».

Στον πίνακα 6 και στο γράφημα 6 παρατίθενται οι απόψεις του δείγματος για το αν συμφωνούν ή διαφωνούν στην πρόταση αν εμπιστεύονται τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού. Μόλις 2 άτομα συμφώνησαν απόλυτα πως εμπιστεύονται τα ΜΜΕ για τις αναφορές τους σχετικά με το μεταναστευτικό, 6 συμφώνησαν, 33 διαφώνησαν απόλυτα, 45 διαφώνησαν και 34 ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν.

Πίνακας 6: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού».

Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	45	37.5
Διαφωνώ απόλυτα	33	27.5
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	34	28.3
Συμφωνώ	6	5.0
Συμφωνώ απόλυτα	2	1.7
Σύνολο	120	100.0

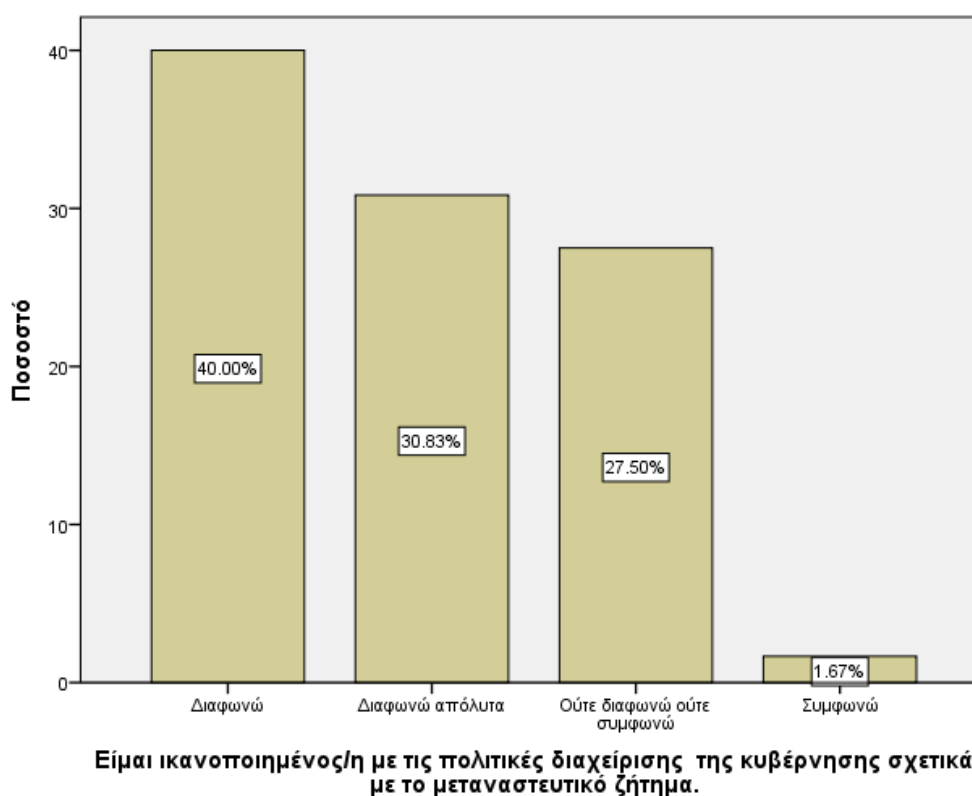

Γράφημα 6: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού».

Στον πίνακα 7 και στο γράφημα 7 παρουσιάζονται οι απαντήσεις του δείγματος για το αν συμφωνούν ή διαφωνούν στην πρόταση αν είναι ικανοποιημένοι με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα». Όπως είναι εμφανές, 48 άτομα διαφώνησαν, 37 διαφώνησαν απόλυτα, 33 κράτησαν ουδέτερη στάση, 2 συμφώνησαν, ενώ κανένας δεν συμφώνησε απόλυτα

Πίνακας 7: : Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα».

Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	48	40.0
Διαφωνώ απόλυτα	37	30.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	33	27.5
Συμφωνώ	2	1.7
Συμφωνώ απόλυτα	0	0.0
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 7: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα».

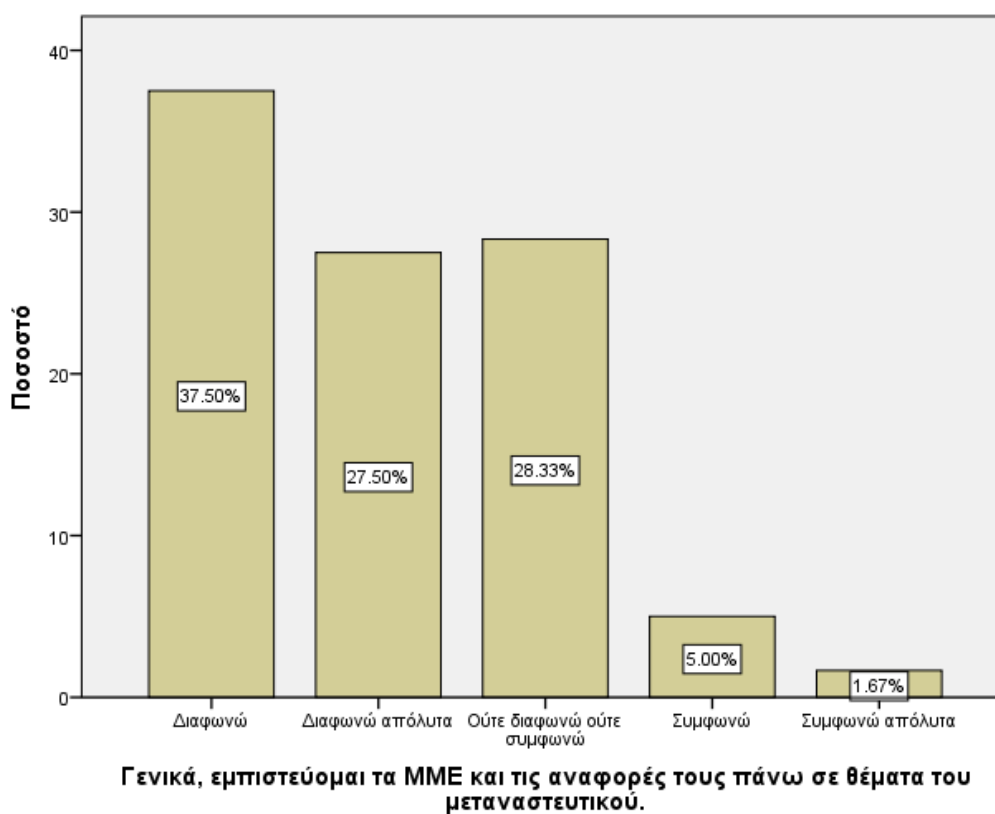
Ο πίνακας και το γράφημα 8, παραθέτουν τις απόψεις του δείγματος για το αν εμπιστεύονται τα ΜΜΕ και τις αναφορές του σε ζητήματα που αφορούν το μεταναστευτικό.

Μόλις 8 άτομα συμφώνησαν εκ των οποίων τα 2 απόλυτα, 34 ούτε συμφώνησαν ούτε διαφώνησαν ενώ 45 διαφώνησαν και 33 διαφώνησαν απόλυτα.

Πίνακας 8: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού»

Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού.	Συχνότητες	Ποσοστό
Διαφωνώ	45	37.5
Διαφωνώ απόλυτα	33	27.5
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	34	28.3
Συμφωνώ	6	5.0
Συμφωνώ απόλυτα	2	1.7
Σύνολο	120	100.0

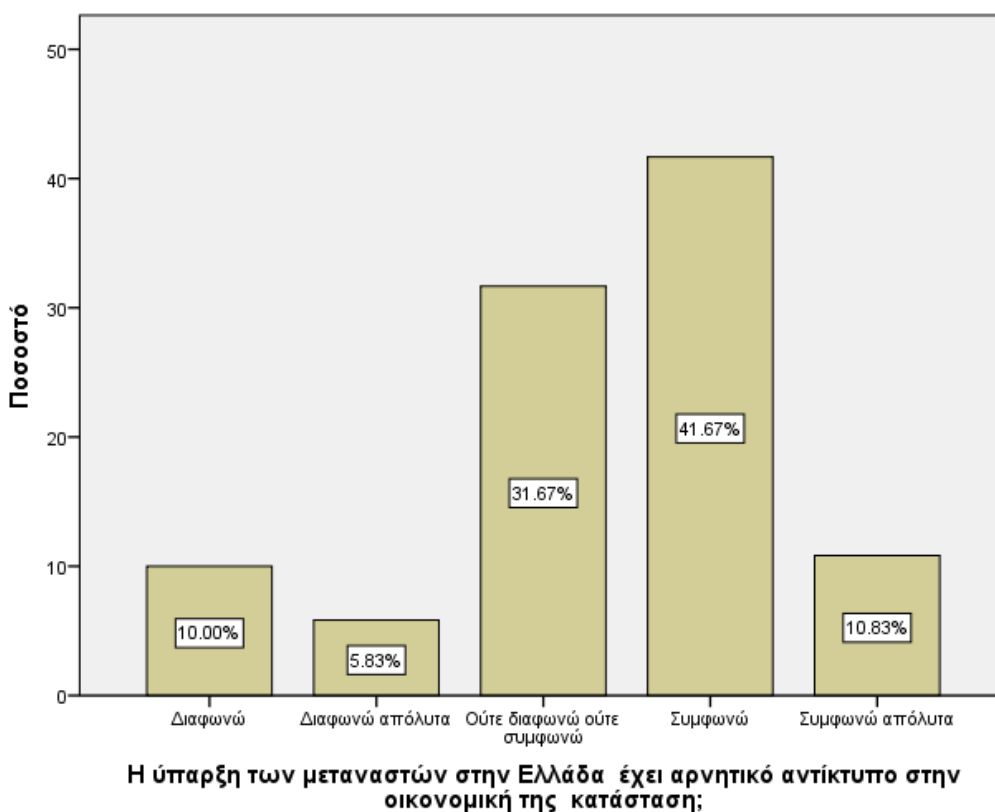

Γράφημα 8: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού»

Στον πίνακα και το γράφημα 9, βλέπουμε τις απαντήσεις του δείγματος για το κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν για το αν η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική κατάσταση της χώρας. Όπως είναι εμφανές στον πίνακα 9, 50 άτομα απάντησαν πως συμφωνούν, 13 πως συμφωνούν απόλυτα, 12 διαφώνησαν, 7 διαφώνησαν απόλυτα ενώ 38 άτομα (περίπου το 32%) επέλεξαν να κρατήσουν ουδέτερη στάση.

Πίνακας 9: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική της κατάσταση».

Η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική της κατάσταση.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	12	10.0
Διαφωνώ απόλυτα	7	5.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	38	31.7
Συμφωνώ	50	41.7
Συμφωνώ απόλυτα	13	10.8
Σύνολο	120	100.0

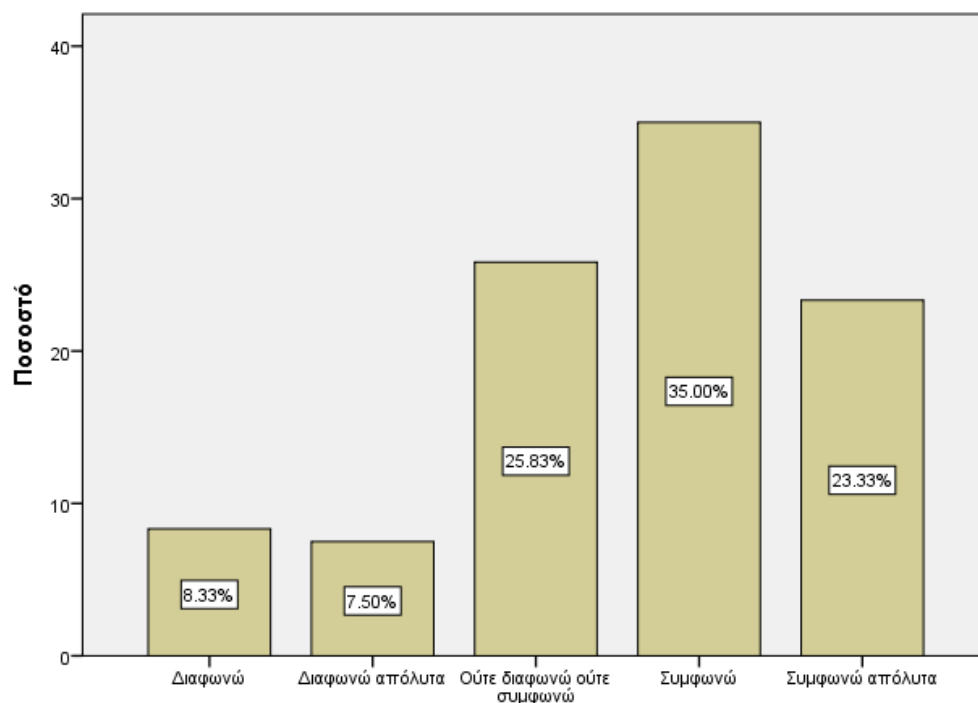
Γράφημα 9: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική της κατάσταση».

Στον ακόλουθο πίνακα και γράφημα 10, εντοπίζουμε τις συχνότητες και τα ποσοστά των απαντήσεων του δείγματος στην πρόταση σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας». Μόλις 9 άτομα διαφωνήσαν απόλυτα και 10 διαφώνησαν, 31 κράτησαν ουδέτερη στάση, 42 συμφώνησαν και 28 συμφώνησαν απόλυτα.

Πίνακας 10: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας».

Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	10	8.3

Διαφωνώ απόλυτα	9	7.5
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	31	25.8
Συμφωνώ	42	35.0
Συμφωνώ απόλυτα	28	23.3
Σύνολο	120	100.0

Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας.

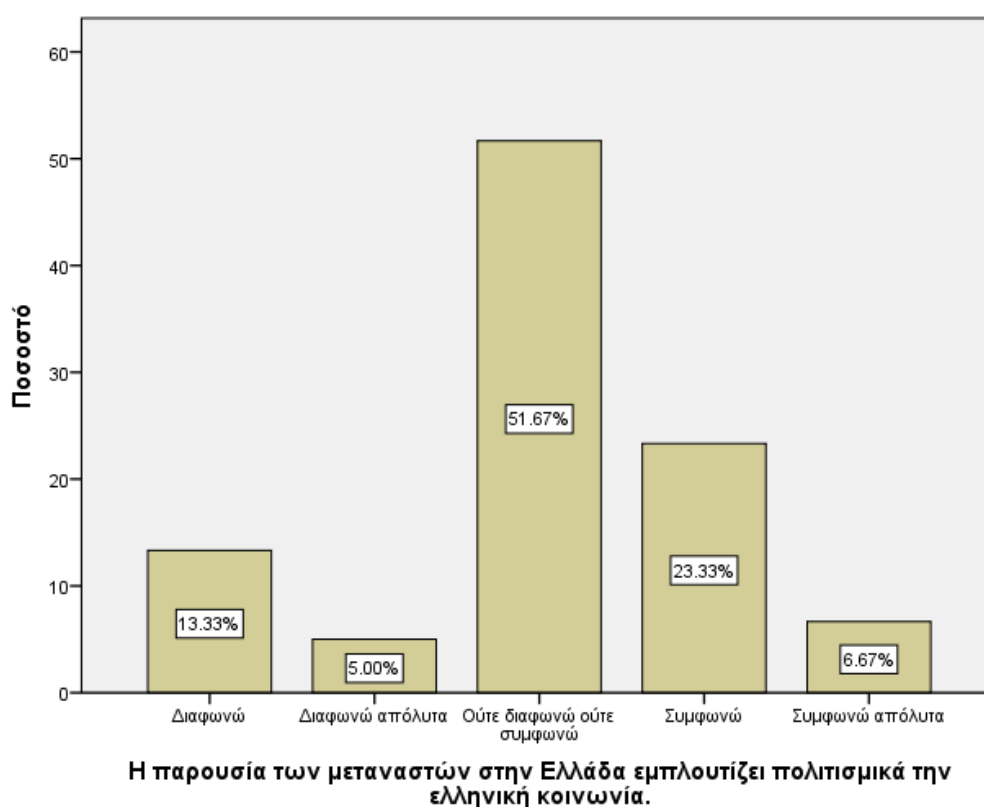
Γράφημα 10: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας».

Στον πίνακα 11 και στο αντίστοιχο διάγραμμα, παρουσιάζονται οι απαντήσεις του ερευνητικού δείγματος για το κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με το αν «Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία». Περισσότερο από το 50% έχει κρατήσει ουδέτερη στάση, το 18.3% διαφώνησε, εκ του οποίου το 5% διαφώνησε απόλυτα, ενώ το 23.3% συμφώνησε και το 6.7% συμφώνησε απόλυτα.

Πίνακας 11: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία

των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία».

Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία.	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	16	13.3
Διαφωνώ απόλυτα	6	5.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	62	51.7
Συμφωνώ	28	23.3
Συμφωνώ απόλυτα	8	6.7
Σύνολο	120	100.0

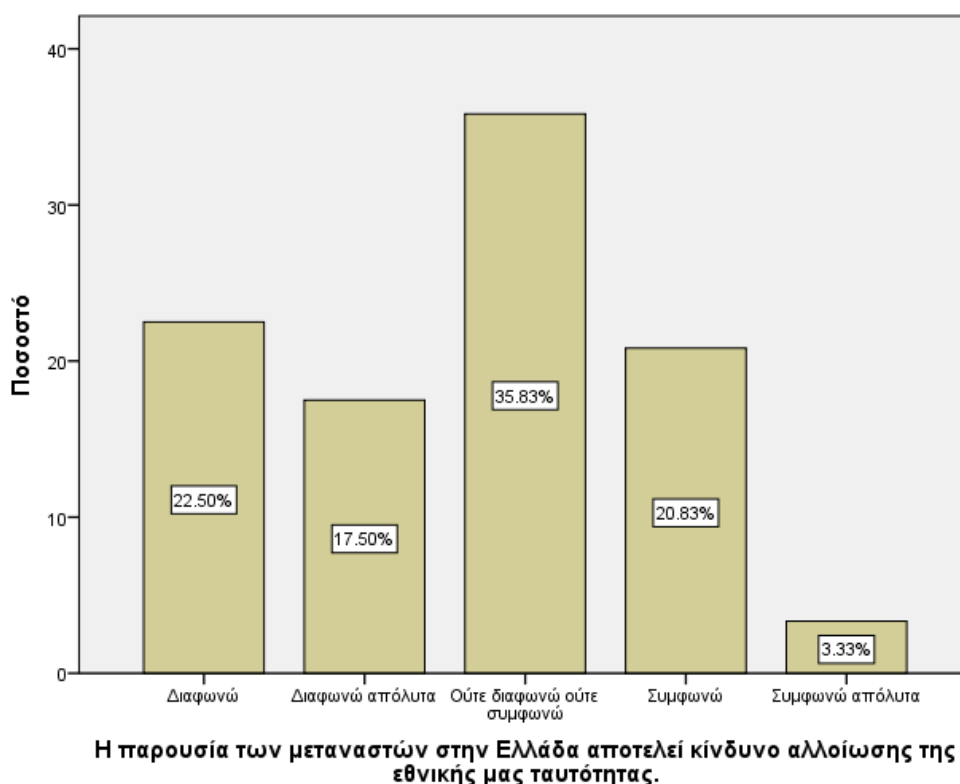
Γράφημα 11: Ραβδόγραμμα συχνότητων σχετικά με τις απώψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία».

Ο πίνακας 12 και το γράφημα 12 παρουσιάζουν τις συχνότητες και τα ποσοστά σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος για αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας». Όπως βλέπουμε, μόλις το 3.3% συμφώνησε απόλυτα (4 άτομα), το 20.8% (25

άτομα) συμφώνησε, 43 άτομα (35.8% κράτησαν ουδέτερη στάση, το 17.5% (21 άτομα) διαφώνησε απόλυτα και το 22.5% διαφώνησε.

Πίνακας 12: Πίνακας σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας»

Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	27	22.5
Διαφωνώ απόλυτα	21	17.5
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	43	35.8
Συμφωνώ	25	20.8
Συμφωνώ απόλυτα	4	3.3
Σύνολο	120	100.0

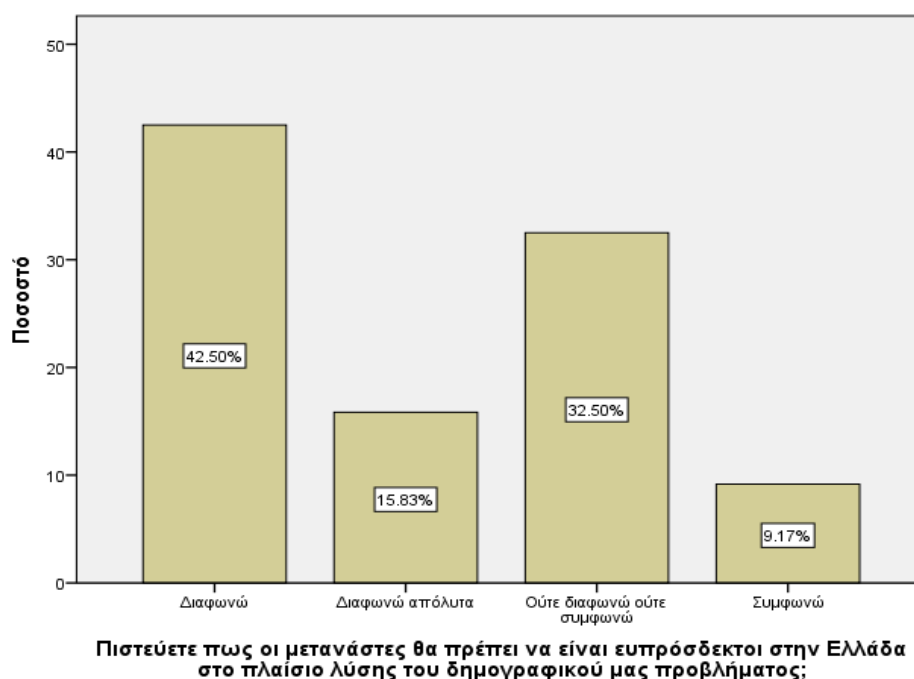

Γράφημα 12: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απόψεις του δείγματος στην πρόταση «Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας»

Στον πίνακα 13 και στο ακόλουθο ραβδόγραμμα (γράφημα 13), οπτικοποιούνται οι απαντήσεις των 120 ερωτώμενων στην ερώτηση «Πιστεύετε πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος;». Η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 42.5% - 51 άτομα – απάντησε πως διαφωνεί, ενώ το 32.5% κράτησε ουδέτερη στάση. 19 άτομα διαφώνησαν απόλυτα και 11 συμφώνησαν ενώ κανένας δε συμφώνησε απόλυτα.

Πίνακας 13: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Πιστεύετε πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος;».

Πιστεύετε πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος;	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	51	42.5
Διαφωνώ απόλυτα	19	15.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	39	32.5
Συμφωνώ	11	9.2
Συμφωνώ απόλυτα	0	0.0
Σύνολο	120	100.0

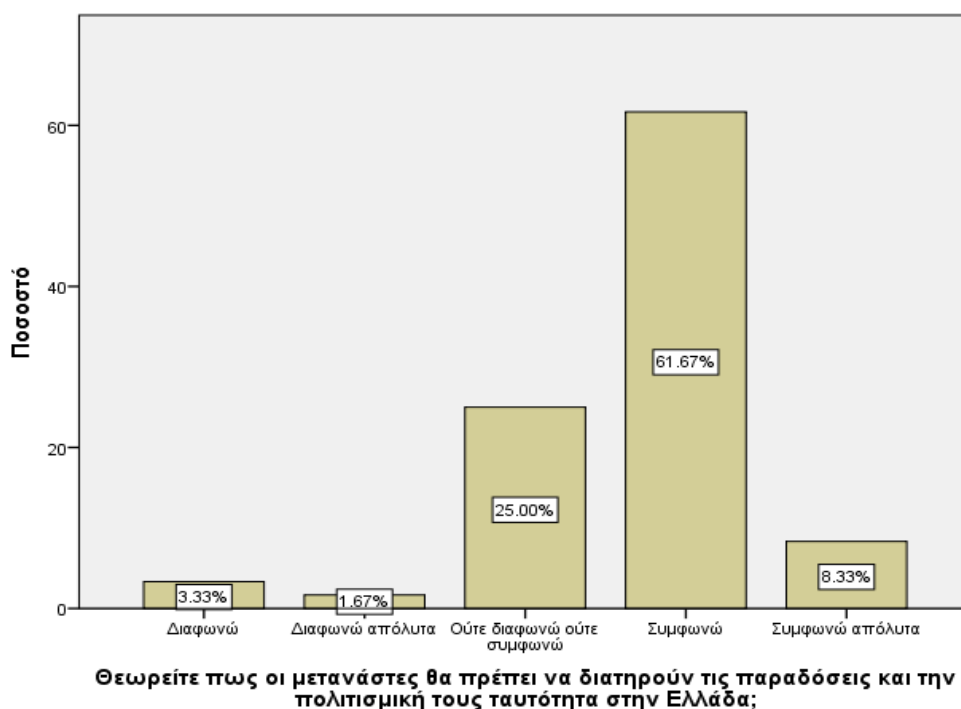
Γράφημα 13: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην

ερώτηση «Πιστεύετε πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος;».

Στην ερώτηση «Θεωρείτε πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα;» το 61.7% συμφώνησε (74 απαντήσεις) και το 8.3% συμφώνησε απόλυτα, 30 άτομα (25%) κράτησαν ουδέτερη στάση ενώ συνολικά μόλις 6 άτομα διαφώνησαν εκ των οποίων οι 2 απόλυτα (πίνακας και γράφημα 14).

Πίνακας 14: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Θεωρείτε πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα;».

Θεωρείτε πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα;	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	4	3.3
Διαφωνώ απόλυτα	2	1.7
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	30	25.0
Συμφωνώ	74	61.7
Συμφωνώ απόλυτα	10	8.3
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 14: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην

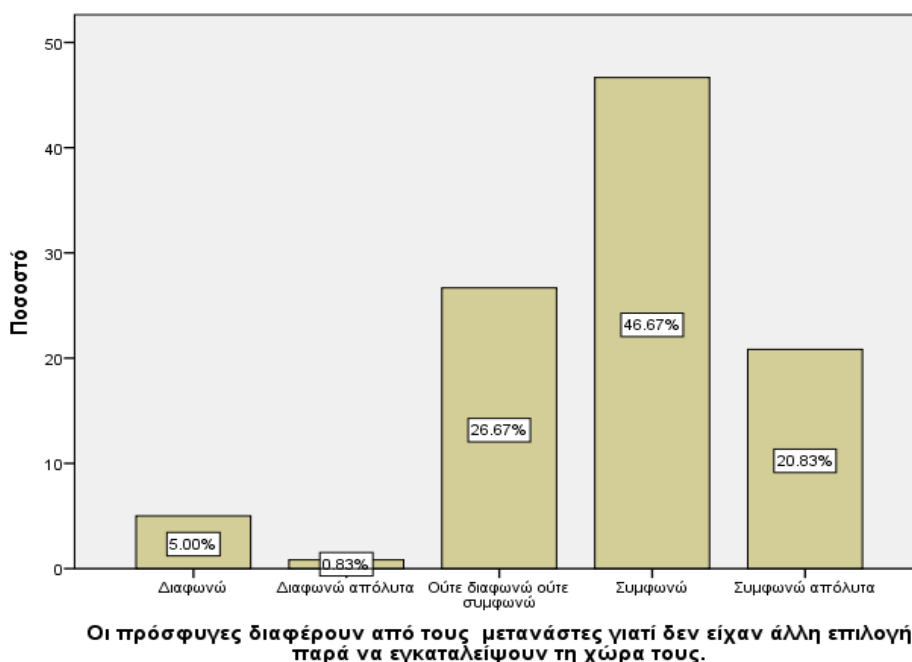

ερώτηση «Θεωρείτε πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα;».

Στον πίνακα 15 και στο ακόλουθο γράφημα φαίνονται απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους;». 7 άτομα συνολικά διαφωνούν, εκ των οποίων μόλις το 1 διαφωνεί απόλυτα, ενώ αντιθέτως η συντριπτική πλειοψηφία συμφωνεί με ποσοστό 67,5% εκ των οποίων 25 άτομα συμφωνούν απόλυτα και 56 συμφωνούν.

Πίνακας 15: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους;».

Οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους;	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	6	5.0
Διαφωνώ απόλυτα	1	.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	32	26.7
Συμφωνώ	56	46.7
Συμφωνώ απόλυτα	25	20.8
Σύνολο	120	100.0

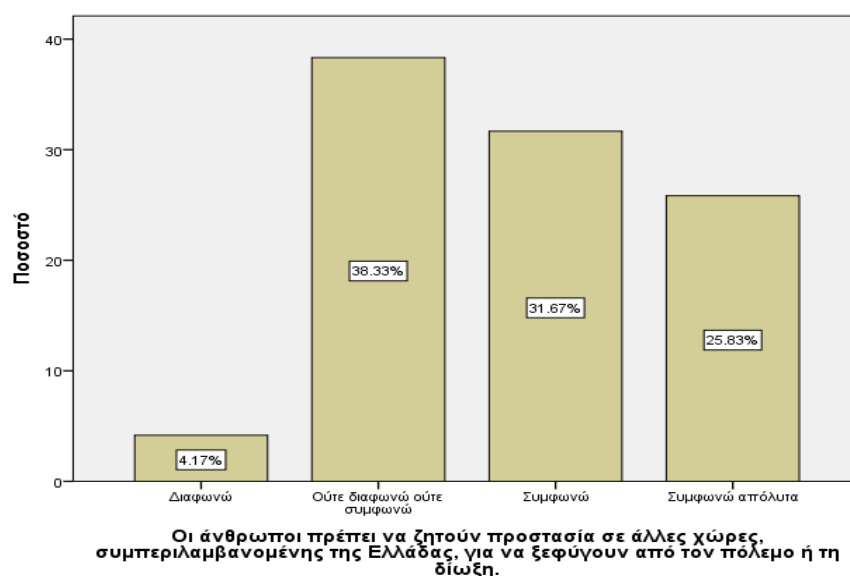
Γράφημα 15: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή

παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους;».

Ο πίνακας 16 και το αντίστοιχο γράφημα παρουσιάζουν το κατά πόσο το ερευνητικό μας δείγμα συμφωνεί ή διαφωνεί με τον πρόταση «Οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη». Μόλις 5 άτομα δήλωσαν πως διαφωνούν, 46 πως ούτε διαφωνούν ούτε συμφωνούν, 38 πως συμφωνούν και 31 πως συμφωνούν απόλυτα. Κανένα άτομο δεν δήλωσε πως διαφωνεί απόλυτα.

Πίνακας 16: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη».

Οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	5	4.2
Διαφωνω απόλυτα	0	0.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	46	38.3
Συμφωνώ	38	31.7
Συμφωνώ απόλυτα	31	25.8
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 16: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες,

συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη».

Στον πίνακα 17 και στο αντίστοιχο γράφημα, μπορούμε να εντοπίσουμε τις απαντήσεις του ερευνητικού δείγματος για το αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την πρόταση «Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους». 16 από τους ερωτώμενους διαφώνησαν, κανείς δεν διαφώνησε απόλυτα, 33 κράτησαν ουδέτερη θέση, ενώ 53 συμφώνησαν και οι υπόλοιποι 19 συμφώνησαν απόλυτα.

Πίνακας 17: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους»

Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	16	13.3
Διαφωνώ απόλυτα	0	0.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	33	27.5
Συμφωνώ	52	43.4
Συμφωνώ απόλυτα	19	15.8
Σύνολο	120	100.0

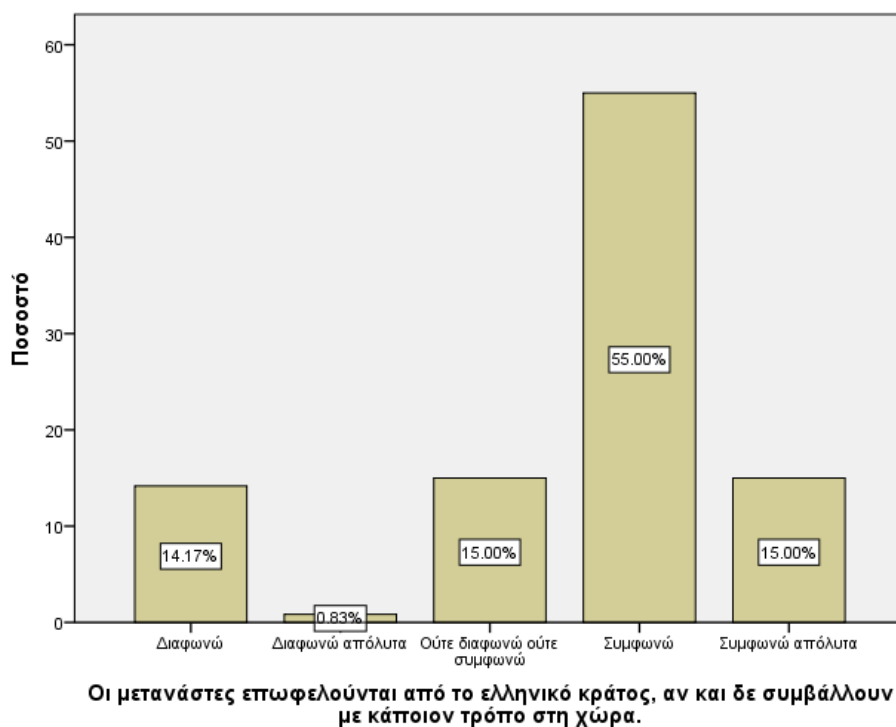
Γράφημα 17: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην

πρόταση «Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους»

Στον πίνακα και στο γράφημα 18 παρατηρούμε τις απαντήσεις του δείγματος βάσει των απαντήσεων τους αν συμφωνούν ή διαφωνούν στην πρόταση πως «Οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα». Μόλις ένα άτομο διαφώνησε απόλυτα, 17 διαφώνησαν και 18 ούτε διαφώνησαν ούτε συμφώνησαν. Η πλειοψηφία με ποσοστό 55% συμφώνησε ενώ ακόμα 15% συμφώνησε απόλυτα.

Πίνακας 18: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα».

Οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	17	14.2
Διαφωνώ απόλυτα	1	.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	18	15.0
Συμφωνώ	66	55.0
Συμφωνώ απόλυτα	18	15.0
Σύνολο	120	100.0

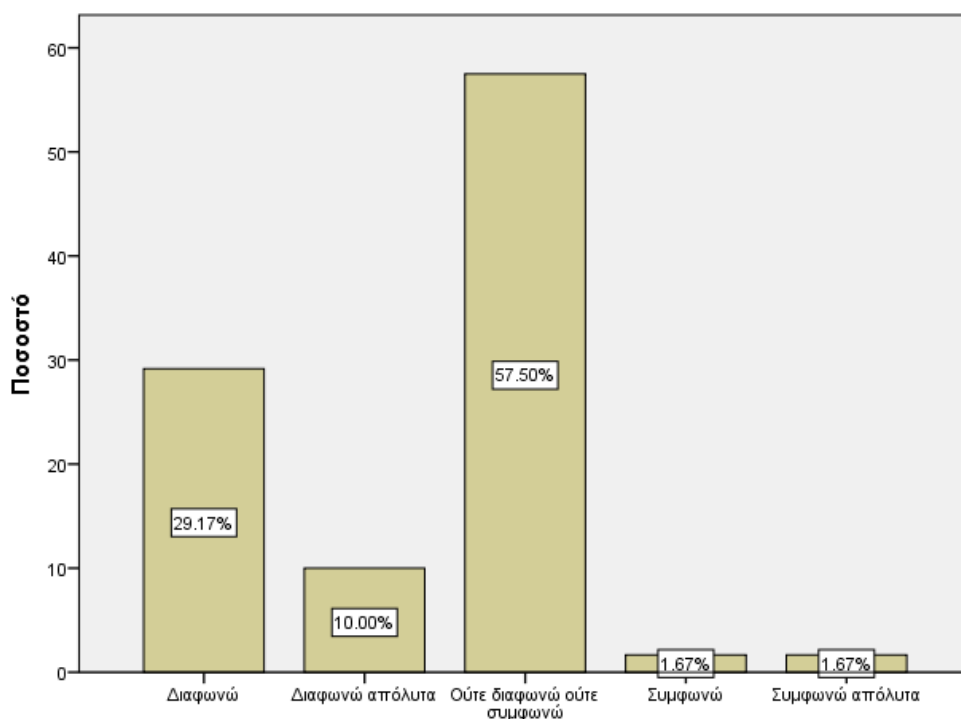
Γράφημα 18: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα».

Ο πίνακας και το γράφημα 19 μας δείχνουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις απαντήσεις των 120 ερωτώμενων στο αν διαφωνούν ή συμφωνούν με την πρόταση «Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρων τόπος για να ζει κανείς». Η πλειοψηφία με ποσοστό 57.5% κρατά ουδέτερη στάση, 4 άτομα συμφωνούν από τα οποία τα 2 συμφωνούν απόλυτα (ποσοστό 1.7%) ενώ 35 άτομα διαφωνούν και 12 διαφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 19: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρον τόπος για να ζει κανείς».

Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρον τόπος για να ζει κανείς	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	35	29.2
Διαφωνώ απόλυτα	12	10.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	69	57.5
Συμφωνώ	2	1.7

Συμφωνώ απόλυτα	2	1.7
Σύνολο	120	100.0

Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρων τόπος για να ζει κανείς.

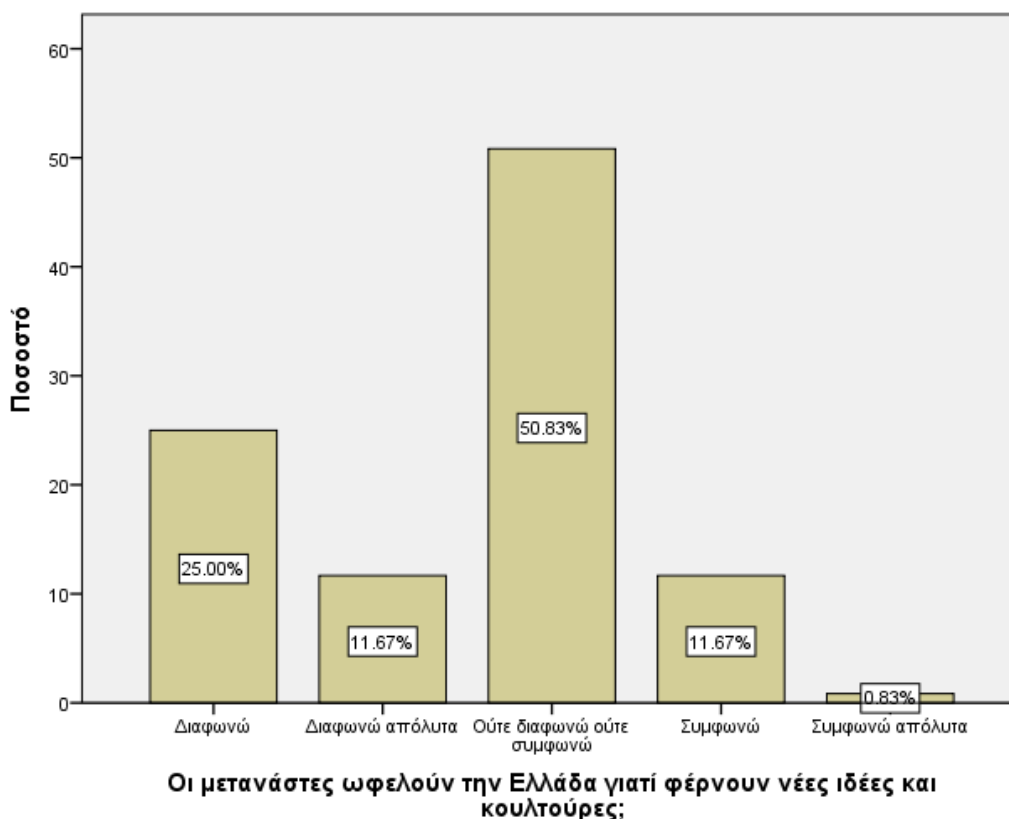
Γράφημα 19: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρον τόπος για να ζει κανείς».

Στον πίνακα 20 και στο ακόλουθο γράφημα 20, εντοπίζουμε τις απαντήσεις του δείγματος βάσει του αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την πρόταση «Οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες». Και πάλι η πλειοψηφία κρατά ουδέτερη στάση, καθώς το 51.8% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, 30 άτομα διαφωνούν (25%), 14 άτομα διαφωνούν απόλυτα (11.7%) ενώ μόλις 1 άτομο συμφωνεί απόλυτα και 14 άτομα συμφωνούν (11.7%).

Πίνακας 20: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες».

Οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	30	25.0

Διαφωνώ απόλυτα	14	11.7
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	61	50.8
Συμφωνώ	14	11.7
Συμφωνώ απόλυτα	1	.8
Σύνολο	120	100.0

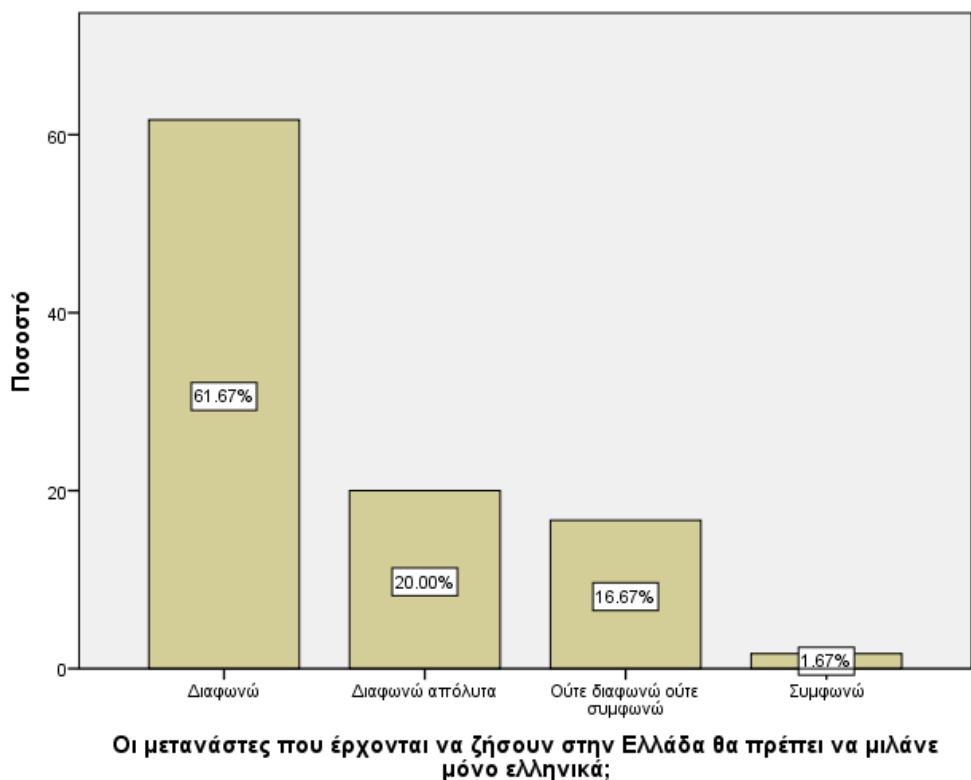

Γράφημα 20: Ραβδόγραμμα σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες».

Ο ακόλουθος πίνακας 21 και το αντίστοιχο γράφημα μας δίνουν πληροφορίες σχετικά με το κατά πόσο το δείγμα συμφωνεί ή διαφωνεί στην πρόταση «Οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά». Μόλις 2 άτομα συμφώνησαν (κανένα δε συμφώνησε απόλυτα) ενώ αντιθέτως το 81.7% εκ του οποίου 20 20% διαφώνησε απόλυτα. Μόλις 20 άτομα κράτησαν ουδέτερη στάση.

Πίνακας 21: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά».

Οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	74	61.7
Διαφωνώ απόλυτα	24	20.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	20	16.7
Συμφωνώ	2	1.7
Συμφωνώ απόλυτα	0	0.0
Σύνολο	120	100.0

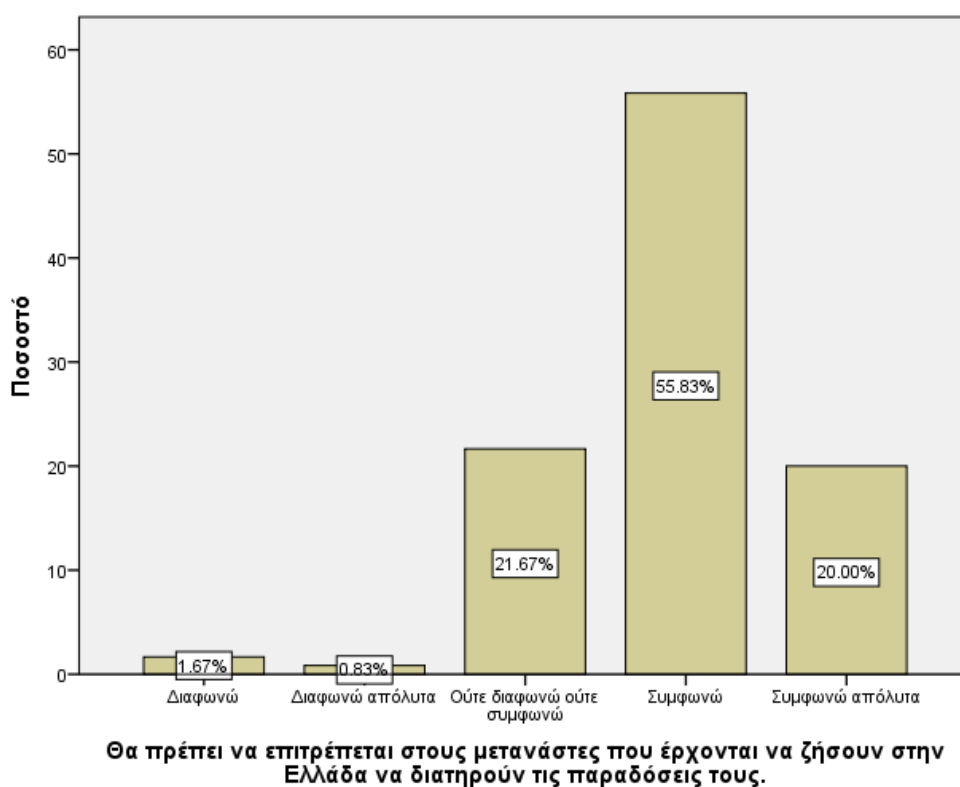
Γράφημα 21: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά».

Στο γράφημα 22 και στον πίνακα 22 παρατίθενται οι απαντήσεις του δείγματος για το αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την «Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους». Είναι εύκολα αντιληπτό πως η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 65.8% συμφωνεί και συγκεκριμένα 67 άτομα συμφωνούν και 24 συμφωνούν απόλυτα. 26 άτομα ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με την πρόταση, ενώ 2 άτομα διαφώνησαν και μόνο 1 διαφώνησε απόλυτα.

Πίνακας 22: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους»

Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	2	1.7
Διαφωνώ απόλυτα	1	.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	26	21.7
Συμφωνώ	67	55.8
Συμφωνώ απόλυτα	24	20.0
Σύνολο	120	100.0

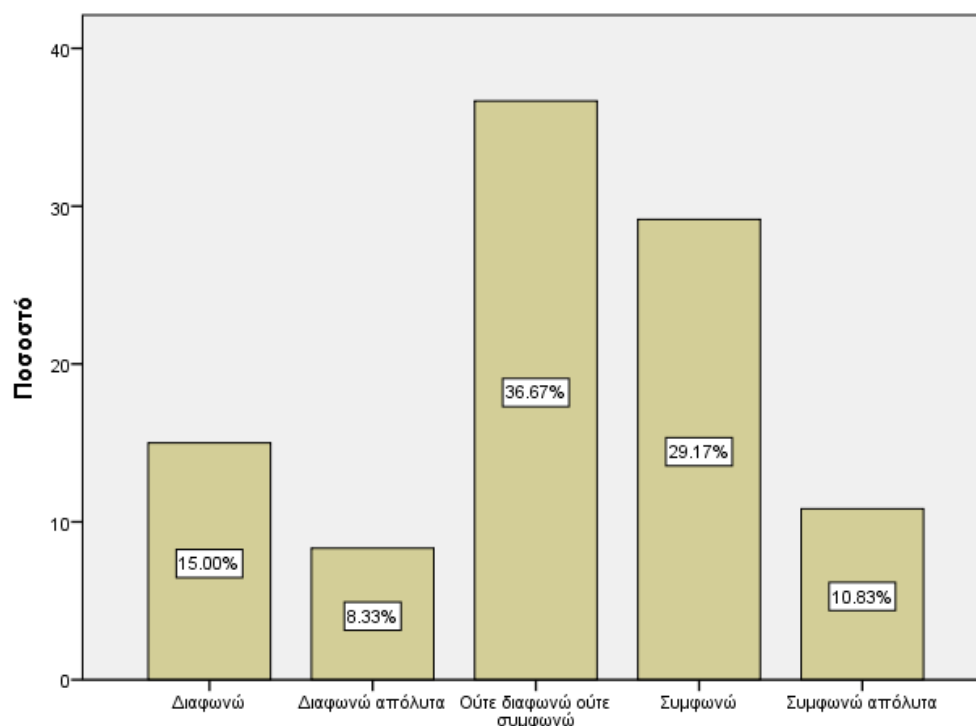
Γράφημα 22: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους»

Στον πίνακα και το γράφημα 23 εντοπίζουμε τις απαντήσεις που έδωσε το δείγμα όταν ερωτήθηκε για το αν είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες. Τα περισσότερα άτομα απάντησαν πως ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με την εν λόγω άποψη ενώ 35

άτομα (περίπου 29%) συμφώνησαν καθώς ακόμα 13 άτομα συμφώνησαν απόλυτα. Από την άλλη, 18 άτομα διαφωνούν και 10 διαφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 23: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες;».

Είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες;	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	18	15.0
Διαφωνώ απόλυτα	10	8.3
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	44	36.7
Συμφωνώ	35	29.2
Συμφωνώ απόλυτα	13	10.8
Σύνολο	120	100.0

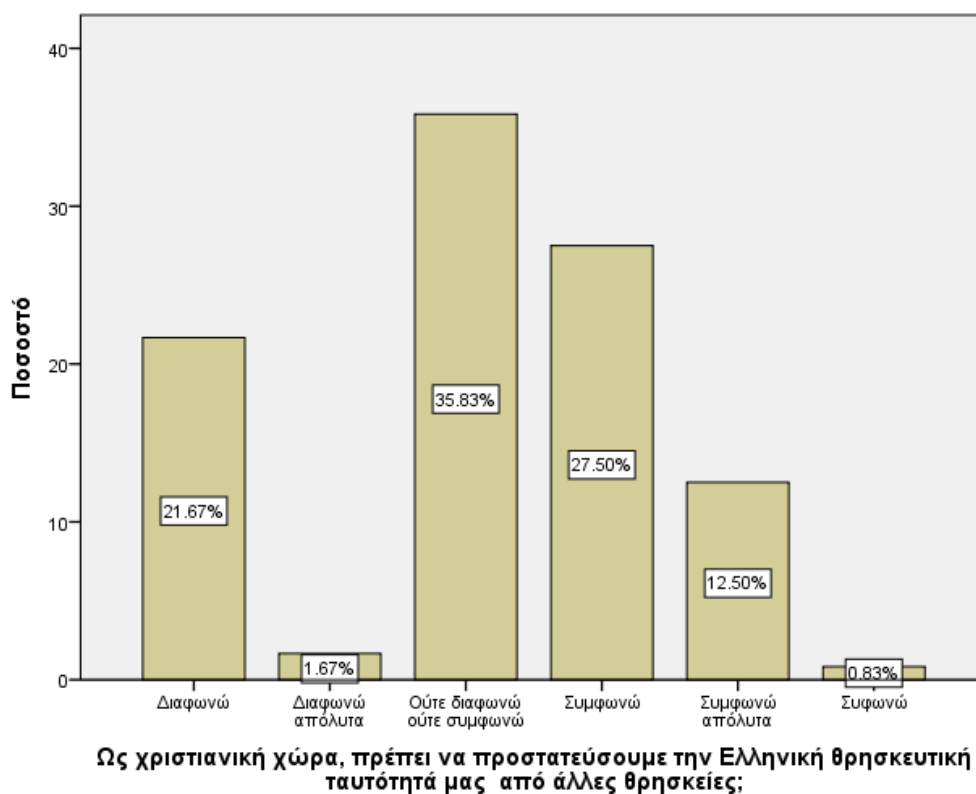
Είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες.

Γράφημα 23: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες;».

Στον πίνακα 24 και στο γράφημα 24 παρουσιάζονται οι απαντήσεις τους δείγματος για το κατά πόσο συμφωνεί ή διαφωνεί με την πρόταση «Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες». Όπως φαίνεται, η πλειοψηφία επιλέγει να κρατήσει ουδέτερη στάση (43 άτομα) 28 διαφωνούν εκ των οποίων τα 2 διαφωνούν απόλυτα. Το 28.3% του δείγματος συμφώνησε και σχεδόν οι μισοί (12.5%) συμφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 24: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες».

Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	26	21.7
Διαφωνώ απόλυτα	2	1.7
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	43	35.8
Συμφωνώ	33	28.3
Συμφωνώ απόλυτα	16	12.5
Σύνολο	120	100.0

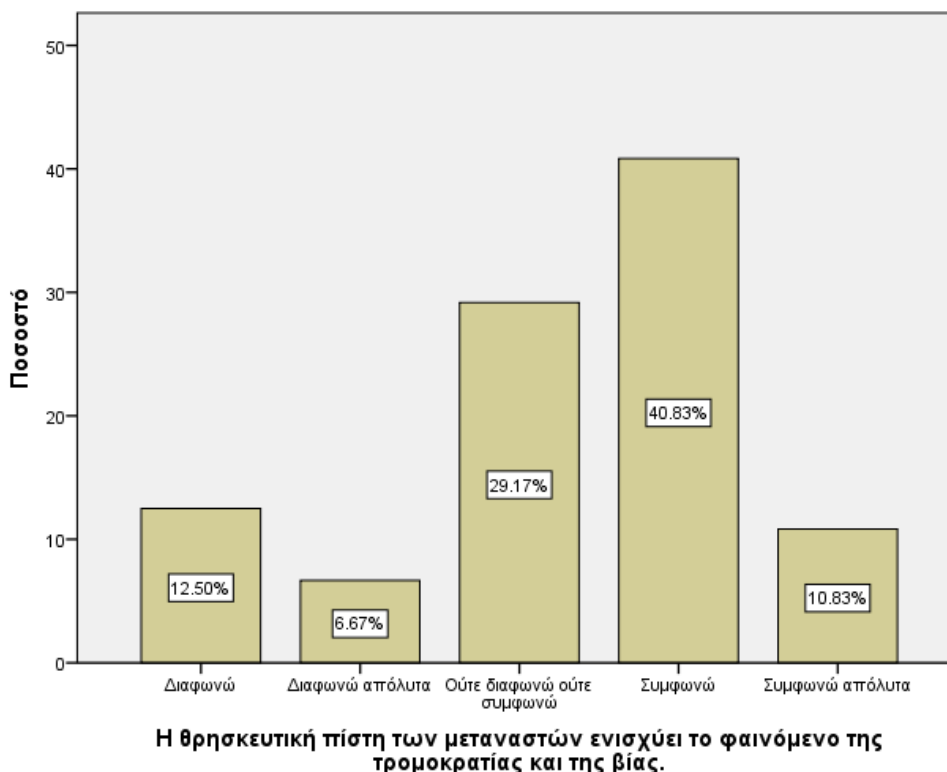
Γράφημα 24: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες».

Στον πίνακα 25 και στο αντίστοιχο γράφημα που τον ακολουθεί παρουσιάζονται οι απαντήσεις του δείγματος για το αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την πρόταση πως «Η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας». Μόλις το 6.7% του δείγματος διαφώνησε απόλυτα, το 12.5% διαφώνησε, ενώ το 40.8% συμφώνησε και το 10.8% συμφώνησε απόλυτα. Το υπόλοιπο 29.2% ούτε συμφώνησε ούτε διαφώνησε.

Πίνακας 25: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας»

Η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας	Συχνότητα	Ποσοστό
--	-----------	---------

Διαφωνώ	15	12.5
Διαφωνώ απόλυτα	8	6.7
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	35	29.2
Συμφωνώ	49	40.8
Συμφωνώ απόλυτα	13	10.8
Σύνολο	120	100.0

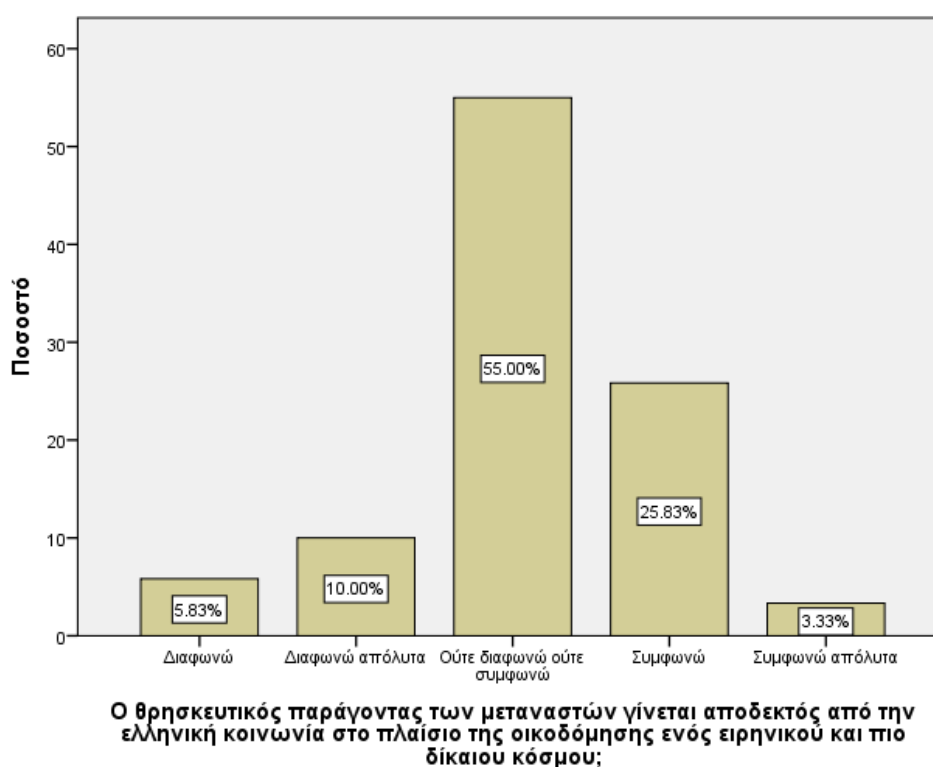
Γράφημα 25: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας»

Ο πίνακας 26 και το γράφημα 26 δείχνουν κατά πόσο το δείγμα συμφωνεί ή διαφωνεί με τη πρόταση «Ο θρησκευτικός παράγοντας των μεταναστών γίνεται αποδεκτός από την ελληνική κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου». Περισσότερο από το μισό δείγμα (55%) κρατά ουδέτερη στάση, μόλις 19 άτομα διαφώνησαν εκ των οποίων οι 12 διαφώνησαν απόλυτα, ενώ 31 άτομα συμφώνησαν ενώ 4 άτομα συμφώνησαν απόλυτα.

Πίνακας 26: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Ο θρησκευτικός παράγοντας των μεταναστών γίνεται αποδεκτός από την ελληνική

κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου».

Ο θρησκευτικός παράγοντας των μεταναστών γίνεται αποδεκτός από την ελληνική κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	7	5.8
Διαφωνώ απόλυτα	12	10.0
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	66	55.0
Συμφωνώ	31	25.8
Συμφωνώ απόλυτα	4	3.3
Σύνολο	120	100.0

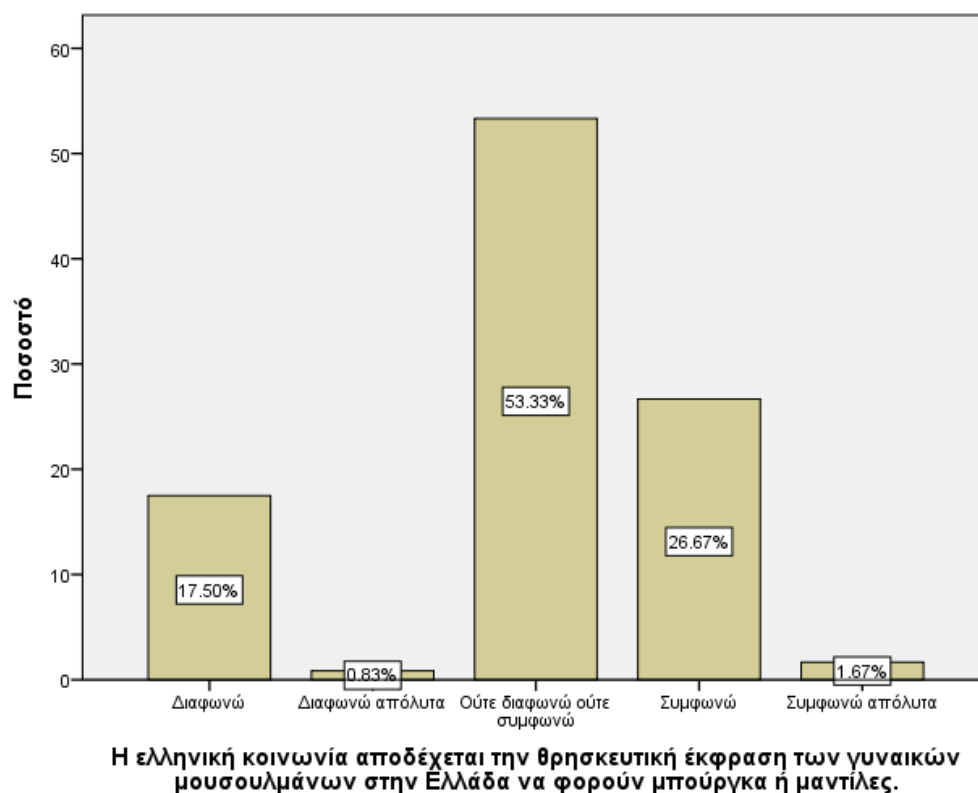
Γράφημα 26: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Ο θρησκευτικός παράγοντας των μεταναστών γίνεται αποδεκτός από την ελληνική κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου».

Μια από τις ερωτήσεις που κλήθηκε να απαντήσει το δείγμα αφορά το κατά πόσο συμφωνεί ή διαφωνεί με την πρόταση αν «Η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες». 21 άτομα διαφώνησαν, μόλις 1 διαφώνησε απόλυτα ενώ 32 συμφώνησαν καθώς μόλις 2

συμφώνησαν απόλυτα. Από την άλλη, η πλειοψηφία με ποσοστό 53.3% κράτησε ουδέτερη στάση.

Πίνακας 27: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες».

Η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	21	17.5
Διαφωνώ απόλυτα	1	.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	64	53.3
Συμφωνώ	32	26.7
Συμφωνώ απόλυτα	2	1.7
Σύνολο	120	100.0

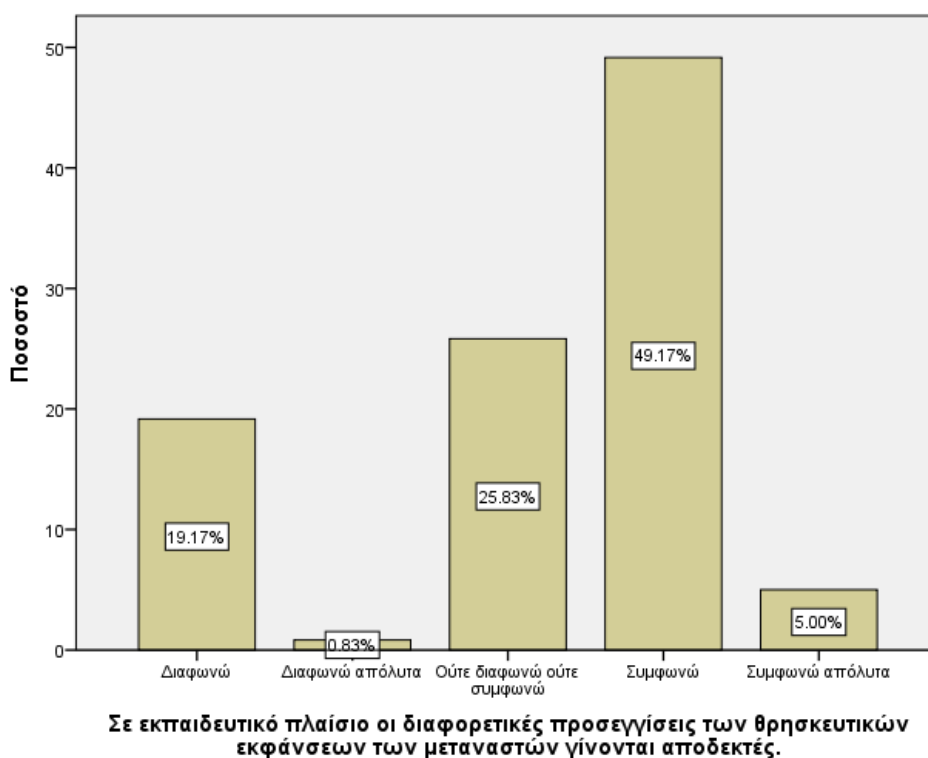

Γράφημα 27: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες».

Στον πίνακα 28 και στο αντίστοιχο γράφημα βλέπουμε κατά πόσο το δείγμα συμφωνεί ή διαφωνεί με την πρόταση «Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές». Όπως δείχνουν τα αποτελέσματα, μόνο ένα άτομο διαφωνεί απόλυτα, 23 διαφωνούν ενώ αντίθετα 59 συμφωνούν και 6 συμφωνούν απόλυτα. Τέλος 31 άτομα ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν.

Πίνακας 28: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές».

Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	23	19.2
Διαφωνώ απόλυτα	1	.8
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	31	25.8
Συμφωνώ	59	49.2
Συμφωνώ απόλυτα	6	5.0
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 28: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην

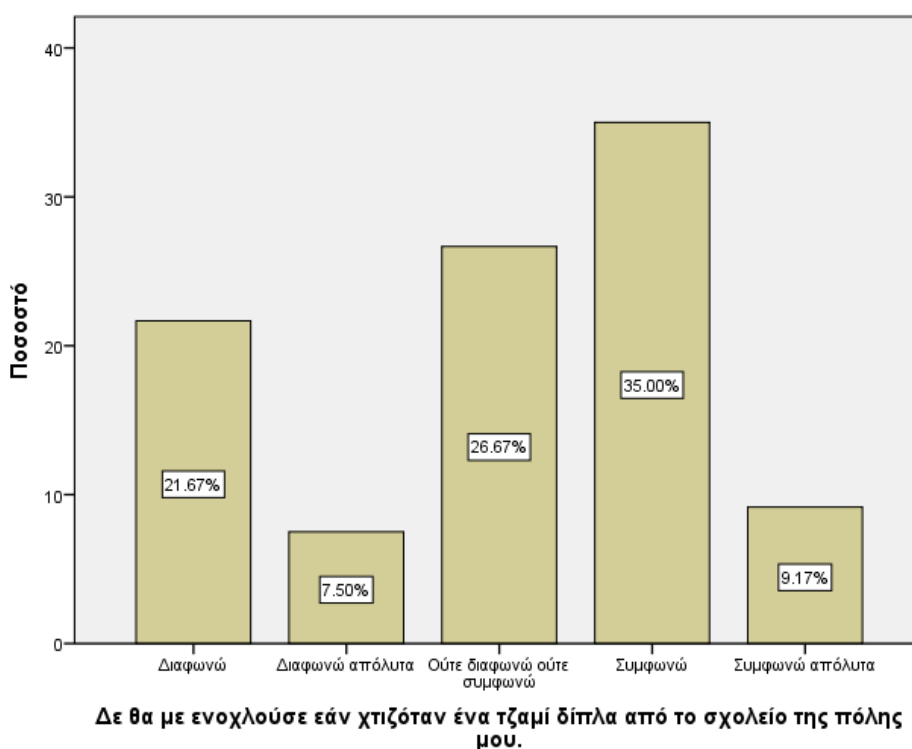

πρόταση «Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές».

Τέλος, ο πίνακας και το γράφημα 29 παραθέτουν τις απόψεις του ερευνητικού δείγματος για το αν διαφωνεί ή συμφωνεί με την πρόταση «Δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου». Σύμφωνα με τις απαντήσεις των 120 ερωτώμενων, οι 26, διαφωνούν, οι 9 διαφωνούν απόλυτα, 32 κρατούν ουδέτερη στάση, ενώ 42 άτομα συμφωνούν και 11 συμφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 29: Πίνακας σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην πρόταση «Δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου».

Δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαφωνώ	26	21.7
Διαφωνώ απόλυτα	9	7.5
Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	32	26.7
Συμφωνώ	42	35.0
Συμφωνώ απόλυτα	11	9.2
Σύνολο	120	100.0

Γράφημα 29: Ραβδόγραμμα συχνοτήτων σχετικά με τις απαντήσεις του δείγματος στην

πρόταση «Δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου».

Κεφάλαιο 6

Συζήτηση αποτελεσμάτων

6.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα έρευνας

Όσον αφορά τα χρήσιμα συμπεράσματα που δύναται να εξάγουμε από το ερωτηματολόγιο και την ανάλυσή του, έγινε μία προσπάθεια να κατανεμηθούν ένα προς ένα, ανά ερώτηση. Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές μελέτες σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση και τη συμπεριφορά απέναντι στους μετανάστες. Κάποιες από αυτές εστιάζουν στα οικονομικά αίτια που διαμορφώνουν τις στάσεις σύμφωνα με τη θεωρία της ρεαλιστικής σύγκρουσης, κάποιες άλλες στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά και στη θρησκευτική ταυτότητα.

Οι Butkus et al. (2016) υποστηρίζουν ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση ενός πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες μπορεί να είναι δημογραφικοί (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, καταγωγή), κοινωνικοί (εκπαίδευση, κοινωνική τάξη, γλώσσα, μεταναστευτική εμπειρία), οικονομικοί (εισόδημα, οικονομική ασφάλεια, δημοσιονομικό κόστος, οικονομική δυσχέρεια, κατάσταση της αγοράς εργασίας), πολιτικοί (θρησκεία, πολιτική τοποθέτηση), αλλά και γεωγραφικοί (τοποθεσία, μέγεθος πόλης). Από την έρευνα φάνηκε ότι το δείγμα των 120 ερωτηματολογίων συμπληρώθηκε από εκπαιδευτικούς κατοίκους της πόλης της Κορίνθου με τις γυναίκες να υπερισχύουν έναντι των ανδρών και οι περισσότεροι να ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 51 έως 61 ετών και πάνω.

Η βιβλιογραφία επιβεβαιώνει ότι τις πιο αρνητικές στάσεις έναντι των μεταναστών έχουν οι άνδρες (Pedersen et al., 2005; Anderson, 2016) και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (Pedersen et al., 2008; McKay et al., 2012). Η πλειοψηφία του δείγματος ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος και απόφοιτοι πανεπιστημίου με από 21 έως 33 έτη προϋπηρεσίας. Έρευνες έχουν δείξει ανάλογα (Pedersen et al., 2005; Hainmueller & Hiscox, 2007; Paas & Halapun, 2012; Hainmueller & Hopkins, 2014) ότι τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης συνδέονται με πιο φιλελεύθερες και συμπονετικές συμπεριφορές καθώς η εκπαίδευση ενισχύει την ικανότητα του ατόμου να ερμηνεύει και να αξιολογεί τα φαινόμενα μετανάστευσης (OECD, 2013). Ταυτόχρονα, απελευθερώνει τον εαυτό του παρέχοντάς τους ευρύτερη γνώση, μεγαλύτερη αποδοχή της διαφορετικότητας, πιο κριτική στάση και κοσμοπολίτικα δίκτυα (Gorodzeisky & Semyonov, 2009). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι η εκπαίδευση έχει την ικανότητα να παρακάμπτει τις υπεραπλουστεύσεις της κοινωνικής πραγματικότητας μέσω

της αναλυτικής σκέψης (Coenders & Scheepers, 2003). Αντιθέτως, τα άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου τείνουν να εκδηλώνουν αισθήματα εθνοτικού αποκλεισμού και εθνικοσοβινισμού (Schneider, 2008; Coenders & Scheepers, 2003; Greenhalgh & Watt, 2015).

Ο Hopkins (2010) από την πλευρά του προσθέτει την πολιτική ιδεολογία και τοποθέτηση ως παράγοντα διαμόρφωσης της στάσης, το αίσθημα απειλής που νιώθει ο τοπικός πληθυσμός από τους μετανάστες αλλά και τη συνεχή πληροφόρηση που λαμβάνει από το περιβάλλον, εννοώντας τα IMME. Στην έρευνά μας παρατηρήθηκε ότι ποσοστό 70,8 % του δείγματος διαφώνησε σχετικά με την μεταναστευτική πολιτική που ακολουθείται από τη διαχείριση της κυβέρνησης και ποσοστό 70,83% δεν εμπιστεύεται τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού.

Ακόμα ποσοστό 52% θεωρεί ότι η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική της κατάσταση. Στον αντίποδα, οι Burns & Gimbell (2000) υποστηρίζουν ότι η οικονομική δυσχέρεια μπορεί να επηρεάσει την σκέψη με βάση τα στερεότυπα, επιβεβαιώνοντας όμως την επίδραση της ισχυρής εθνικής ταυτότητας στη στάση του πληθυσμού, όπως επίσης και της συνύπαρξης με μεγάλο αριθμό μεταναστών. Όσον αφορά το γεγονός εάν η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας το μεγαλύτερο ποσοστό 57,33% του δείγματος συμφωνεί με αυτή την εκδοχή. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από τον Spenkuch (2014), έχοντας καταγράψει την αίσθηση του πληθυσμού για την εγκληματικότητα η οποία αυξάνεται λόγω των μεταναστών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει, κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται. Ωστόσο, ο γηγενής πληθυσμός εξακολουθεί να το πιστεύει και ως εκ τούτου διαμορφώνει μια σχετικά αρνητική στάση.

Πλέον σε σχέση με το γεγονός εάν η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία ποσοστό 51,67% παραμένει ουδέτερο σε αυτή την εκδοχή. Επίσης εάν η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας ποσοστό 39,50% διαφωνεί στην προοπτική αυτή. Οι Rourke & Sinnott (2004) προσθέτουν ότι ο εθνικισμός στις οικονομικά ανεπτυγμένες και εύπορες χώρες επηρεάζει τη στάση απέναντι στους μετανάστες. Σχετική έρευνα έχει προτείνει ότι η ισχυρή εθνική ταύτιση προβλέπει με συνέπεια την αντίθεση με τους μετανάστες (Sniderman et al., 2004), ενώ η άνοδος του εθνικισμού συνδέεται με μια αυξημένη κρατική επιθετικότητα κατά των ξένων (Schrock-Jacobson, 2012; Bertoli, 2017).

Ποσοστό 58,33% διαφωνεί με το γεγονός πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος, ενώ αντίθετα ποσοστό 61,7% θεωρεί πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα. Η αντιληπτή απειλή που προέρχεται από μετανάστες που δεν ταυτίζονται με τη χώρα υποδοχής ενεργοποιεί το κίνητρο των γηγενών ατόμων να υπερασπιστούν την ταυτότητά τους και τελικά να ταυτιστούν πιο έντονα σε εθνικό επίπεδο. Ένας τόσο ισχυρός εθνικός προσδιορισμός συνδέεται με την αντιμεταναστευτική και αντιμουσουλμανική προκατάληψη (Velasco Gonzalez et. al., 2007).

Ποσοστό 46,7% του δείγματος συμφωνεί στο πλαίσιο ότι οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους ενώ παράλληλα ποσοστό 31,7% συμφωνεί με το γεγονός ότι οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη και αντίστοιχα ποσοστό 38,3% παραμένει ουδέτερο σε αυτή τη περίπτωση. Η έρευνα του Pedersen (Pedersen et al., 2005; 2008) έχει επανειλημμένα δείξει ότι τα άτομα που πιστεύουν ότι οι μετανάστες δεν είναι «γνήσιοι» πρόσφυγες αλλά παράνομοι, έχουν καλή οικονομική εικόνα και λαμβάνουν γενναιόδωρη οικονομική βοήθεια από τις χώρες υποδοχής, καταγράφουν την πιο αρνητικές στάσεις απέναντί τους. Αν και όλες αυτές οι πεποιθήσεις δεν έχουν εμπειρική ή νομική βάση, μπορούν να καλλιεργήσουν προκαταλήψεις. Τα άτομα που είναι πιο διατεθειμένα να αποδέχονται τέτοιους ισχυρισμούς και είναι πιο δεκτικοί στις πηγές αυτών των ισχυρισμών, εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα προκατάληψης και πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους μετανάστες (Bretherton & Balvin, 2012).

Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους πιστεύει το 43,4% του δείγματος. Επίσης, το οικονομικό συμφέρον έχει προταθεί ότι επηρεάζει τη στάση απέναντι στους μετανάστες. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι αντιμεταναστευτικές συμπεριφορές αυξάνονται όταν οι ντόπιοι αισθάνονται ανταγωνισμό στην απασχόληση, ενώ όσοι θεωρούν ότι οι μετανάστες επωφελούνται από τη χώρα υποδοχής σε βάρος τους, διατηρούν επίσης πιο αρνητικές στάσεις απέναντί τους (Lippard & McNamee, 2021). Η επαγγελματική ταξινόμηση αποδείχθηκε ότι επηρεάζει τις στάσεις, καθώς οι ντόπιοι από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα ή οι άνεργοι είναι πιο διατεθειμένοι να εκφράσουν αρνητικότητα προς τους μετανάστες (Ceobanu & Escandell, 2010).

Αν και υποστηρίζεται ότι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση δεν επηρεάζει απαραίτητα τις

στάσεις κάποιου και σε ορισμένες περιπτώσεις αυτές οι μεταβλητές δεν έχουν καθόλου ή έχουν μικρή επίδραση (Hayes & Dowds, 2006), οι αντιλήψεις ενός ατόμου για την οικονομική του ευημερία και την οικονομική σταθερότητα της χώρας του γίνονται πιο σημαντικοί (Lippard & McNamee, 2021). Η έκθεση του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (2019) που παρουσιάζει τα παγκόσμια δεδομένα της Gallup κατέδειξε ότι οι άνθρωποι που βαθμολόγησαν την οικονομική κατάσταση της χώρας τους ως «δίκαιη» (fair) ή «φτωχή» (poor) είχαν σχεδόν διπλάσιες πιθανότητες να υποστηρίξουν πως οι μεταναστευτικές ροές πρέπει να μειωθούν, σε σύγκριση με εκείνους που την αξιολογούσαν ως «καλή» (good) ή «άριστη» (excellent).

Πλέον ποσοστό 55% θεωρεί ότι οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα και ποσοστό 57,5% πιστεύει ότι η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρον τόπος για να ζει κανείς. Στο πλαίσιο εάν οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες ποσοστό 50,83% παραμένει ουδέτερο. Αντίθετα ποσοστό 61,7% διαφωνεί στο γεγονός ότι οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά και 55,8% συμφωνεί στο πλαίσιο ότι Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους. Οι Ρόντος και συν. (2017) θεωρούν ότι εκτός από την πολιτική τοποθέτηση και η επαφή με τους μετανάστες επηρεάζει την τελική διαμόρφωση της στάσης απέναντί τους, και μάλιστα όσο συχνότερη είναι η επαφή τόσο θετικότερες είναι οι στάσεις τους.

Ως χριστιανική χώρα, εάν πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες ποσοστό 28,3 % απάντησε ότι συμφωνεί ενώ ποσοστό 35,8% φάνηκε να είναι ουδέτερο. Ποσοστό 40,8% θεωρεί ότι η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας και αντίστοιχα ποσοστό 55% παραμένει ουδέτερο στη περίπτωση του θρησκευτικού παράγοντα των μεταναστών να γίνεται αποδεκτός από την ελληνική κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου. Η αντιληπτή απειλή που προέρχεται από μετανάστες που δεν ταυτίζονται με τη χώρα υποδοχής ενεργοποιεί το κίνητρο των γηγενών ατόμων να υπερασπιστούν την ταυτότητά τους και τελικά να ταυτιστούν πιο έντονα σε εθνικό επίπεδο. Ένας τόσο ισχυρός εθνικός προσδιορισμός συνδέεται με την αντιμεταναστευτική και αντιμουσουλμανική προκατάληψη (Velasco Gonzalez et. al., 2007). Παράλληλα ποσοστό 53,3% παραμένει ουδέτερο στην περίπτωση η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή

μαντίλες.

Τέλος οι ερωτώμενοι του δείγματος συμφωνούν σε ποσοστό 42,2% ότι σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές και ποσοστό 35% του δείγματος συμφωνεί στο γεγονός ότι δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου.

Βιβλιογραφία

- Ajzen, I. (1987). Attitudes, traits, and actions: Dispositional prediction of behavior in personality and social psychology. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 20, pp. 1-63), Academic Press.
- Anderson, J.R. (2016). Implicit and explicit attitudes toward asylum seekers: Demographic and ideological correlates. *Australian Psychologist*, 1–11.
- Barnavi, E. (2007). *Murderous Religions [Les Religions Meurtrieres]*. Athens:
- Beck, U. (2000). The cosmopolitan perspective: sociology of the second age of modernity*. *British Journal of Sociology* Vol. No. 51 Issue No. 1 (January/March) pp. 79–105.
- Beck, U., Willms, J. & Poollak, M. (2014). *Conversations with Ulrich Beck*. Cambridge: Polity.
- Bellah, R. (1991). *Beyond Belief: Essays on Religion in a Post-Traditionalist World*. Berkeley: University of California Press.
- Bertoli, A.D. (2017). Nationalism and conflict: Lessons from international sports. *International Studies Quarterly*, 61(4): 835–849.
- Bretherton, D., & Balvin, N. (Eds.). (2012). *Peace psychology in Australia*. Boston: Springer.
- Burns, P., & Gimpel, J.G. (2000). Economic insecurity, prejudicial stereotypes, and public opinion on immigration policy. *Political science quarterly*, 115(2): 201-225.
- Butkus, M., Maciulyte-Sniukiene, A., & Matuzeviciute, K. (2016). Sociodemographic factors influencing attitude towards refugees : An analysis of data from European Social Survey. *Economics*, 5, 6th edition.
- Carletto, G., Davis, B., Stampini, M., & Zezza, A. (2006). A country on the move: international migration in post-communist Albania. *International Migration Review*, 40(4): 767-785.
- Castles, S., De Haas, H., & Miller, M.J. (2013). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Palgrave Macmillan.
- Ceobanu, A.M., & Escandell, X. (2010). Comparative analyses of public attitudes toward immigrants and immigration using multinational survey data: A review of theories and research. *Annual Review of Sociology*, 36, 309-328.

- Chtouris, S., Zissi, A., Stalidis, G., & Rontos, K. (2014). Understanding xenophobia in Greece: A correspondence analysis. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 55(1): 107-133.
- Coenders, M., & Scheepers, P. (2003). The effect of education on nationalism and ethnic exclusionism: An international comparison. *Political Psychology*, 24(2): 313–343.
- Coenders, M., Lubbers, M., & Scheepers, P. (2005). *Majority populations' attitudes towards migrants and minorities*. Report for the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. Wien: EUMC.
- Corenblum, B., & Stephan, W.G. (2001). White fears and native apprehensions: An integrated threat theory approach to intergroup attitudes. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 33(4): 251.
- Crawley, H. (2009). *Understanding and changing public attitudes: A review of existing evidence from public information and communication campaigns*. Diana, Princess of Wales Memorial Fund.
- Deslandes, C., & Anderson, J.R. (2018). Religion and prejudice towards immigrants and refugees: A meta-analytic review. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 29(2): 128–145.
- Dixon, T., Hawkins, S., Juan-Torres, M., & Kimaram, A. (2019). *Αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας, μετανάστευσης και προσφύγων στην Ελλάδα*. More in Common Ltd.
- Doxiadis, A., & Matsaganis, M. (2012). National populism and xenophobia in Greece. *Populist Fantasies: European revolts in context*, 31-98.
- Dustmann, C., & Glitz, A.C.E. (2005). *Immigration, jobs and wages: Theory, evidence and opinion*. Centre for Economic Policy Research.
- Dustmann, C., & Preston, I. (2007). Racial and Economic Factors in Attitudes to Immigration. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 7(1): 1650-1655.
- European Union (2019). *The proposed Return Directive (recast)*. Substitute Impact Assessment, Brussels: European Parliamentary Research Service, ERPS. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631727/EPRS_STU\(2019\)6317_27_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631727/EPRS_STU(2019)6317_27_EN.pdf)
- Friedberg, R.M., & Hunt, J. (1995). The impact of immigrants on host country wages,

- employment and growth. *The Journal of Economic Perspectives*, 9(2): 23-44.
- Galariotis, I., Georgiadou, V., Kafe, A., & Lialiouti, Z. (2017). *Xenophobic manifestations, otherness and violence in Greece 1996-2016: evidence from an event analysis of media collections*. Max Weber Programme - EUI Working Paper MWP 2017/08.
- Gorodzeisky, A., & Semyonov, M. (2009). Terms of exclusion: Public views towards admission and allocation of rights to immigrants in European countries. *Ethnic and Racial Studies*, 32(3): 401-423.
- Greenhalgh, E.M., & Watt, S.E. (2015). Preference for consistency and value dissimilarities in dehumanization and prejudice toward asylum seekers in Australia. *European Journal of Social Psychology*, 45(1): 110–119.
- Hainmueller, J., & Hiscox, M.J. (2007). Educated preferences: Explaining attitudes toward immigration in Europe. *International organization*, 61(2): 399-442.
- Hainmueller, J., & Hopkins, D.J. (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual Review of Political Science*, 17, 225-249.
- Hamilton, D.L., Sherman, S.J., & Ruvolo, C.M. (1990). Stereotype-based expectancies: Effects on information processing and social behavior. *Journal of Social Issues*, 46(2): 35-60.
- Harris, J.R., & Todaro, M.P. (1970). Migration, unemployment and development: a two-sector analysis. *The American economic review*, 60(1): 126-142.
- Hayes, C.B., & Dowds, L. (2006). Social Contact, Cultural Marginality or Economic Self-Interest? Attitudes Towards Immigrants in Northern Ireland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(3): 455-476.
- Heath, A., & Richards, L. (2016). *How do Europeans differ in their attitudes to immigration?* Paper presented at the 3rd International ESS Conference, Lausanne, Switzerland.
- Hogg, M.A., & Vaughan, G.M. (2010). *Κοινωνική Ψυχολογία*. (επιμ.: Α. Χαντζή). Αθήνα: Gutenberg.
- IOM (International Organization of Migration) (2004). *The Millenium development goals for migration*. Paper presented in the seminar of the relevance of population aspects for the advancement of MDG, UN, New York.
- IOM (International Organization of Migration) (2019). Who is a Migrant? *IOM UN MIGRATION*. [Online] Available at: <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>

- Jaque J.-P. (2004). *Droit institutionnel de l'Union européenne*. Paris, Dalloz.
- Kiprianos, P., Balias, S., & Passa, V. (2003). Greek policy towards Migration and immigrants. *Social policy and Amnistration*, 37(2): 148-164.
- Lippard, C.D., & McNamee, C.B. (2021). Are Refugees Really Welcome? Understanding Northern Ireland Attitudes Towards Syrian Refugees. *Journal of Refugee Studies*, 34(3): 3091–3112.
- Lovejoy, E.L. (1927). *Certain Samaritans*. The MCMillan Company.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J.E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 431-466.
- McKay, F.H., Thomas, S.L., & Kneebone, S. (2012). It would be okay if they came through the proper channels: Community perceptions and attitudes toward asylum seekers in Australia. *Journal of Refugee Studies*, 25, 113–133.
- Nickerson, A.M., & Louis, W.R. (2008). Nationality Versus Humanity? Personality, Identity, and Norms in Relation to Attitudes Toward Asylum Seekers. *Journal of Applied Social Psychology*, 38, 796–817.
- O' Connell, M. (2011). How do high-skilled natives view high-skilled immigrants? A test of trade theory predictions. *European Journal of Political Economy*, 27(2): 230-240.
- OECD (2013). *The fiscal impact of immigration in OECD countries*. OECD iLibrary: [Online] Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2013_migr_outlook-2013-en
- Paas, T., & Halapuu, V. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Eastern Journal of European Studies*, 3(2).
- Parsons, T., & Bales, R.F. (1956). *Family socialization and interaction process* (Vol. 7). Psychology Press.
- Pedersen, A., Attwell, J., & Heveli, D. (2005). Prediction of negative attitudes towards Australian asylum seekers: False beliefs, nationalism, and self-esteem. *Australian Journal of Psychology*, 57(3): 148–160.
- Pedersen, A., Griffiths, B., & Watt, S.E. (2008). Attitudes toward Outgroups and the perception of consensus: All feet do not wear one shoe. *Journal of Community & Applied*

Social Psychology, 18(6): 543–557.

Polis.

Ranis, G., & Fei, J.C. (1961). A theory of economic development. *The American economic review*, 533-565.

Rourke, K., & Sinnott, R. (2004). The Determinants Of Individual Attitudes Towards Immigration. *European Journal of Political Economy*, 838-861.

Schnapper, D. (2008). *Η κοινωνική ενσωμάτωση. Μια σύγχρονη προσέγγιση.* (Δ. Παπαδοπούλου, Επιμ., & Ξ. Γιαταγάνας, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική.

Schneider, S.L. (2008). Anti-immigrant attitudes in Europe: outgroup size and perceived ethnic threat. *European Sociological Review*, 24(1): 53–67.

Schrock-Jacobson, G. (2012). The violent consequences of the nation: Nationalism and the initiation of interstate war. *Journal of Conflict Resolution*, 56(5): 825–852.

Sniderman, P.M., Hagendoorn, L., & Prior, M. (2004). Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant Minorities. *The American Political Science Review*, 98(1): 35-49.

Spenkuch, J. L. (2014). Understanding the Impact of Immigration on Crime. *American Law And Economics Review*, 16(1): 177-219.

Steiner, S. (2013). Reflexivity in External Religious Leaders' Summit Communication Sequences (2005-2012) to G8 Political Leaders: The Social (Re) Construction of Cosmopolitan Responsibility by World Religious Leaders. *SAGE Open*. 3;3(4):1-12. doi/full/10.1177/2158244013515690

Stephan, W.G., & Stephan, C.W. (1996). An integrated threat theory of prejudice. *International Journal of Psychology*, 31, 1635-1635.

Stephan, W.G., Diaz-Loving, R., & Duran, A. (2000). Integrated threat theory and intercultural attitudes: Mexico and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(2): 240-249.

Stephan, W.G., Renfro, C.L., Esses, V.M., Stephan, C.W., & Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1): 1-19.

Tajfel, H., & Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W.G. Austin

& S.Worchel (eds.) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tartakovsky, E., & Walsh, S.D. (2016). Testing a new theoretical model for attitudes toward immigrants: The case of social workers' attitudes toward asylum seekers in Israel. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 47(1): 72-96.

The Community Workers' Conceptions on Child Poverty in Greece. Palgrave Communications, Vol. 4, Issue 1. Article number: 59. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3184250> or <http://dx.doi.org/10.1057/s41599-018-0117-5>.

Tsironis, C. & Almpan, C. (2020). Uprooted' religion in a cosmopolitan world: a second round for religion in Second Modernity? Social Research Centre for Religion and Culture, pp. 1-19. DOI: 10.17846/SS.2020.5.1.2-18.

Tsironis, C.N., Almpani, C. (2018). Living in Poverty, Living with Poverty:

Velasco-Gonzalez, K., Verkuyten, M., Weesie, J., & Poppe, E. (2008). Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory. *British Journal of Social Psychology*, 47(4): 667–685.

Ανάγνου, Μ. (2014). *Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (1999-2013)*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Αποστολόπουλος, Φ., & Τενεκίδης, Γ.(1980). *Η Εξοδος: μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας*. Τόμος Α', Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.

Βαρβιτσιώτης, Ι.Μ., & Καμπούρογλου, Γ. (2006). *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*. Βρυξέλλες: Έκδοση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας ΕΛΚ-ΕΔ, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Γεώργας, Δ. (1995). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Τόμοι Α' και Β', 5η έκδοση, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γεωργιάδης, Δ. & Σκούρτη, Χ. (2019) *Διερεύνηση Εκπαιδευτικών και Επαγγελματικών Αναγκών Κατόχων Διεθνούς Προστασίας: Η Περίπτωση της Ανοικτής Δομή Φιλοξενίας Αιτούντων Διεθνή Προστασία Ελαιώνα Αττικής*. Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet. Διαθέσιμο στο: <https://jmce.gr/portal/wp-content/uploads/2019/06/GEORGIADIS-SKOYRTH.pdf>, τελευταία επίσκεψη 05/04/2022

Γκότσης, Γ. (1996). *Θρησκεία, νεωτερικότητα και σύγχρονη πολιτισμική ταυτότητα*. Αθήνα Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα.

- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η Μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021). *Μεταναστευτική Πολιτική*. Θεματολογικό δελτίο για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_4.2.3.pdf
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2014). *Συμπεράσματα 26/27 Ιουνίου 2014*. EUCO 79/14, Διαβιβαστικό σημείωμα της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου προς τις αντιπροσωπείες, Βρυξέλλες. Διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2079%202014%20INIT/EL/pdf#page=2>
- ΙΜΕΠΟ (2007). *Μεταναστευτική Πολιτική: Η Ευρωπαϊκή εμπειρία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- Ιωακείμης, Π. (2010). *Η Συνθήκη της Λισσαβόνας*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Καβουνίδη, Τ. (2007). *Μεταναστευτική πολιτική. Η ευρωπαϊκή εμπειρία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- Καλύβας, Σ. (2015). *Σύγχρονη Ελλάδα: τι πρέπει να γνωρίζει ο καθένας*. Oxford: Oxford University Press.
- Καραμανλή, Θ. (2008). *Η επίδραση της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας και στην εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Κοροντζής, Τ. (2021). Ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη στην ΕΕ. *International Multilingual Journal of Science and Technology (IMJST)*, 6(10): 4220-4234.
- Λιαλιούτη, Ζ., Γεωργιάδου, Β., Γαλαριώτης, Γ., & Καφέ, Α. (2017). Η ξενοφοβία στην Ελλάδα ως ερευνητικό πρόβλημα: Εννοιολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 35, 161-187.
- Μουσούρου, Λ. (2009). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπάγκαβος, Φ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2003). *Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Μελέτες 15, Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ.
- Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Παγκόσμια Τράπεζα (2017). *Καθαρή Μετανάστευση*. [Online] Διαθέσιμο στο:

<https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?locations=GR>

Παπάζογλου, Μ. (2018). *Οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη στάση της τοπικής κοινωνίας της Λέσβου απέναντι στο προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας. Διαθέσιμο στο:

<https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/20796/MA%20Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, τελευταία επίσκεψη: 10/05/2022

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2004). *Δίκαιο Ιθαγένειας*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2007). *Δίκαιο Κατάστασης Αλλοδαπών*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2015). *Δίκαιο Αλλοδαπών*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ρόντος, Κ. (2011). *Ανάλυση στατιστικών δεδομένων και δημογραφικές-κοινωνικές εφαρμογές (η περιγραφική προσέγγιση)*. Αθήνα: Μπένου.

Σαμπατάκου, Ε.Α. (2010). *Ερμηνεύοντας την εξέλιξη της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Σαρρής, Ν. (2008). *Θεσμικό Πλαίσιο της Μετανάστευσης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο*. Κείμενα Εργασίας 2008/18, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Σπυροπούλου, Ν. (2014). *Γενικές αρχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Μια σύντομη ανασκόπηση. Στο Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης κοινωνικής ένταξης*, Β' έκδοση, επιμ. Ιωάννα Τσίγκανου & Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη, Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Σταματοπούλου, Θ. (2007) *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και κοινωνική ένταξη των παιδιών των μεταναστών. Διαπολιτισμικό σχολείο και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Μελέτη περίπτωσης: ο Δήμος Αθηναίων*. Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Διαθέσιμο στο: https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esta/T1/029/10067.pdf, τελευταία επίσκεψη 12/05/2022

Τριανταφυλλίδου, Α. (2005). *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική. Προβλήματα και Κατευθύνσεις*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Τριανταφυλλίδου, Α. (2010). Είκοσι Χρόνια Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής. Στο: Α. Τριανταφυλλίδου & Θ. Μαρούκης (επιμ.), *Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σελ. 97-126.

Τριανταφυλλίδου, Α., & Βεΐκου, Μ. (2002). Η ιεραρχία της ελληνικότητας: Θεωρήσεις εθνικιστικής και εθνικής ταυτότητας στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική. *Εθνότητες*, 2(2): 189-208.

Τριανταφυλλίδου, Α., & Γρώπα, Ρ. (επιμ.) (2009). *Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Τσαούσης, Δ. (1999). Κοινωνική δημογραφία. Αθήνα: Gutenberg.

Τσιρώνης, Χ. (2018). Θρησκεία και Κοινωνία στη Δεύτερη Νεωτερικότητα. Λόγοι, διάλογοι και αντίλογοι στο έργο του Ul. Beck. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη.

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019). Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη. Διαθέσιμο στο: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%926-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2019.pdf>

Φακιολάς, Ρ. (1999). Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα. Τάσεις: Ετήσια έκδοση Ελληνική Οικονομία, Αθήνα.

Παράρτημα

Αξιότιμε κύριε/κυρία,

Το παρόν ερωτηματολόγιο έχει συνταχθεί στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτικές για τη Μετανάστευση, Κοινωνικές Διακρίσεις και Ιδιότητα του Πολίτη» του Τμήματος «Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων εκπαιδευτικών κατοίκων της πόλης της Κορίνθου απέναντι στο μεταναστευτικό και ειδικότερα απέναντι στους μετανάστες.

Τα ερωτηματολόγια θα διανεμηθούν σε εκπαιδευτικούς που διαμένουν μόνιμα στην πόλη της Κορίνθου.

Θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι:

- Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ**. Παραμένει στη δική σας κρίση αν θα συμμετάσχετε.
- Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** και οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν **ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΕΣ**, καθώς θα χρησιμοποιηθούν μόνο για εκπαιδευτικούς και στατιστικούς λόγους.
- Είναι πολύ σημαντικό να απαντηθούν **ΟΛΕΣ** οι ερωτήσεις.
- Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Σε περίπτωση που δε βρείτε την ακριβή απάντηση που σας ταιριάζει, παρακαλούμε επιλέξτε την απάντηση που είναι πιο κοντά σε αυτή.
- Οι αυθόρμητες και ειλικρινείς απαντήσεις είναι πιο αντιπροσωπευτικές.

Ο εκτιμώμενος χρόνος για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά. Η συμμετοχή σας είναι πολύτιμη για την επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας. Παρακαλούμε, αφιερώστε μερικά λεπτά από τον χρόνο σας, εφόσον συμφωνείτε να συμμετέχετε στην έρευνα.

Σας ευχαριστούμε πολύ εκ των προτέρων
για την πρόθυμη συμμετοχή σας στη μελέτη και την πολύτιμη βοήθειά σας

Με εκτίμηση,
Η ερευνήτρια

Αγγελική Θεοδοσίου
Η ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΣΥΝΙΣΤΑ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παρακαλώ σημειώστε με ένα (X) την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει σε κάθε ερώτηση.

1. Φύλο:

Άνδρας	1	Γυναίκα	2
--------	---	---------	---

2. Ηλικία:

20 έως 30 ετών	1
31 έως 40 ετών	2
41 έως 50 ετών	3
51 έως 60 ετών	4
61 και άνω ετών	5

3. Επίπεδο σπουδών:

Παιδαγωγική Ακαδημία	1
Πανεπιστήμιο	2
Μεταπτυχιακό επίπεδο	3
Διδακτορικό επίπεδο	4

4. Έτη προϋπηρεσίας:

0 έως 10	1
11 έως 20	2
21 έως 30	3
31 και άνω	4

Β. ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ

Παρακαλώ σημειώστε με ένα (X) την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει σε κάθε ερώτηση.

5. Είμαι ικανοποιημένος/η με τις πολιτικές διαχείρισης της κυβέρνησης σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα

Διαφωνώ
απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε διαφωνώ
ούτε συμφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ
απόλυτα

6. Γενικά, εμπιστεύομαι τα ΜΜΕ και τις αναφορές τους πάνω σε θέματα του μεταναστευτικού;

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

7. Η ύπαρξη των μεταναστών στην Ελλάδα έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική της κατάσταση;

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------------------	---------	--------------------

8. Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα μου κατά την τελευταία 25ετία έχει εντείνει τις τρομοκρατικές ενέργειες, ληστείες, διαρρήξεις, βιασμούς και γενικά πράξεις βίας;

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------------------	---------	--------------------

9. Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα εμπλουτίζει πολιτισμικά την ελληνική κοινωνία;

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------------------	---------	--------------------

10. Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας;

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------------------	---------	--------------------

11. Πιστεύετε πως οι μετανάστες θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα στο πλαίσιο λύσης του δημογραφικού μας προβλήματος;

Διαφωνώ
απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε διαφωνώ
ούτε συμφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ
απόλυτα

12. Θεωρείτε πως οι μετανάστες θα πρέπει να διατηρούν τις παραδόσεις και την πολιτισμική τους ταυτότητα στην Ελλάδα;

Διαφωνώ
απόλυτα

Διαφωνώ

Ούτε διαφωνώ
ούτε συμφωνώ

Συμφωνώ

Συμφωνώ
απόλυτα

Γ. ΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις, σημειώνοντας την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει περισσότερο.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Οι πρόσφυγες διαφέρουν από τους μετανάστες γιατί δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τη χώρα τους;	☐	☐	☐	☐	☐
2. Οι άνθρωποι πρέπει να ζητούν προστασία σε άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για να ξεφύγουν από τον πόλεμο ή τη δίωξη;	☐	☐	☐	☐	☐
3. Οι περισσότεροι αλλοδαποί που θέλουν να έρθουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες δεν είναι πραγματικοί πρόσφυγες αλλά μετανάστες που έρχονται για οικονομικούς λόγους;	☐	☐	☐	☐	☐
4. Οι μετανάστες επωφελούνται από το ελληνικό κράτος, αν και δε	☐	☐	☐	☐	☐

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
συμβάλλουν με κάποιον τρόπο στη χώρα;					
5. Η μετανάστευση σήμερα έχει θετική επίδραση στην Ελληνική πολιτισμική ζωή, καθώς η Ελλάδα γίνεται πιο ενδιαφέρων τόπος για να ζει κανείς;	☐	☐	☐	☐	☐
6. Οι μετανάστες ωφελούν την Ελλάδα γιατί φέρνουν νέες ιδέες και κουλτούρες;	☐	☐	☐	☐	☐
7. Οι μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα θα πρέπει να μιλάνε μόνο ελληνικά;	☐	☐	☐	☐	☐
8. Θα πρέπει να επιτρέπεται στους μετανάστες που έρχονται να ζήσουν στην Ελλάδα να διατηρούν τις παραδόσεις τους;	☐	☐	☐	☐	☐
9. Είναι επικίνδυνο να αφήνουμε τους μετανάστες να έρχονται στην Ελλάδα γιατί αυξάνεται ο κίνδυνος να συμβούν τρομοκρατικές ενέργειες;	☐	☐	☐	☐	☐

Δ. ΣΤΑΣΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις, σημειώνοντας την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει περισσότερο.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1. Ως χριστιανική χώρα, πρέπει να προστατεύσουμε την Ελληνική θρησκευτική	☐	☐	☐	☐	☐

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
ταυτότητά μας από άλλες θρησκείες;					
2. Η θρησκευτική πίστη των μεταναστών ενισχύει το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της βίας;	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ο θρησκευτικός παράγοντας των μεταναστών γίνεται αποδεκτός από την ελληνική κοινωνία στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός ειρηνικού και πιο δίκαιου κόσμου;	☐	☐	☐	☐	☐
4. Η ελληνική κοινωνία αποδέχεται την θρησκευτική έκφραση των γυναικών μουσουλμάνων στην Ελλάδα να φορούν μπούργκα ή μαντίλες;	☐	☐	☐	☐	☐
5. Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο οι διαφορετικές προσεγγίσεις των θρησκευτικών εκφάνσεων των μεταναστών γίνονται αποδεκτές;	☐	☐	☐	☐	☐
6. Δε θα με ενοχλούσε εάν χτιζόταν ένα τζαμί δίπλα από το σχολείο της πόλης μου;	☐	☐	☐	☐	☐

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παρακαλώ ελέγξτε αν έχετε συμπληρώσει όλες τις ερωτήσεις και υπογράψτε το ερωτηματολόγιο.

Υπογραφή

Για τυχόν διευκρινίσεις, παρακαλούμε όπως επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια Θεοδοσίου Αγγελική στο τηλέφωνο 6984 612359 ή στη διεύθυνση angtheodossiou@yahoo.gr.